RICHARD GORDON

MEDICÍNSKÉ KATASTROFY

BARONET

Richard Gordon
Medicínské katastrofy

Přeložila:
JANA PACNEROVÁ

Lékaři jsou ti nejšťastnější z lidí; veškerý jejich úspěch zjevuje se světu a chyby, jichž se dopustí, zem přikryje.

FRANCIS QUARLES

Doktoři podávají léky, o nichž vědí málo, proti chorobám, o nichž vědí ještě méně, lidským bytostem, o kterých nevědí nic.

VOLTAIRE

Lékařská profese neoplývá charakterem; má povahu nevalnou.

BERNARD SHAW

Medicína je dosti filištínský druh povolání; tak přečasto se jí využívá k získání společenského postavení a vážnosti. Tolik lidí je přitahováno k medicíně proto, že jim zaručí stálou vážnost a význam ve společnosti!

Dr. JONATHAN MILLER

Medicína je umění založené na podvodu a vylepšené vraždou.

Sir ANTHONY CARLISLE

Ten pak, kdo zhřeší před svým Stvořitelem, nechať upadne do rukou lékařů. ECCLESIASTICUS, 28:15

Doktoři jsou profesionální a vysokoškolsky vzdělaní vrazi.

SYDNEY SMITH

Doktoři jsou nemehla.

BILLY BONES v Pokladu na ostrově

Katastrofální praxe

Byly vydány tisíce knih o triumfech medicíny. Tahle je jiná.

Medicína má své Lipany, Titaniky, Pyrrhova vítězství a sanfranciská zemětřesení.

Má dokonce i své ekvivalenty banánových slupek na chodníku, prasklých vodovodních potrubí a bouřek – i ty se totiž stanou velkými katastrofami, když potkají zrovna vás.

Lidstvo krutě trpělo po celá staletí nedostatkem medicínských znalostí. Brilantní vědecké objevy našeho století smazaly toto zlo tak úspěšně, že nyní stejně bolestně trpíme jejich přemírou.

Doktoři mohou být poháněni ideály – stejně fanaticky jako španělská Inkvizice. Dokáží sledovat víc falešných stop než inspektor Clouseau. Dokáží se tak zamilovat do mrtvých doktrín, že medicínský pokrok připomíná celé procesí pštrosů s hlavami v písku.

Lékařské umění je svými katastrofami odhaleno a definováno lépe než vojenství svými porážkami.

Ale tohle všechno má jednu výhodu. Až si přečtete tento katalog katastrof, budete rádi, že jste ještě naživu.

1
Trojitý úder

Katastrofální chirurgické nadšení

Robert Liston byl s nožem nejrychlejší v celém West Endu. Dokázal amputovat nohu za dvě a půl minuty.

Žil ve 40. letech 19. století v Clifford Street č. 5, hned u Bond Street v Mayfairu. Jeho dvoupatrový dům s vysokými okny v přízemí, elegantním spirálovitým dubovým schodištěm a škrabadlem na boty stojí nyní naproti klubu, kde vymysleli koktejl zvaný Buckův lomcovák.

Liston byl nenapravitelný čilouš, dokonce i na chirurga. Opovrhoval kočáry, navštěvoval své pacienty koňmo a miloval honitbu. Díky své reputaci bleskurychlého čaroděje měl v čekárně tak narváno, že tam komorník musel neustále obcházet a doplňovat karafu s madeirou a krabici s piškoty. Anestézie byla tehdy něco neznámého – mohli jste si vybrat, jestli se dáte přivést do bezvědomí opiem nebo rumem, anebo jestli se zakousnete do hadrem obaleného kolíku – a v chirurgii šlo o to, že čím rychleji, tím méně bolesti.

Měřil metr pětaosmdesát a operoval v lahvově zeleném kabátě a gumových holínkách. Přeskakoval jako při souboji zkrvavená prkna, na nichž leželi ve mdlobách a zbroceni potem jeho připoutaní pacienti, a volal: „Měřte mi čas, pánové, měřte mi čas!“ na studenty, kteří civěli s kapesními hodinkami přes železné zábradlí galerie. Všichni přísahali, že první záblesk jeho nože byl následován zvukem pilky na kosti tak rychle, že světlo a zvuk jako by splynuly v jedno. Aby měl obě ruce volné, držel zkrvavený nůž mezi zuby.

Liston vymyslel průhlednou želatinovou náplast, arteriální kleště zvané „buldok“ a dlahu na nohu, která se používala ještě za druhé světové války. Byl synem skotského kněze, medicínu vystudoval v Edinburghu, stal se prvním „velkým anatomem Severu“ v *Blackwood‘ Magazíne* a nadšeně se o něm šuškalo, že „křísí“ vlastní mrtvoly.

Byl to prudký, drsný, hádavý člověk, bez výjimky dobročinný vůči chudým a něžný k nemocným, nemožně marnivý a strašlivě nepopulární mezi kolegy z řad chirurgů v Edinburghském královském špitále. S chutí a úspěšně operoval v páchnoucích příbytcích na Grassmarket a Lawnmarkel pacienty, které oni odmítli jakožto beznadějně nevyléčitelné. Spikli se, aby ho vyloučili ze svých řad, poslali ho do vyhnanství na jih, kde se stal profesorem chirurgie v Univerzitní fakultní nemocnici v Londýně a získal celé jmění.

Byl to právě Robert Liston, kdo provedl 21. prosince 1846 první operaci pod anestézií v Evropě. Poznamenal o tom jediné: „Kam se na tenhle yankejskej vynález hrabe hypnóza.“ Noha dopadla do pilin v kbelíku po dvou a půl minutách, ale jeho talent pro chirurgickou bleskurychlost už vyšel z módy.

Listonův čtvrtý nejslavnější případ

Liston odstranil za 4 minuty dvaadvacetikilový nádor šourku, který musel jeho majitel vozit s sebou na trakaři.

Listonův třetí nejslavnější případ

Debata s domácím chirurgem. Je ten rudý, pulzující nádor na chlapečkově krku obyčejný kožní absces? Anebo nebezpečné aneurysma krční tepny?

„Pchá!“ zvolal Liston netrpělivě. „Kdo kdy slyšel o aneurysmatu u tak malého kluka?“ Záblesk nože z kapsičky u vesty a řez. Konstatování domácího lékaře: „Vystříkla tepenná krev a chlapec padl.“ Pacient zemřel, ale tepna žije – v patologickém muzeu Univerzitní fakultní nemocnice, vzorek č. 1256.

Listonův druhý nejslavnější případ

Amputoval nohu za dvě a půl minuty, avšak ve svém nadšení k tomu přibral ještě pacientova varlata.

Listonův vůbec nejslavnější případ

Amputoval nohu *rychleji* než za dvě a půl minuty (pacient poté zemřel na lůžkovém oddělení na nemocniční gangrénu, což se za oněch předlisteriánských časů obvykle stávalo). Kromě toho amputoval též prsty svého mladého asistenta (který poté zemřel na lůžkovém oddělení na nemocniční gangrénu, což se za oněch předlisteriánských časů obvykle stávalo). Proťal rovněž šosy kabátu důstojného přihlížejícího chirurga, kterého tak vyděsila představa nože, pronikajícího mu do útrob, že na místě padl mrtev k zemi.

Je to jediná operace v dějinách medicíny s třísetprocentní úmrtností.

2
Ostrov bez pokladů

Jak porazit Hitlera pomocí ovce

„Budeme bojovat na plážích,“ vyzýval Winston Churchill během onoho katastrofálního dunkirkského týdne v červnu 1940. „Budeme bojovat u přístavišť, budeme bojovat na polích a v ulicích, budeme bojovat v horách.“

Klidně mohl dodat: „A na jednom malém ostrůvku u severozápadního pobřeží Skotska, kde máme o dost větší šanci na úspěch.“

Hitler a jeho přátelé ovládli území od Tokijského zálivu až po Alžírský záliv, od Murmanská až po Mersa Matruh. Onoho krásného léta nebylo nic, co by jim zabránilo střílet zpěvné ptactvo a přistát na bílých útesech doverských.

My Britové jsme se dali do hájení našeho vzácného kameniva uprostřed stříbrného moře s obvyklou láskyplnou střeleností. Byly odstraněny všechny nápisy, aby se nacističtí parašutisté – do jednoho přestrojení za jeptišky – prozradili na vesnických rozcestích, až se budou vyptávat s těžkým teutonským přízvukem na správnou cestu z Husbands Bosworth do Husborne Crawley, anebo ve Walesu zjišťovat, jak se dostat z Llansantffraid Glyn-Ceirog do Llansantffaid yn Mechain.

Na polích byly roztroušeny barely od nafty, špičaté zátarasy, zrezivělé brány a rozbité traktory, strašáky proti dalším nacistickým jeptiškám, snášejícím se na padácích. Pobřeží se ježilo kilometry kolejnic. Britské hospodyňky překovávaly své hliníkové rendlíky na stíhačky. Pro Hitlera nic nebylo dost ďábelské.

Doktor Paul Fildes z Experimentálního zařízení chemické obrany hleděl oknem své laboratoře na wiltshirskou krajinu okolo Porton Down a snil o sně-ti slezinné.

Bacillus anthracis je obr mezi mikroby, hranatá tyč vyskytující se obvykle v párech. Na potravinářské želatině se rozrůstá do sedavých plstnatých chuchvalců, jejichž propletené okraje pod mikroskopem

připomínají kučeravé vlasy – „hlavu Medúzy“. Jediný pohled Gorgony Medúzy vás okamžitě proměnil v kámen, jeden dotek bacilu sněti slezinné může mít stejně katastrofální následky.

Existují dva druhy sněti. Jedna z infikovaného škrábance, černý strup, zpod nějž bují zpuchýřkovaná pokožka, s běžnou úmrtností kolem 25 procent. A plicní sněť, „vlnařská nemoc“, popsaná s gustem v učebnici medicíny z roku 1940:

„Nástup rychlý. Ztuhlost, rychlé dýchání, bolest na hrudi, zrychlený a slabý tep. Obvykle kašel a bronchitis. *Vysoká teplota.* Vyvine se otok hrudní stěny želatinózní konzistence. Hojné zpěněné hleny. Celkové zhroucení a smrt během jednoho až tří dní.“

Přesně to, co tehdy každý Angličan přál každému Němci, zvlášť když výčet příznaků končí: „Mysl obvykle zůstane jasná.“

Antrax čili sněť slezinná byla chorobou sedláků, veterinářů a mužů pracujících na jatkách. Nikoho ještě nikdy nenapadlo, že by se mohla stát válečnou zbraní. Obtíž byla v tom, jak rozšířit tyto úžasné účinky na veškeré obyvatelstvo Porúří. Doktor Fildes věděl, že někdy se jí lze nakazit z holicí štětky, ale to se nezdálo být nijak zvlášť k užitku, až na to, že by se lim galantně ušetřily ženy a děti.

Nebyl to však žádný problém v onom létě zoufalého nasazení, kdy se staré dámy učily míchat (později pojmenovaný) Molotovův koktejl, kdy se neozbrojené hlídky domobrany chápaly vidlí, aby je vbodávaly do ustupujících zadnic parašutistů v rouchu jeptišek. RAF se na chvilku nechala rozptýlit od bitvy o Británii a vymyslela antraxové bombičky.

Tyhle bombičky byly nacpané miliardami antraxových spor v malém, ekonomickém balení. Ve prospěch bombardování Němců antraxem namísto, řekněme, *Pasteurella pestis* čili černé smrti, hovořila právě tato příhodná schopnost každičkého mikrobu obrnit se tlustou sporou. Jakmile se opět ocitne v teplém, vlhkém, vzdušném prostředí s obvyklými živinami, vzpomene si spóra na své staré já a je připravena bojovat za krále a za vlast.

Dalším úkolem bylo tuto tajnou zbraň vyzkoušet. Tradiční území armádních zkoušek na Salisburské pláni mělo tu nevýhodu, že by mohlo dojít k vyhlazení obyvatel Salisbury. Tolik nepravděpodobných koutů Britských ostrovů už bylo zabráno pro

vojenské účely – potápěči zápolili s nestvůrou v jezeře Loch Ness, Svatojakubský park naproti Buckinghamskému paláci byl plný protileteckých balonů, průčelí Brightonu bylo plné kulometných hnízd maskovaných jako kiosky se zmrzlinou.

Ministerstvo války připadlo na ostrov Gruinard. Byl půldruhého kilometru dlouhý a třičtvrtě kilometru široký. Byl pár kilometrů od pobřeží v kopcovitém Gruinardském zálivu, ležícím severovýchodně od členitého pobřeží Wester Ross na druhé straně North Minch směrem ke Stornoway na Vnějších Hebridách. A co bylo ještě lepší – byl neosídlený.

Na jaře 1941, kdy Londýn, Coventry a další místa pustošila Luftwaffe, když Roosevelt prosazoval v Kongresu smlouvu o poskytnutí válečného materiálu a služeb spojencům, když Hitler uvažoval o invazi do Ruska a když jeho zastupující fuhrer uvažoval o tom, že si o 220 km jižněji zaskočí ze svého messerschmittu na návštěvu k vévodovi z Hamiltonu, byl doktor Fildes na ostrově Gruinard připraven.

Dorazil tam s několika armádními nákladními auty plnými ovcí. Šedesát nic netušících bečících pomahaček válečnému úsilí bylo přívozní pramicí převezeno přes záliv, přivázáno na řetězy ke kůlům roztroušeným po kamenité gruinardské trávě a zasypáno sprškou antraxových spor z vybuchlých bombiček. Experiment byl tak úspěšný, jak se 0 tom jeho tvůrcům ani nesnilo. Všechny ovce byly zanedlouho mrtvé.

Dál už to byla jen práce s tužkou a papírem.

Antrax byl očividně účinnější než TNT. Britové před Blitzkriegem poctili každou tunu nacistických bomb „násobením“ padesáti, což znamenalo padesát obětí z řad civilních občanů. (To bylo pro Luftwaffe lichotivé, neboť ve Španělské občanské válce dosahovala pouze indexu 17,2.) Obyvatelstvu Berlína, Frankfurtu, Stuttgartu a Hamburku byla velkoryse dopřána pouze padesátiprocentní úmrtnost oproti ovcím na Gruinardu. Stovka bombiček vměstnaná do dvousetpadesátikilové bomby RAF měla podle propočtů zamořit snětí 10 akrů města nebo 50 akrů na venkově. Čtyři tisíce dvousetpadesátikilogramových bomb půjdou do Stuttgartu, 40 dvoustovek dílo dokončí, Cáchy a Wilhelmshaven

půjdou k tomu jako přívažek. Čtyři miliony bombiček rozseje 2690 bombardérů, což není žádný problém u letectva, které o rok později dokázalo poslat během jediné noci na Kolín nad Rýnem jeden tisíc letadel.

Na Churchilla ten plán udělal dojem. Sněť rozhodně nebyla žádná procházka růžovou zahradou, ale to koneckonců válka taky ne. Každou noc se mohly zvony Sussexu a Kentu rozeznít oficiálním varováním, že vyloďovací čluny wehrmachtu přistály na anglickém břehu. Kromě toho jsme potřebovali půjčku za oplátku pro případ, že by se ten lotr Hitler rozhodl zachránit tím, že by začal házet bomby se sněti slezinnou po *nás*. Antraxová bomba se tedy začala vyrábět.

To bylo ožehavé. Tragická nehoda při plnění obvyklého druhu bomb znamenala konec továrny a asi stovky válečných dělníků. S antraxovými bombička-mi mohlo pouhé uklouznutí znamenat časem zdecimování všeho britského obyvatelstva.

Pak přišel Pearl Harbor. Proti diktátorům (ne tomu ruskému, který změnil stranu) se rozpoutala veškerá síla americké geniality. Zatímco americké laboratoře chrlily penicilin proudem pro Brity nepředstavitelným – my jsme ho pěstovali ve zvěřinci katedry patologie v Oxfordu v ložních mísách a bandaskách na mléko –, Chemická válečná služba Spojených států stejně účinně zahájila chrlení antraxových bombiček. Ujistila své britské spojence, že o Berlín, Stuttgart, Frankfurt, Hamburk, Cáchy a Wilhelmshaven se Yankeeové kompletně postarají.

Jako mnohé z Churchillových chytrých koncepcí – mocné plující pevnosti Hukkabuk vyrobené z ledu a dřevěných třísek, trubky s petrolejem, který změnil roku 1940 moře v záplavu plamenů, v nichž se Němci usmažili – ani antraxový projekt se nedočkal o nic větší aktivní služby než generálové, pohodlně dřepící ve Whitehallu a Pentagonu. Čas je stejně nelaskavý k lidským vynálezům jako člověk sám. Třpytivá technologie jednoho loku se příští rok ocitne na smetišti. Přepychovou *Královnu Mary* vyhodily ze sedla tryskáče, drnčení rádia překonala zář televizní obrazovky, hrášek se přestěhoval z plechovky do mrazáku a zadní strany obálek kapitulovaly před kapesní kalkulačkou. Vražedné dědictví antraxové bomby bylo krutě překonáno bombou atomovou.

Antrax si uchoval své příznivce, podobné oněm nadšencům, kteří vášnivě dychtí po parních lokomotivách nebo uhání do Brightonu v autech vyrobených před rokem 1930. Byl mezi nimi brigádní generál O. H. Wansbrough-Jones, který s okouzlujícím optimismem napsal generálnímu štábu: „Jeho použití v menších válkách, kde nestojí za to použít atomové bomby, anebo ve větších, pokud by atomové bomby byly zakázány, není nemožné.“

Důvody, proč shazovat radši atomovou než antraxovou bombu

1.

2. Obyvatelstvo Berlína, Stuttgartu, Frankfurtu, Hamburku, Cách a Wilhelmshavenu by se dalo poměrně spolehlivě vyhladit pomocí šesti atomových bomb z roku 1945 (možná by stačilo i jen pět, Frankfurt a Stuttgart jsou od sebe dost blízko, aby se mohly podělit o jednu). Tudíž by bylo zapotřebí jen šesti létajících pevností, ne 2690 Lancasterů.

3. Ačkoliv je antraxová bomba značně tišší, velká slupka na nepřítele nesmírně zapůsobí.

4. Slábnutí účinků antraxu se nedá snadno změřit Geigerovým počítačem.

5. Atomová bomba se pravděpodobně snáz vyrobí, snáz se s ní zachází a líp vypadá.

6. Smrt po atomové explozi nastává během milisekund, kdežto u antraxu musíte týden čekat.

7. Atomová bomba působí válečničtěji. Nikdo nikdy nedostal medaili za šíření choroby.

Je fascinující představovat si z hlediska světové historie, že by na Hirošimu bylo 6. srpna 1945 svrženo 1000 tun antraxu.

Onoho léta stál člověk mezi hnijícími kostmi své vlastní nelidskosti. Hrůzy exhumované spojeneckými armádami byly tak rozsáhlé a strašlivé, že všichni zapomněli na obětní beránky na Gruinardu. Kromě doktora Fildese, který se díky nim stal sirem Paulem.

Na spory taky všichni zapomněli. Mohly by ležet v hlíně po léta jak Šípkové Růženky. Britská vláda zapomněla na svůj vlastní

rozkaz z roku 1938, stanovící, že zvířata pošlá na slezinnou sněť mají být okamžitě na místě pohřbena do nehašeného vápna. Na konci 2. světové války, 2. září 1945, byl jediným zbylým nebezpečným místem v Evropě ostrov Gruinard.

Švarní muži na pevnině k němu po léta upírali zrak a přetřásali kolem dokola své chmurné historky jako nějací Transylvánci v kiltech kolem Draculova hradu. Matky vyhrožovaly nezdárným ratolestem, že je tam zavezou a vysadí z člunu. Kněz proti němu kázal, když se mu přechodně nedostávalo jiného zla.

Z břehu nyní varuje velká černobílá plechová cedule:

OSTROV GRUINARD

TENTO OSTROV JE VLÁDNÍ MAJETEK POZEMEK JE KONTAMINOVÁN A JE NEBEZPEČNÝ PŘISTÁNÍ JE ZAKÁZÁNO ROZKAZEM 1966

Tento přívětivý ostrůvek, hnízdiště mořského ptactva, útočiště ryb, byl lidstvem stejně jako atol Bikini odsouzen k výlučně geologickému životu. Došlo už k horším medicínským katastrofám, ale na Gruinardu ne. Zničilo to turistický ruch.

Za krátkých letních nocí, když ze severozápadu vane lehký větřík, bývá prý slyšet teskné, bečivé pokašlávání ovcí nakažených antraxem.

3
Transatlantická katastrofa

Pomsta rudochů

24. listopadu 1494 vstoupilo slunce za konjunkce Jupiteru, Marsu a Saturnu do znamení Štíra. To signalizovalo nesmírné rozšíření děsivé venerické choroby. Jasnovidci skoro o ničem jiném nemluvili.

21. února 1495 Karel VIII. „Vlídný“, francouzský král, dobyl Neapol. (Nedobyl ji ***doopravdy,*** jen projel koňmo směrem k Vesuvu pozdravován taktním jásotem obyvatelstva.)

Neapol byla plná španělských emigrantů. V dubnu 1493 připlul do Barcelony z Ameriky Kryštof Kolumbus. Krátce poté se v Barceloně objevila nová nemoc. Způsobovala skvrny po celém těle, páchnoucí vředy, pustošila tělo, usmrcovala a ty, kdo přežili, zanechávala zdlouhavému utrpení. V Seville museli postavit speciální nemocnici. Nikdo nevěděl, jak ji nazvat, dokud Hieronyma Frascastoria ve Veroně roku 1530 nenapadlo jméno „syfilis“. To byl mladý pastýř, který to dostal, protože dráždil bohy. Kolumbovi námořníci to dostali na Haiti.

Od Španělů to dostali Neapolitánci, kteří tomu říkali španělská nemoc, od nich to pak dostali Francouzi a nazvali to neapolská nemoc a od Francouzů to dostali všichni ostatní. Jak chtěli horempádem na někoho shodit vinu, říkali tomu Poláci německá nemoc a vice versa, Angličané to (přirozeně) pojmenovali francouzská nemoc a každý, komu se nedostávalo podezřelých cizinců, tomu mohl říkat turecká nemoc, protože Turci byli přece pěkná pakáž.

Badatelé plující v Kolumbových stopách objevili americké Indiány mírumilovně bafající ze svých dýmek. Roku 1565 francouzský velvyslanec v Lisabonu, Jean Nicot, předložil královně Kateřině de Medici, králově matce, jež panovala ve Francii, tabákovou rostlinu. Na jeho počest byla pokřtěna *Nicotina tabacum.*

Zanedlouho žhnuly dýmky po celé Evropě. Tabák nyní způsobuje 50 000 úmrtí ročně jen v Británii a s voltairovskou ironií má na

svědomí celých 320 000 životů Evropanů, kteří se přijeli roztahovat do vonných pralesů, čistých prérií a osvěžujících řek rudokožců. Je to strašná pokuta za narušení jejich soukromí.

Díky bohu, že k nám dneska z Ameriky nepřichází nic horšího než kokakola.

4
Odhmyzení v Panamě

Plukovník Gorgas versus Armáda Spojených států

Nebyl to čacký Cortés s divokou teorií o Panamském průplavu. Byl to jeho bratranec Alvaro de Saavedra Ceron. Dokonce ani 25. září 1513 to nebyl Cortés, kdo němě zíral na vrcholek v Darienu. Byl to Balboa.

Německý císař Karel V. – zdědil Španělsko po mamince – považoval průplav za největší vynález od pásu cudnosti. Sužován politikou a trýzněn dnou, vzdal se Karel roku 1555 světského života a uchýlil se do kláštera, kde prožil své poslední tři roky. Jeho syn Filip II. prohlásil průplav za bezbožnost. Oceány, jež Bůh rozdělil, nechť člověk nespojuje. Vyhlásil trest smrti pro ty, kdo na to byť i jen pomyslí.

Filip byl tehdy manželem anglické Marie Tudorovny a jako většina manželů i on byl hluboce podezíravý vůči jejím příbuzným. Angličané byli klidně schopni perfidně se dopustit i takové výstřednosti, že by se někam pracně prokopali – to měl nejspíš pravdu, neboť v Suezu to udělali roku 1875.

William Paterson, Skot, který založil Bank of England, připlul roku 1698 s „Darienským plánem“ z Baham. Španělská Panamská šíje se těšila nekonečným výhodám postavení španělské kolonie, stávala se vstupem obchodních lodí do Pacifiku. „Čímž by si Británie zajistila klíč k vesmíru, který by umožnil svým vlastníkům vydávat zákony v obou oceánech a stát se arbitry obchodního světa.“

26. července vypluli Skoti z Leithu, pokřtili svůj kousek šíje na Novou Kaledonii, svá nevybudovaná města pojmenovali Nový Edinburgh a Nový St. Andrews. Do roka je odtud zahnali hlad, nemoci a Španělé. Investoři přišli o všechny peníze, stejně jako mnozí jejich následovníci s finančními plány, týkajícími se Baham.

Jedenadvacetiletý Horatio Nelson nastoupil do aktivní služby roku 1780, kdy připlul s fregatou do San Juanu, necelých 400 km severně od Panamy v Nikaragui. Byla to katastrofální expedice. Z 290 členů posádky jich 190 pomřelo na horečku, Nelson sám onemocněl a málem se své slávy nedočkal. Železnice přes šíji byla vybudována roku 1855 Američany Williamem E. Howlandem a Williamem H. Aspinwallem – s pomocí čínských a irských dělníků, kteří umírali téměř se stejnou jistotou jako čuníci nahnaní do chicagských jatek.

Roku 1876 se spojili člověk a geografie.

Suezský kanál zahájil svůj provoz 17. listopadu 1869: císařovna Evženie jím proplula na francouzské císařské jachtě *Aigle.* Její bratranec Ferdinand de Lesseps se stal největším hrdinou světa od časů Alexandra Velikého a největším dobrodincem světa hned po milosrdném Samaritánovi. Když Francouzi dokázali protít Suez a Mont Cenis, proč by mu mělo pár písčin a hromad kamení zabránit v pokoření Panamy?

Roku 1876 se v Paříži utvořila Société Civile Internationale du Canal Interocéanique. V květnu 1878 vyslala poručíka L. N. Bonaparta-Wyse vyjednávat. Vrátil se domů s povolením na budování kanálu od kolumbijské vlády. Société je prodala de Lessepsově Společnosti Panamského průplavu za deset milionů franků. Na Nový rok 1880 de Lessepsova malá vnučka provedla první *coup de pioche* a v Panamském di vadle se konalo gala představení se Sarah Bernhardtovou. De Lessepsovi bylo čtyřiasedmdesát.

Výstřelky, korupce, nepoctivost a hamižnost byly neviděnými nepřáteli stavitelů kanálu. Kolumbijské soudy tisícinásobně zvýšily ceny pozemků, Francouzi stejně horlivě zaplatili. Moskyti *Aedes aegypti* nebyli o mnoho viditelnější. Nesli na svých křídlech žlutou zimnici.

Úmrtnost de Lessepsových mužů dosáhla 176 z tisíce. Z 86 800 osob, zaměstnaných v průběhu osmi let, jich 52 814 onemocnělo a 5627 zemřelo. Francouzi tu nenalézali žádné studené období, které by hmyz zahubilo. Jen období dešťů od dubna do prosince, kdy jste měli šanci zemřít během tří dnů na žlutou zimnici, a pak období sucha od prosince do dubna, kdy se dalo na zhoubnou horečku zemřít i do čtyřiadvaceti hodin.

V říjnu 1884 bylo 624 mrtvých. Na Opičí pahorek za Colónem se vměstnalo až čtyřicet pohřbů denně. Celá zásilka 500 mladých francouzských inženýrů pomřela v močálech dřív, než si stihla vyzvednout mzdu za první měsíc. V září 1884 pomřela na žlutou zimnici celá posádka britské brigy zakotvené u Colónu. Francouzi investovali do nemocnic jen půl procenta svého rozpočtu, na sanitární zařízení nedali vůbec nic. Roku 1 888 vyhlásila Společnost Panamského průplavu bankrot.

Nic není nebezpečnější než kopí *amour propre.* Zuřící Francie nařkla Ferdinanda de Lessepse a jeho syna Charlese z věrolomnosti. Vláda stejně potřebovala obětní beránky, aby ochránila Třetí republiku před jejími blaženými nepřáteli. Otec a syn dostali pět let. Ferdinand byl příliš nemocen, než aby šel do vězení, zemřel v chudobě a zatrpklosti v La Chenaie 7. prosince 1894 jako oběť žluté zimnice z druhé ruky.

Anthony Froude tehdy napsal:

„V celém světě není snad v současnosti na jediném místě soustředěno tolik švindlů a zločinnosti, tolik ošklivých chorob, tak nesmírné hnojiště fyzického i morálního úpadku. Šíje je vlhká, tropická džungle, kde je nesmírné vedro, kde se to hemží moskyty, hady, aligátory, škorpiony a stonožkami; je tak, jak ji Příroda stvořila, domovem žluté zimnice, tyfu a dyzenterie.“

Šedesát kilometrů široká Panamská šíje byla změtí vegetace, palem, mangrovových močálů a popínavých rostlin, oživené opicemi, papoušky, pestře opeřenými ptáky, divokými krocany, divokými prasaty, hady, ještěrkami a tarantulemi. Ačkoliv květiny byly nádherné, orchideje zlákaly několik nadšených botaniků do hrobu. Často se tu blýskalo, ještě častěji pršelo. Byla to dusná hrůza

bzučící hejny moskytů. Přesně ten pravý úkol pro Američany, aby předvedli, oč jsou lepší než Francouzi.

Amerika potřebovala Panamský průplav, aby střežil její národní zájmy, stejně jako Britové potřebovali Doverskou úžinu. V únoru 1904 Senát ratifikoval smlouvu o průplavu s tři měsíce starou republikou Panama. Vykopou jej ženijní sbory Spojených států pod vedením Komise pro průplav s plukovníkem G. W. Goethalsem v čele. Bude to stát 156 378 258 dolarů.

Američané dorazili na místo, kde nalezli rozházené a opuštěné francouzské stroje, rezivějící lokomotivy zarůstající stromy, budovy napůl pohlcené džunglí. Možná pocítili sousedství smrti jako seržant More McAlpin z románu Waltera Scotta, jehož obvyklá ranní procházka vedla pod jilmy na hřbitově. New York se hrdě mohl nazvat „stát říše“. Panama si získala titul „Hrob bílého muže“.

V červnu 1904 přijel plukovník William Crawford Gorgas ze zdravotního sboru Armády Spojených států spolu s dalšími pěti lékaři a slečnou Hib-berdovou, ošetřovatelkou. Plukovníka Gorgase nechávala žlutá zimnice v klidu stejně jako Sherlocka Holmese zločin.

Žlutá zimnice je prudká žloutenka. Jde o zánětlivou, masivní infekci jater, pohonného motoru celého těla. Začíná prudkým nástupem horečky, až 41 stupňů, spolu s bolestmi v zádech, bolestmi hlavy, světlo-plachostí a celkovou skleslostí. Následuje krvácení z úst, nosu a dásní, krvácení do pokožky, neviditelné krvácení do střev. Pak žloutenka a zvracení, končící obecně známými „černými zvratky“ sražené krve nahromaděnými v žaludku.

Ledviny a kostní dřeň se ubírají stejnou cestou jako játra, pacient přestane vylučovat moč a vyrábět krevní buňky, upadne do deliria, přejde z křečí do komatu a umírá. Žlutá zimnice stále ještě vzkvétá v tropické Africe i ve Střední a Jižní Americe, cestovatelé se proto před ní chrání očkováním živou vakcínou. Její zárodek je RNA arbovirus (ribonukleová kyselina arthropodálního původu), přenašečem je opice. Inkubační doba je tři až šest dní.

Gorgas se narodil roku 1854 v Mobile pod stimulujícím prenatálním vlivem doktora Josiah Notta, prvního, kdo naznačil, že žlutou zimnici možná roznášejí moskyti. „Žlutý Jack“ nebo taky

„Žlutý vánek“ se podle obecně panující domněnky šířil větrem. Anebo prostřednictvím pomerančů a banánů, které se v průběhu epidemií v panice pálily po bednách.

Gorgas byl muž medicínské akce. Nejdřív chtěl lidi zabíjet a pokusil se vstoupit do armády. Pak napřel svou energii směrem opačným, absolvoval medicínu v newyorské nemocnici Bellevue roku 1880 a teprve *pak* vstoupil do armády. Jeho nadšení se soustředilo na žlutou zimnici, která měla v jeho vojácké mysli značnou váhu, neboť v letech 1846 až 1848 zabila víc Američanů než Mexikánci. Gorgase poslali do texaské pevnosti Fort Brown a uvěznili ho za to, že vstoupil na uzavřené oddělení nemocných žlutou zimnicí.

Pak však dcera jeho plukovníka, slečna Doughty Lysterová, onemocněla žlutou zimnicí. Rodinný lékař zhodnotil její šance na přežití tak, že nařídil, aby jí vykopali hrob. Plukovník Lyster v zoufalství pozval Gorgase – jakožto profesionála, protože chyběl kaplan – k vykonání zádušní bohoslužby. Gorgas hbitě souhlasil, ale zabránilo mu v tom to, že se pacientčin stav zlepšil a žlutou zimnici chytil on sám. Průběh však byl u něj mírný. Zotavoval se spolu s Doughty, zamiloval se do ní a vzali se. Jeho štěstí bylo nyní úplné díky tomu, že byl nadosmrti vůči žluté zimnici imunní.

Roku 1898 Gorgas vyčistil Havanu. Věřil jako všichni ostatní, že žlutou zimnici způsobuje „špína“ a začal zuřivě uklízet, aby řečené město bylo „čisté jako Pátá Avenue“. Jeho vášeň byla katastrofálně nemístná. Žlutá zimnice se ještě zhoršila. Ne mezi chudými Kubánci v jejich nehygienických chýších (ti byli imunní), ale mezi 25 000 usedlíky ze Španěl a Spojených států v jejich vzdušných, neposkvrněných příbytcích (ti imunní nebyli). Čistota se tu zdála stejně žádoucí jako nevinnost mezi zloději.

Na žlutou zimnici zemřel vojenský guvernér. Stejně tak vrchní komisař armády. Jeho vdova také *chtěla* zemřít na žlutou zimnici a pokusila se o sebevraždu tím, že se válela v černých zvratcích, jež pokrývaly mrtvolu jejího manžela. Nepovedlo se, takže se zastřelila. Důstojník štábu velícího generála se zúčastnil pohřbu, chytil žlutou zimnici a zemřel do čtyř dnů. Byl to týden vpravdě katastrofální.

Původ žluté zimnice se zdál stejně záhadný jako původ vesmíru. Nechytne se to od někoho jako chřipka. Jak by jinak mohla vdova po komisaři přežít ty jedovaté zvratky? Nikdy předtím zimnici sama neměla a nebyla vůči ní imunní. (Jako královna Viktorie, která měla to štěstí, že získala imunitu vůči tyfu dřív, než horečně zlíbala tyfem prolezlou mrtvolu svého manžela na zámku Windsor roku 1861.)

Byla tu záhadná „vnější inkubační doba“ doktora Henryho Cartera. Dostali jste žlutou zimnici při návštěvě přítele, který se už čtrnáct dní zotavoval, ale nenakazili jste se, pokud jste k němu soucitně přikvačili, jakmile onemocněl. Byl tu přízračný „bacil X“, dokud ho chirurg-generál Sternberg roku 1900 nevymýtil. Pak doktora Carlose Finlaye napadli ti moskyti.

Doktor Finlay byl Gorgasovým přítelem, chovajícím přívětivou skepsi k jeho „Operaci Pátá Avenue“ v Havaně. Major Walter Reed z Virginie sem právě přijel. I on uvažoval o moskytech. Podařilo se mu usmrtit čtrnáct svých přátel tím, že je nechal pokousat moskyty nebo jim vstříkl krev pacientů. Sedm dobrovolníků nechal spát v postelích, které právě uprázdnily oběti žluté zimnice. Žádný ji nedostal. Jeho kolega, dr. Jesse W. Lazear, připsal smutnou poslední větu ke kapitole o katastrofách způsobených žlutou zimnicí tím, že zemřel poté, co byl náhodou kousnut moskytem.

Moskyt *Aedes aegypti* byl obžalován a odsouzen z masového vraždění. Jeho zločinný *modus operandi* spočíval v sání krve během prvních tří dnů horečky, čímž se choroba rozvinula v jeho těle a po dvanácti dnech se začala předávat dál. Mladí moskyti, kteří se krmili za dne, byli infikováni jen zřídkakdy. Ti staří se krmili večer a časně ráno, v nebezpečnou dobu. Jednou infikovaný moskyt už zůstal infekční až do smrti. Gorgas obestavil své pacienty zástěnami pro moskyty neprůchodnými a okamžitě zahájil mocnou operaci proti tomuto hmyzu v duchu „vypátrat a zničit“. Osvobodil Havanu od žluté zimnice poprvé po 150 letech. Pak odcestoval na konec Velké americké duhy do Panamy.

Gorgas oficiálně neexistoval. Vláda ho nefinancovala, nepodporovala ani nezaštiťovala. Jeho sanitární regule byly buď odmítány, nebo vlažně vnucovány a dělníci je ignorovali. Admirál J. G. Walker z Komise pro průplav měl svou hlavu. „Nebudu utrácet

dobré americké dolary za skupinu šílených nadšenců, kteří tráví svůj čas lovem moskytů. Lovit moskyty v panamské džungli mi připadá jako vrchol bláznovství. Dokonce ani Francouzi ve svých nejšílenějších chvilkách nikdy nedělali nic tak nesmyslného. Jak každý ví, žlutou zimnici nezpůsobují moskyti, ale špína a prach."

„Hygiena!" vykřikoval generál G. W. Davis, první guvernér zóny průplavu. „Co to má společného s kopáním kanálu? Utratit dolar za hygienu je stejně dobré jako hodit ho do zálivu. Je to pro vaše vlastní dobro, Gorgasi, říkám vám," radil dobromyslně. „Musíte se zbavit toho nápadu s moskyty, než se z něj stane posedlost a vaši asistenti to chytnou taky. Pro spásu boží, pusťte to z hlavy! Žlutou zimnici, jak všichni víme, způsobuje špína."

Plukovník Goethals osobně uvažoval analytičtěji. „Víte, Gorgasi, že každý moskyt, kterého zabijete, stojí vládu Spojených států deset dolarů?"

„Ale jen si představte, plukovníku Goethalsi," odvětil Gorgas přívětivě, ‚jaká ztráta pro vlast by to byla, kdyby vás jeden z těch desetidolarových moskytů třeba kousnul."

Děsivá, rychle smrtící nemoc přenášená okřídlenými moskyty! Jak směšné pro muže, kteří uvažují o smrti v intencích baterií a bojových lodí – stejně jako představa lidožravých much. Francouzi v Panamě selhali v důsledku špatného řízení a mrhání penězi. Američané zvítězí přísnou hospodárností. Tyto robustní pocity zvučely celým Washingtonem. Komise neviděla důvod k návštěvě Panamy. Mohli by tam chytit žlutou zimnici.

Když v červnu 1904 Gorgas do Panamy přijel, žlutá zimnice tam nebyla. Nemoc ji opustila spolu s Francouzi. Nebyli tu žádní podezřelí cizinci, kteří by ji mohli chytit. V prosinci došlo k 6 případům nakažení, z toho 1 zemřel. V lednu 1905 následovalo 19 případů a 8 mrtvých. Na Nový rok uspořádali důstojníci na americkém křižníku *Boston* v Colónu večírek. Nevědomky byl pozván jeden mírný případ žluté zimnice, o čtrnáct dní později s ní ulehlo šest členů posádky. V dubnu bylo 9 případů a 2 mrtví. V květnu 33 případů, 8 mrtvých. V červnu už 62 případů a 19 mrtvých. V červenci nastala panika.

Epidemie! Všichni chtěli jet domů. Inženýři, úředníci, kuchaři, dělníci, obchodníci. Kanál by klidně mohl zůstat opuštěný. Největší americký sen od vyhlášení nezávislosti se vypařil ve všední katastrofě toho, že se nedělá, co říká doktor.

Jenže domů jet nemohli. Jediná úniková cesta z Panamy vedla po vodě, stejně jako z Alcatrazu. Lodi tu nebyly. Než dorazí záchranná flotila, mohli by zemřít. Zbývalo jim jediné – hledět jeden na druhého s šíleným podezřením, že v sobě možná nosí žlutou zimnici. Začali uvažovat, že na těch zatracených moskytech by přece jen mohlo něco být.

Gorgas hbitě zahájil akci.

Když jste chtěli v Panamě vodu, museli jste počkat, až začne pršet. Sbírala se a skladovala u domů v rozličných domácích nádobách. Moskyti kladli vajíčka na vodu – nákaza na palubě *Bostonu* pocházela z pyré z moskytích larev v nádrži za galérou. Gorgasovi se v paměti vybavilo, že žlutá zimnice zmizela z New Yorku poté, co voda zmizela v trubkách. Odstraňte stojatou vodu a odstraníte žlutou zimnici.

Plukovník Gorgas rozdělil své síly. Brigáda *Aedes* zaútočí na moskyty se žlutou zimnicí. Brigáda *Anopheles* na ty s malárií. Přechovávání moskytích larev prohlásil za zločin pod pokutou pěti dolarů. Moskyt potřebuje trochu místa k reprodukci. Škvíry v kameni, odhozené plechovky, kropenky v kostelích, to všechno jsou hnízdečka lásky. V nemocnici byly jako zdroj nákazy vysledovány mističky s vodou pod nohama spížní skříně, které měly bránit v přístupu mravencům.

Gorgas vyrazil do vegetace s plamenomety. Zajatý nepřítel byl usmrcen chloroformem a sledován pod mikroskopem, aby se stanovilo, ke kterému regimen tu té hemživé armády patří. Všichni pacienti byli maskováni sítěmi proti moskytům. Telefonické zavolání do sanitární eskadry, zvěstující srážku s marodéry z řad moskytů, mělo okamžitě za následek příjezd nákladáku se sanitárním inspektorem a půltuctem mužů, kteří se vám proplazili celým domem s baterkami. Dneska už byste se takové služby nedočkali, ani kdybyste hlásili sklep plný chcíplých krys.

Brilantním strategickým úderem Gorgas nasadil velké, ploché, mělké nádrže pramenité vody, tak lákavé, že se moskyti *Aedes aegypti* div nepřetrhli, aby tam začali klást vajíčka – a pak soupeře přechytračil tím, že to všechno vypustil do dezinfikovaného odtoku. Moskyti přenášející žlutou zimnici si potrpěli na čistou vodu a drželi se blízko domů. Malárioví moskyti se drželi kdekoliv. Gorgas zuřivě vysoušel močály. Nezbyla pomalu ani loužička. Panama měla dva a půl tisíce kilometrů stok a všechny potůčky přepečlivě pokryté tenkou vrstvičkou nafty.

V září 1906 se Gorgas – žádná skromná fialinka – chvástal: „Za šest měsíců jsem zbavil šíji žluté zimnice – po čtyřech stovkách let!“ Pak ho ministr války Taft vyhodil.

Během roku 1906 Americká lékařská asociace vyslala slídit po Panamě doktora Charlese Reeda. Asociace chovala pochybnosti o spolupráci Komise se svým lékařským personálem.

Dr. Reed zjistil, že pokud – řekněme – superintendent Anconské nemocnice v Panamě potřebuje zásoby, pošle patřičný formulář vrchnímu sanitárnímu důstojníkovi, ten ho pošle guvernérovi zóny, ten ho zas pošle vrchnímu zásobovacímu důstojníkovi, ten ho pošle Komisi pro průplav, ta ho pošle členovi Komise dopodrobna v takových věcech specializovanému a ten ho pošle zpátky Komisi, která, pokud jej schválí, si vyžádá nabídky od kontraktorů tak, že milý formulář odešle svému nákupčímu, od něhož se neočekávalo, že by věděl cokoliv o hygienických a zdravotních potřebách, a ten pak položku poslal na Panamskou šíji k rukám šéfa Úřadu pro materiál a zásoby, který – teď už se tempo zrychluje – věc pošle vrchnímu zásobovacímu důstojníkovi, který prve poslal formulář Komisi, a ten pak zásilku předá plukovníku Gorgasovi a ten ji pak při troše štěstí odevzdá nemocničnímu superintendantovi. Nastupující Amerika v Panamě byla odhodlána drát se kupředu stejně vytrvale jako Británie na Krymu. Gorgas a neúnavná slečna Nightingaleová by tvořili krásný párek.

Teddy Rooseveltovi se dostalo sluchu. Změnil systém. Přiměl také všechny členy Komise odjet natrvalo do Panamy. Prezident tam už dříve ustanovil guvernéra Shontse. Shonts chtěl vystřídat Gorgase svým kamarádem lékařem, osteopatem. Zcela správně, přikývl pan

ministr Taft, který souhlasil s guvernérem Shontsem v tom, že ta věc se žlutou zimnicí nějak smrdí. Taft čenichal na vlastní pěst a Panama páchla stejně nepěkně jako obvykle. Gorgas v Panamě všeho všudy jen ohrozil úspěch celého plánu.

Tohle byla ta nejkatastrofálnější ze všech katastrof. Gorgas odjel, ale jeho práce naštěstí zůstala. Počet mrtvých v zóně kanálu do roku 1914 činil 6,2 z tisíce lidí; v porovnání s tím byla úmrtnost v celých Spojených státech 14,1 z tisíce.

William Gorgas zemřel 3. července 1920 ve Vojenské nemocnici královny Alexandry v londýnském Millbanku. Byl na návštěvě hlavního města impéria tak potenciálně zamořeného nákazami, že nad ním slunce nikdy nezapadalo.

Král Jiří V. ho pasoval na rytíře (čestného). Britové mu uspořádali pohřeb v katedrále sv. Pavla. Jeho vlast ho pohřbila v Arlingtonu. Gorgas byl zlovolně kritizován jako vědec, který nikdy nic neobjevil, avšak získal si svou reputaci na základě objevů jiných. Plně to odpovídá poznámce jeho současníka, lékaře sira Williama Oslera z Oxfordu:

„Ve vědě náleží uznání tomu, kdo přesvědčí svět, ne tomu, koho ta která myšlenka napadne jako prvního.“

Ve čtvrtek 20. listopadu 1913 proplula průplavem první loď. Byla to francouzská *Louise,* která o pětadvacet let dříve připlula s de Lessepsem zpátky do Francie. Pozlátková Amerika byla odhodlaná učinit *beau geste* stejně elegantně jako uhlazená Francie.

Dokončený průplav vedl přesně tak, jak to navrhoval Alvaro de Saavedra Ceron roku 1523.

5
Chirurgické suvenýry

Sudiči a zapomnětlivci

Tato přehlédnutí při operacích byla nahlášena lékařské právní pojišťovací společnosti v Londýně v průběhu více než osmnácti let.

	Tampony zapomenuté uvnitř pacienta	*Veškeré předměty (nástroje, jehly atd.) zapomenuté uvnitř pacienta*
1962	38	41
1963	27	45
1964	37	68
1965	32	54
1966	31	52
1967	30	41
1968	26	39
1969	25	46
1970	21	28
1971	33	56
1972	31	60
1973	25	30
1974	20	35
1975	25	46
1976	26	45
1977	21	90
1978	18	60
1979	16	110
Celkem	482	946

Chirurgové nejsou o nic méně zapomnětliví než kdysi.

Co je však chmurnější, v popeli zesnulé šestasedmdesátileté ženy byly týden po operaci ledviny objeveny velké kleště používané k přidržování tamponů – fungující jako nůžky se zajišťovacími rukojeťmi, o rozměrech 24 krát 8 cm. Sama operační rána byla jen 18 cm dlouhá a 9 cm hluboká. Ty kleště se tam vůbec nemohly ztratit. V

operačním sále ani ve skladu sterilních potřeb nebyl pohřešován žádný nástroj. Nikdo se nikdy nedozvěděl, jak se stalo, že ji ty kleště doprovodily až do pece krematoria.

6
Zelené opice

Pomsta v Porýní

V srpnu 1967 byl letecky odeslán z Entebbe v Ugandě do Frankfurtu v Západním Německu náklad afrických zelených opic. Cestou se zvířata zastavila v africko-jihoamerické místnosti hostelu Královské společnosti pro prevenci krutosti vůči zvířatům na letišti Heathrow v Londýně.

Kočkodani *Cercopithecus aethiops* se zelenou, žlutou nebo černou srstí byli pravidelnými cestujícími na leteckých linkách. Čtvrt milionu jich vstoupilo do Evropy a Spojených států, aby se zde podílelo na laboratorním výzkumu. Jejich ledviny byly skvělé pro pěstování virů ve zkumavkách.

Zásilka byla určena do Marburgu, univerzitního města necelých osmdesát kilometrů severně od Frankfurtu, kde roku 1529 disputovali Luther a Zwingli o transsubstanciaci. Krátce po příjezdu opic byl personál farmaceutické společnosti Behring-werke a Institutu Paula Ehrlicha ve Frankfurtu zasažen nemocí člověku neznámou.

U nemocného se vyvinuly náhlé horečky, bolest hlavy, zvracení, vodnatý průjem, celkové bolesti. Na těle vyskočily drobné červené skvrnky, šourek nebo vulva byly zarudlé, v ústech a v hrdle se objevily puchýře. Játra se zvětšila, pohlavní žlázy byly zanícené, ledviny selhávaly, srdce zpomalovalo, mozek otékal. Krev prýštila z nosu, dásní, střev, močového měchýře, dokonce i z vpichů po injekcích. Další dávka pacientů se objevila mezi lékaři,

ošetřovatelkami a rodinami prvních nakažených. Dostalo to jedenatřicet lidí, sedm zemřelo.

Byla to děsivá nemoc, dokonce i pro nenakažené. Nikdo zprvu neznal příčinu, způsob léčby, pravděpodobnost uzdravení, způsob nákazy, stupeň nebezpečí. Vyplení to snad málo odolnou, přelidněnou Evropu, bude vedle toho černá smrt vypadat jen jako drobná nehoda?

Původní pacienti přišli do styku se zelenými opicemi, ať už živými, mrtvými nebo rozkrájenými. Čím se tyto opice lišily od čtvrt milionu svých malých druhů? Odpověď přišla z britského vojenského epidemiologického centra v Porton Down, kde měli stále ještě napilno. Materiálně je tato organizace izolovaná na odlehlém místě v nejkrásnější krajině jižní Anglie. Psychologicky stojí na půdě stejně hrozivě zlověstné jako atomové elektrárny a skládky atomového odpadu, zvláště viděno zleva.

Porton Down zklidnil paniku tím, že izoloval neznámý virus, neobvykle dlouhý, s háčkem na konci, připomínající klíč na utahování matic. Dokázali ho vypěstovat na buňkách z ledvin novorozených křečků anebo z lidské předkožky.

Marburgské opice byly mezitím vystopovány až do oblasti jezera Kyoga, severně od Kampaly; všechny pocházely od stejného lovce opic. Choroba, již zanesly do Evropy, nebyla bez symptomů ani u opic. Lékaři to dokázali tím, že naočkovali virus zeleným opicím a shledali, že jich spousta pošla.

Nutno připustit, že to s těmi opicemi byla smůla. Citliví a vznešeně smýšlející jedinci, kteří se bouří proti takovým experimentům na zvířatech ve prospěch nás všech, by měli vědět, že jejich dvěma nejmocnějšími spojenci v tomto století – což se dokázalo při norimberském procesu – byli Adolf Hitler a Hermann Goring.

Marburgský virus pravděpodobně žije v přírodě u vzácných středoafrických zvířat nebo rostlin. Na opice byl pravděpodobně přenesen kousnutím jistého druhu pavouka. Nákaza byla potlačena, nicméně choroba by mohla prudce propuknout kdekoli na světě.

Životy, o které zelené opice připravil člověk, zachránily nekonečné množství lidských životů. Nyní ovšem jsou opice v laboratořích v takzvaných civilizovaných zemích silně neoblíbené.

7
Dotek krále

Katastrofa z čekárny

Roku 1661 Karel II. vydal zakládající listinu Královské společnosti pro zlepšení znalostí přírody (zakládajícím členem byl sir Christopher Wren). Značně přispěl lékařské vědě tím, že zvýšil každoroční kvótu oběšených zločinců, přidělených Královské chirurgické koleji, ze čtyř na šest. Současně byl ze všech anglických monarchů největší fanda na Dotek krále, jímž se léčila nemoc nazvaná Královské zlo (skrofulóza – naběhlé tuberkulózní žlázy na krku). Uzdravovat měl dotek boží, zprostředkovaný božským právem králů. Provádělo se to obřadně s pěveckými sbory, královskou gardou a dvorními dámami i dvořany. Karel ošetřil 92 107 pacientů. Jednou byl nával tak veliký, že jich šest bylo udupáno k smrti.

8
Daň z blbosti

Jak jde o krásu, mnou si právníci ruce

Jestli nejste spokojeni s tím, jak zrovna dneska večer vypadáte, plastický chirurg vás může operovat stejně úspěšně, jako to provedla dobrá víla s žabičkou v pohádce.

Vyberte si fazonku.

Lifting obličeje

Maskovaný řez pod linií vlasů, natáhnout, zasunout faldík, uďobnout nadbytečnou kůži. Odstraní pytlíky pod očima, jako by se vám opřel vítr do plachet.

Nos

Všechno se to dělá zevnitř. Udělají vám klasický profil z něčeho, co je dobré tak leda jako držák na brejle.

Vyhlazení čela

Odstraní vrásky nařízntím kůže v týle, pokožka hlavy se stáhne dozadu, nadbytečná se odřízne a zajistí kovovými svorkami, jako když se balí poštovní zásilka. Přestanete vypadat ustaraně.

Prsa

Jakýkoli tvar od Rubense přes Bernarda Buffeta až po Picassa, pokud je vám libo.

Odstranění laloku na krku

Udělá ze starého krocana mladého kohoutka.

Váčky pod očima

Celoživotní starosti rázem zmizí.

Hýždě

Krácí ruku v ruce s odstraněním faldů na břiše, ze-štíhlením stehen, odsáváním tuku. Všechno, jen ne přestat se přejídat.

Transplantace vlasů

Nahradí lysé plochy bujným porostem, jako když se na trávník dají nové drny.

I v plastické chirurgii, jako všude jinde, se vyskytnou chyby, ale jsou víc vidět. Lifting obličeje časem povolí jako nedojedený nákyp. Chirurgové mají rádi standardní, rychlou, svižnou práci a žena zuří ještě víc, když narazí na jinou se stejným nosánkem, než kdyby měla stejné šatičky. K operacím prsů se používají silikonové implantáty, které mohou sklouznout jako pytle s pískem, svézt se k pravoboku nebo k levoboku. Bouři potlesku to vyneslo jedné striptérce, když se tak stalo v okamžiku vyvrcholení jejího výstupu.

Paní Virginia 0'Hareová z New Yorku tvrdila, že chtěla ploché, sexy bříško. Plastický chirurg jí nechal pupek 4 cm od středu. Zažalovala ho a vysoudila na něm 650 000 dolarů. Tato operativní chyba je oceněna na 162 500 dolarů za centimetr, čili přes půldruhého milionu za metr.

9
Nepříjemné procitnutí

Zamrazené příslušenství

Dusná letní noc na oddělení nehod. Mladý muž v tričku a džínsech leží malátně na gauči. Sanitka ho přivezla v hlubokém bezvědomí.

Službu konající lékařka je nová, mladá, hezká, chytrá. Pochybuje o diagnóze. Na příslušné testy reagoval mladík úplně normálně. *Simuluje?* Co když je ve skutečnosti plně při vědomí? Lidi se v nemocnicích *skutečně* chovají podivně.

Doktorka se radí se sestrou. „Co kdybychom mu," navrhuje ošetřovatelka rozumně, „postříkaly genitál etylchloridem? *Pak* se hodně rychle ukáže, jestli to na nás hraje."

Skvělý nápad!

Etylchlorid je bezbarvá tekutina, vysoce prchavá, kdysi populární jako rychlé a účinné lokální anestetikum. Okamžité vypařování ve chvíli, kdy se nastříká na kůži, způsobuje podchlazení a otupělost, což stačí pro menší operace jako je otevření abscesu, odstranění třísek, propíchnutí uší.

Doktorka a sestra rozepnou pacientovi zip na poklopci, stáhnou slipy, stisknou sprej. Na pokožce se vytvoří tenká mrazivá vrstva a genitál rázem vypadá jako ojíněné mražené játrové knedlíčky do polévky.

Účinek je pozoruhodný.

Pacient vyskočí, natáhne si kalhoty a vyřítí se z nemocnice.

Tím ale případ nekončí. Následuje dopálená písemná stížnost na studenou sprchu intimních oblastí, jíž se mu z rukou oněch dvou dam dostalo. Katastrofální žalobě se nemocnice diplomaticky vyhnula tím, že trvala na tom, že koneckonců žádnou škodu neutrpěl.

S tím souhlasil.

Spoustě mužských by se to možná docela líbilo.

10
Tyfová Mary

Smrt na talíři

„Kuchařka byla dobrá kuchařka, jak tomu u kuchařek bývá; a jak tomu u kuchařek bývá, odešla,“ napsal Saki roku 1904. Mary Mallonová tehdy obcházela prostorné, penězi oplývající domácnosti státu New York. Vystřídala osm zaměstnání za sedm let. V sedmi rodinách došlo v době, kdy u nich pracovala, k ošklivé nákaze tyfovou horečkou.

Do Marnaronecku přijel v září roku 1900 mladík, který o deset dní později onemocněl na tyfus. Roku 1901 pracovala Mary v jedné rodině v New Yorku. Domácí pradlena zemřela na tyfus v Rooseveltově nemocnici těsně před Vánocemi. Příští léto se ocitla ve státě Maine, v Dark Harbor, v osmičlenné domácnosti jednoho

právníka – sedm osob lehlo do čtrnácti dní s tyfem. Právník byl imunní, měl tyfus už dřív. Mary se tak obětavě věnovala nemocným, že jí přidal 50 dolarů.

Roku 1904 se přestěhovala na Long Island do Sands Point. Tyfus tam vypukl o týden později, z deseti členů personálu onemocněli čtyři. Městský zdravotní úřad New Yorku usoudil, že na pokojích pro služebnictvo je cosi záhadně zlovolného. Roku 1909 propukl tyfus týden po Maryině příjezdu do Oyster Bay na Long Island Soundu (šest osob z deseti, tři členové rodiny, tři sloužící). Zatímco se plukovník Gorgas chvástal, že osvobodil Panamu od žluté zim nice, vyskytlo se v New Yorku toho roku 3467 případů tyfu, z toho 639 smrtelných.

Choroba jen zřídka pronikla z města až do Oyster Bay. Z New Yorku přispěchal doktor George A. Soper, aby zkoumal mléko, vodu, stravování rodiny, studnu a žumpu, nádrž na vodu a kalovou jímku, hnůj rozhazovaný po trávníku. Co nejradši jedí? Škeble. Škeble! Tyfové granáty. No jistě, může za to ta stará Indiánka, co žije na pláži a nosí škeble k zadnímu vchodu.

Tyfus je skvrnitý zánět tenkého střeva, které se klikatí v břiše jako zanícený kondom dva metry dlouhý. U pacienta se vyvine stále stoupající horečka, mírná vyrážka, bolesti břicha, kašel, zelenavý průjem („schodišťová teplota, růžové flíčky a hrášková stolice“ podle květnatě se vyjadřujících edwardiánských lékařů). Dnes se léčí antibiotiky, zejména chloramfenikolem. V časech Tyfové Mary to bylo stejně jako s většinou ostatních nemocí – buď jste se uzdravili, nebo zemřeli, záleželo na štěstí.

Zárodky mají dlouhé vlasovité bičíky a mohou se pohybovat. Maličká dávka jich stačí rozšířit ohromnou epidemii prostřednictvím vody, jídla, mléka, much. Ty se kontaminují výkaly nosiče, který se zotavil z choroby, jež mohla mít dokonce tak mírný průběh, že nebyla vůbec identifikována. V prvním desetiletí našeho stole-tí tato koncepce na pohled zdravých přenašečů poprvé vysvětlila záhadné šíření tyfových epidemií. Jeden z dvaceti tyfových pacientů nadále vylučuje živé bakterie po dobu jednoho roku. Někdy dokonce i po celý život. Skoro vždy se jedná o ženy.

Naštěstí pro indiánské obchody nikdo v domě na Oyster Bay nejedl škeble už šest týdnů, což značně přesahovalo inkubační dobu. Co ještě mají rádi? vyptával se doktor Soper. Kuchařka dělá výtečnou zmrzlinu. Kdepak, ne ta současná kuchařka. Ta, co tak najednou odešla, tři týdny po tom, co začal ten tyfus.

Doktor Soper našel tu kuchařku o šest měsíců později. Vystopoval ji přes Tuxedo ve státě New York

(jeden případ) až na Park Avenue (dva sloužící dostali tyfus, dcera domácích na něj zemřela).

Mary Mallonová byla neprovdaná čtyřicátnice, přistěhovala se ze Severního Irska. Měla husté šedivějící vlasy, kulaté brejličky v ocelových obroučkách, rovné husté obočí, poklidnou tvář s ústy, jejichž koutky byly obráceny směrem dolů. Její tlustá postava byla dobrým doporučením. Byla ostýchavá, zamlklá, nasupená a tajnůstkářská.

Setkali se v kuchyni. Doktor Soper taktně naznačil jakési spojení mezi těmi onemocněními a jejími obratnými prstíky. Zaútočila na něj sekáčkem na maso. Uhnul a pospíšil si k newyorskému zdravotnímu komisaři, který zavolal policii. Mary jim upláchla. Už odjížděli, když policista zahlédl cíp pruhované sukně, zachycený ve dveřích sousedovic záchodu. Navršili ke dveřím popelnice a vyzvali ji, aby se vzdala. Vyrazila ven a bojovala. Kousala, ječela, kopala, dokud ji neodvezli sanitkou, přičemž jí inspektor z městského zdravotního úřadu seděl na hrudníku.

Mary umístili do riversidské Nemocnice pro přenosné choroby na North Brother Island. Toto zařízení se rozkládalo na 13 akrech půdy v East River hned vedle Bronxu, s vyhlídkou na Rikersův ostrov. Tisk se jí s chutí věnoval. Mary byla v novinách vykreslena jako komiksová čarodějnice, která hází lebky do kotle a sype na sporák tyfové bacily velikosti špekáčků. Veřejnost byla hysterická. Kolik zlomyslných Mary existuje a vraždí newyorčany, aniž by přitom porušovalo zákon?

Doktor Soper jí odebral vzorek stolice, kultivoval ho a podíval se na něj pod mikroskopem. Hemžil se tyfovými bacily. Trpělivě jí vysvětlil, že má smrtelnou nemoc – pro jiné lidi. Zárodky tyfu se jí

množí ve žlučníku jako včeličky v úlu. Léčení bylo jednoduché – odstranění žlučníku.

Mary neměla ani jiskru onoho oslnivého altruismu, který oslepil toho slavného Poláka, postiženého uhrančivým okem, co se radši vzdal zraku aby neublížil svým dětem. Odmítla. Taky zcela právem. Cholecystektomie byla roku 1907 stejně nelákavá jako dneska transplantace srdce. Doktor Soper navrhl méně bolestnou alternativu – vzdát se kuchařského řemesla. Namítla, že kuchaření je její živnost, umění, které jí přináší pýchu i radost. Nechali si ji v Riverside tři roky.

Mary byla mrzutý pacient-vězeň, hněvivý, vzpurný, vyhrožující, určitě je obětí doktorského spiknutí. Odmítala připustit, snad i uvěřit, že je tyfovým bacilonosičem. Pracovala jako nemocniční pradlena a roku 1910 byla propuštěna po slibu, že se bude držet radši necek než sporáku, a bude se třikrát měsíčně hlásit na zdravotním úřadě.

Zmizela. Stala se paní Brownovou, kuchařkou. Nebyla jako kriminálníci, co se necitelně vrací k nebezpečnému zločinu jako ke známému způsobu života. Vyjadřovala svou nezávislost, svůj vzdor, svůj odpor k ostatním lidem, kteří ji ustrašeně obvinili z čarodějnictví.

Po pět let Mary pracovala, aniž by ji kdo podezíral, v newyorských kuchyních. Případy tyfu ji následovaly se stejnou jistotou jako havrani pohřební vůz. Choroba byla příliš běžná, než aby se dal úzkostlivě sledovat každý zdroj. Roku 1915 postihla personál Sloaneovy nemocnice pro ženy v New Yorku těžká epidemie (15 případů, 2 smrtelné). Služky v kuchyni z legrace říkaly kuchařce „Tyfová Mary“. Utekla. Když ji policie našla, pracovala na Long Islandu. V klidu šla s nimi.

Mary se vrátila na North Brother Island. Vysloužila si rozsudek doživotní karantény. Zdravotní úřad nemohl nikdy riskovat, že znovu pustí novinového lidožrouta z klece. I zatrpklí tyfoví bacilonosiči s léty změknou. Postupně se Mary smířila s tím, že je nebezpečnější než hladový tygr. Přešla k nepříteli a pracovala v Riverside jako laborantka. I New York se stal laskavějším. Roku 1923 jí město postavilo domeček vedle nemocnice, kde pořádala čajové dýchánky.

Na Boží hod 1932 utrpěla Mary záchvat mozkové mrtvice. Už nikdy pak nechodila. Riverside o ní něžně pečoval. Byla zbožná. Nikdy nemluvila o rodině ani o místě, kde se narodila. Tyfus byl zakázané téma. Zemřela 11. listopadu 1938 na bronchopneumonii komplikovanou chronickou nefritidou a myokarditidou, a do poslední chvíle vylučovala tyfové zárodky.

Její oficiální skóre činilo 53 případů a 3 mrtvé. Těch, které se jí nepřičítaly, bylo mnohem víc. Zasloužila se pravděpodobně o epidemii z roku 1903 v Ithace ve státě New York, čítající 1400 případů.

Mary Mallonová byla první pojmenovaný tyfový bacilonosič v Americe. Když zemřela, bylo jich v New Yorku známo 300, a všem bylo zabráněno pracovat s jídlem nebo vodou. Titul „Newyorský bacilonosič č. 1“ jí unikl. Když jich bylo dost, aby to stálo za sestavení seznamu, přišla Mary podle abecedy na 36. místo.

Na pohřeb jí přišlo jen devět lidí. Všichni doktoři na celém světě znají její jméno.

11
Katastrofální mateřství

Povídky z vídeňských nemocnic

Samovládce byl onoho 13. října 1843 obzvlášť diktátorský.

Lékař jsoucí v pohotovosti, aby posloužil ženě u porodu, by se nikdy neměl aktivně zúčastnit žádného posmrtného vyšetření případů horečky omladnic.

Je-li lékař přítomen u takové pitvy, měl by důkladně použít dezinfekci, převléci si veškeré součástky oděvu a nechat uplynout dvacet čtyři anebo víc hodin, než je účasten nějakého dalšího porodu. Prospěšné pak je rozšířit tutéž opatrnost i na případy prosté peritonitidy.

Vyskytne-li se v jeho praxi i jen jediný případ horečky omladnic, je lékař povinen považovat další ženu, jíž by asistoval u porodu, pokud už neuplynulo alespoň několik týdnů, za ohroženu infekcí z něho samého… Nastal čas, kdy by se na existenci takové morové rány ve sféře působnosti jediného lékaře mělo pohlížet nikoli jako na smůlu, ale jako na zločin.

Doktor Oliver Wendell Holmes se obracel na Bostonskou společnost pro lékařský rozvoj. Navrhoval prosté zlepšení – mýt si ruce v roztoku chlórového vápna předtím, než lékař provede porod. Tato myšlenka gynekology rozzuřila, obzvláště ve Filadelfii.

Namítali: „Lékařská logika se zřejmě nedá v našich školách naučit ani vytrénovat.“

Chirurgové operovali ve fracích ztuhlých zaschlou krví – čím byl kabát tužší, tím hrdější byl pilný chirurg – zavěšených na háčcích u dveří operačních sálů s *boutonniéres* ze stehů navoskovaného konopí. Hnis byl od chirurgie stejně neodlučitelný jako krev. Žluté prýštění z každé rány se vesele nazývalo „chvályhodný hnis“, „zanícený hnis“ byl nevítaný a „ichoroický hnis“ byl páchnoucím zvěstovatelem mrtvolného rozkladu.

Čistota byla něco podobného jako pruderie. „Nebylo námitek proti tomu, aby byl člověk čistý,“ napsal později sir Frederick Treves, zvaný „Sloní muž“. „Po pravdě řečeno však čistota nebyla na místě. Považovalo se to za puntičkářské a afektované. Stejně tak si mohl kat dělat manikýru, než někomu usekl hlavu.“

Horečka omladnic terorizovala pacientky týden po porodu. Matka náhle onemocněla, třásla se zimnicí. Výtok z vaginy začal páchnout a objevila se v něm krev. Vyvinula se peritonitis, trombóza v nohou, abscesy v prsou, infekce plic a mozku, krvácení do pokožky, stupor a smrt. Hippokrates ji označil za chorobu zpravidla smrtelnou a přenosnou záhadným způsobem.

Roku 1846 byl Ignaz Filip Semmelweis jmenován asistentem na První gynekologické klinice ve Všeobecné nemocnici ve Vídni. Byl to malý, plešatý, senzitivní, vzrušivý, osmadvacetiletý Maďar s elegantním knírkem. Obrovskou Všeobecnou nemocnici vybudovala císařovna Marie Terezie jakožto jedno z dobrodiní svému oddanému lidu poté, co pařížský mír skončil roku 1763 sedmiletou válku.

Byla to nemocnice s největším počtem lůžek na světě. Dělila se na První kliniku, pět oddělení pro výuku studentů medicíny, a sousední Druhou kliniku, kde bylo dalších pět oddělení pro výuku porodních asistentek. Úmrtnost na horečku omladnic byla na První klinice třikrát větší než na Druhé.

To se vědělo po celé Vídni. Plačící ženy prosily o umístění na Druhé klinice. Chmurnost porodu na První se ještě prohlubovala její vzdáleností od ne mocniční kaple – poslední svátost se umírajícím na Druhé klinice nosila rovnou, ale než se dostal k pokoji nemocné na První, musel kněz za ministrantem s cinkajícím zvonkem proputovat všech pět oddělení. Na jiných odděleních stačilo projít jednou za den, ale čtyřiadvacet hodin je u horečky omladnic dlouhá doba, a tak osudný průvod byl pro vyděšené ženy stejně běžná záležitost jako pouliční párkař.

Semmelweis dokázal vysledovat jen jednu cestu ke zdroji zvýšené úmrtnosti. Vedla ke studentům První kliniky, kteří chodili provádět vaginální vyšetření rovnou z pitevny, přičemž si mezitím jen ledabyle opláchli prsty. Porodní asistentky z Druhé kliniky se ubíraly ke své práci čistší cestou.

20. března 1847 Semmelweisův kolega Jacobus Kolletschka, profesor lékařské jurisprudence, zemřel poté, co mu nějaký student poranil prst, když spolu pitvali. Profesorovo ztuhlé tělo v márnici Semmel-weise inspirovalo k myšlence, že choroba, jež zabila profesora i nesčetné novopečené matky, je jedna a táž.

„Ve dne v noci mě strašilo vidění Kolletschkovy choroby," napsal Semmelweis. „Ne rána, ale znečištění rány mrtvolným materiálem, to mělo za následek smrt pacienta... Musím si tudíž položit otázku; zemřely pak ty osoby, jež jsem viděl umírat na obdobnou chorobu, rovněž na zanesení mrtvolné matérie do vaskulárního systému? Na tuto otázku musím odpovědět – ano!"

Každá matka měla zranění. Byla to rozdrásaná děloha, v níž po porodu zůstala placenta.

Nařídil svým studentům mýt si ruce v chlórovém vápnu. Úmrtnost na První klinice klesla z 18 % na 1%. Semmelweis překonal Olivera Wendella Holmese v tom, že označil horečku omladnic za otravu krve. Zjistil také, že evropští lékaři dovedou

překonat americké v bigotnosti. Semmelweis se uchýlil do Budapešti.

31. července 1865 si Semmelweisův přítel Ferdinand Hebra našel záminku, aby ho odlákal od manželky a dítěte do místního blázince. Účelem bylo ponechat ho tam jako pacienta – což bylo smutné, avšak nezbytné. Doktor v blázinci si povšiml malého zranění na pravém prstu, které si Semmelweis způsobil při poslední operaci. Vznikla tam gangréna, zažrala se do kloubu prstu, infekce se rozšířila vzhůru po paži, v plicích se utvořil absces a Semmelweis zemřel 13. srpna na obdobu horečky omladnic.

Tato choroba už se v dnešních učebnicích gynekologie nenajde.

12
Katastrofální zvyklosti

Školní léta Torna Browna

Oslava života v soukromých středních školách Thomase Hughese se objevila roku 1857 současně se zatracením tamní oblíbené činnosti „udělej si sám“ z pera doktora Williama Actona.

Postava je ochablá a slabá, svaly nedostatečně vyvinuté, oko zapadlé a víčka těžká, pleť je sinalá, těstovitá anebo pokryta skvrnami akné, ruce jsou vlhké a studené a pokožka vlhká. Chlapec se straní společnosti ostatních, potlouká se sám, neochotně se připojuje k zábavám svých spolužáků. Nedokáže se nikomu podívat do tváře, stává se nedbalým v oblékání a nedbá na tělesnou čistotu. Jeho intelekt se stává mdlým a oslabeným a pokud setrvá ve svých špatných zvycích, může se nakonec stát slintavým idiotem anebo neduživým chudákem. Takové hochy lze spatřit ve všech stadiích degenerace, co jsme však popsali, je pouhým důsledkem, k němuž všichni spějí…

Bledá pleť, vychrtlá postava, plouživá chůze, vlhká a studená dlaň, skelný anebo olověný pohled a odvrácené oči značí šílenou

oběť tohoto zla. Apatie, ztráta paměti, nedostatek schopnosti soustředit se a vůbec se duševně projevovat, spolu se ztrátou sebevědomí a buď neschopnost jednat, anebo přehnaná impulzivita, dráždivost a nesouvislost v řeči, to jsou nejcharakterističtější mentální projevy chronické demence v důsledku masturbace…

Muž bude a musí platit za chyby chlapce; že za jednoho, jenž unikne, jich bude trpět deset; že s nenormálními náhražkami za normální pohlavní styk se pojí děsivé riziko; a že samohana, dlouho provozovaná, rozhodně vede, zajde-li se v ní dostatečně daleko, k časnému skonu anebo sebezáhubě.

Tolik *Funkce a poruchy reprodukčních orgánů v dětském, mladickém, dospělém a pokročilém věku z hlediska jejich fyziologických, společných a morálních souvislostí.* Doktor Acton také napsal *Prostituci z hlediska morálních, společenských a hygienických aspektů v Londýně a dalších velkoměstech a posádkových městech s návrhy na kontrolu a prevenci.* A také *Neprovdané kojné.*

Pochybuju, že by se mu zamlouval žertík Dorothy Parkerové, která pojmenovala svého nepořádného kanárka Onan.

13
Léčení kurdějí

Katastrofální dieta galantních pánů

„K světové válce by například nikdy nemohlo dojít, kdyby nebylo vynalezeno jídlo v konzervách,“ pravil George Orwell. Všechny jeho postřehy byly celkem chytré, ale některé byly ještě chytřejší.

Bez konzervovaného jídla by rozhodně nikdy nedošlo k dobrodružným polárním výpravám.

19. května 1845 vyplul sir John Franklin, veterán z Kodaně a Trafalgaru v devatenáctém roce, z Greenhithe na Temži s loďmi *Erebus* a *Terror* na svou třetí expedici do Arktidy. Admiralita ho

pověřila nalezením Severozápadní cesty. Byla na to vypsána odměna 20 000 liber.

Franklin měl zásoby pro 137 mužů na víc než 1092 dní. Na každé lodi byla knihovna čítající 1200 svazků, ročníky časopisu *Punch* a flašinet, který hrál padesát různých melodií, včetně deseti hymen. Ve svých přepychových skladovacích prostorách 33 289 liber konzervovaného masa, značka Goldner Patent v červených plechovkách.

Konzervování je stejně staré jako Amerika. Francouz Nicolas Appert v osmnáctém století uchovával jídlo horkem v neprodyšně uzavřených plechovkách. Donkin a Hall z Blue Anchor Road v londýnské přístavní čtvrti zanedlouho zásobovali svět konzervovaným skopovým a hráškem, vařeným hovězím a mrkví. (Na telecí pečeni z roku 1818 si ještě o 120 let později pochutnal jeden dobrodružstvímilovný anglický profesor.) Admiralita objednávala pro své lodi konzervované maso z „lékařských důvodů“. Čerstvě vařené maso by rozhodně léčilo kurděje.

Kurděje byly záhadným a strašným mořským zlem. Napuchlé, krvácející, páchnoucí dásně, podlitiny na pokožce, bolavé kosti, náhlá smrt – to vše se považovalo za nakažlivou nemoc mezi lidmi nacpanými v lodích, táborech, obležených městech. Na trestaneckých lodích za Woolwichem soupeřily kurděje úspěšně co do efektivity s mistrem popravčím. Buď je způsobuje mořský vzduch, dobrý leda pro ryby, neboje to trest za lenost, neboť prvním symptomem byla malátnost.

Lék byl nalezen roku 1597 – kurdějová tráva. Dobře se vědělo, že Bůh seslal na lidi nejen nemoci, ale taky bylinku na každou nemoc. Koncepce původu kurdějí v *nedostatku* kurdějové trávy soustavně přesahovala představivost lékařů, dokonce i v tomto století.

Sir Richard (Jižní moře) Hawkins léčil kurděje roku 1593 pomeranči a citrony. O sedm let později Východoindická společnost zásobila všechny své lodi citrónovou šťávou. Roku 1773 námořní chirurg James Lind z Edinburghu vydal publikaci *Kterak léčiti kurděje,* co do odbornosti srovnatelnou s léčbou srdce dle Williama Harveyho.

Rok po Lindově smrti, roku 1794, a dvě stě let po nápadu sira Richarda Hawkinse zareagovala admiralita na Lindovo naléhání a poskytla citrónovou šťávu. Počet případů kurdějí v námořní nemocnici Haslar poklesl za deset let z 1750 najeden. Stejně jako Lister s nemocniční gangrénou, i Lind si dokázal poradit s léčením, aniž by potřeboval znát příčinu.

Sir John Franklin vyplul s 9300 librami citrónové šťávy v soudcích, chráněných před zmrznutím malou příměsí rumu. Každý muž dostával unci denně, oslazenou a zředěnou, a tu musel spolknout v přítomnosti důstojníka.

Když byl pryč šest a půl roku, začali si lidi dělat starosti. Po osmi letech se upustilo od dalšího pátrání po expedici, která byla vybavena zásobami na pouhé tři roky. 20. ledna 1854 byli důstojníci i mužstvo prohlášeni za zemřelé ve službách Jejího Veličenstva.

Proč, to nikdo nevěděl.

Toho roku v říjnu se doktor John Rae ze Společnosti Hudsonského zálivu doslechl od Eskymáků o pětatřiceti mrtvých bílých mužích poblíž ústí Velké Rybí řeky v Zemi krále Viléma, což byl sto padesát kilometrů dlouhý ostrov hodně na západ od Baffinovy země. Franklinova expedice dosáhla východních hranic expedic z Pacifiku. Uspěl. Zjistil, že Severozápadní cesta existuje.

Doktor Rae spěchal do Londýna se lžícemi, vidličkami, ostatky mužů. Válka vyžadovala přítomnost britského loďstva na Krymu. Bylo tedy na Společnosti Hudsonského zálivu, aby zorganizovala pátrací výpravu, jež nalezla sedm set prázdných plechovek od masových konzerv, uspořádaných v pravidelných řadách. Zdálo se, že sir John Franklin zjistil, že mu maso shnilo, v panice nařídil otevřít jednu plechovku po druhé a shledal, že je expedice odsouzena k smrti hladem. Británie se bouřila, zvlášť proto, že konzervy byly vyrobeny na Moravě.

Lady Franklinova zakoupila parní jachtu a uspořádala vlastní expedici. Ta zjistila, že *Erebus* a *Terror* uvízly v ledu a byly opuštěny 22. dubna 1848. 105 přeživších mužů dosáhlo břehu. Sir John zemřel 11. června 1847 ve věku jedenašedesáti let. O zbytek se postaraly kurděje.

Vařená masa a zelenina, jakkoli byly v otevřených plechovkách čerstvé, postrádaly protikurdějový vitamin C. Ten se teplem ničí. Rozkládající se citrónová šťáva zůstala na palubě. Lodi vyplundrovali Eskymáci a už je nikdy nikdo neviděl.

Eskymáci vyprávěli o bílých mužích krvácejících z úst, příliš slabých, než aby táhli své saně, namáha vě se vlekoucích ke kanadské pevnině. Vitamin C se syntetizuje ze všech zvířat kromě morčat a primátů. Kdyby si členové expedice chytili rybu a zastřelili arktického jelena anebo kabara pižmového – ne kvůli jídlu, ale kvůli jejich vitaminům –, byli by mohli přežít. Poručík Armády Spojených států Frederick Schwatka nalezl jejich kosti roku 1878.

Sir John Franklin nevěděl o vitaminech nic. Roku 1929 sir Frederick Gowland Hopkins z Cambridge získal Nobelovu cenu za to, že je objevil a v roce 1932 se zjistilo, že vitamin C je chemicky kyselina askorbová. Lidé ho teď polykají po hrstech v dojemné víře, že je zachrání před nachlazením.

14
Císařovo bolení v krku

Sir Morell Mackenzie a Kaiser

O jubileu královny Viktorie roku 1887 se Německu zdál svět stejně krásný jako o třiapadesát let později. Dánsko bylo rozdrceno, Rakousko rozdroleno a Francie na lopatkách.

Říšský kancléř Bismarck řídil dokonale fungující impérium, jemuž šéfovalo Prusko. Korunní princeznou bylo Viktoriino nejstarší dítě, Viki. Její třicetiletý syn Vilém – levou ruku měl ochrnutou po nediagnostikovaném zranění při porodu – byl Viktoriiným nejmilejším vnoučetem. Pro anglickou královnu byly zahraniční záležitosti rodinnými záležitostmi, jež řídila dopisy plnými státních tajemství adresovanými osmi ze svých devíti dětí, provdaným či přiženěným k evropským dvorům. Její ministři zahraničí se mohli jen

třást bezmocnou hrůzou Sněmovny lordů vůči královně vil v *Iolanthe.*

Německý císař Vilém dosáhl věku devadesáti let. Vikin manžel Bedřich, chápavý, demokratický, upřímný odpůrce války, měl v úmyslu zbavit se Bismarcka a vládnout devětatřiceti německým státům spojeným v mírumilovném, liberálním bratrství. Princezně Viki připadal blázen každý, kdo je slepý vůči ohromujícím výhodám britské ústavy. Byla *die Englanderin,* nenáviděli ji a nedůvěřovali jí. Vilém s nakroucenými kníry byl Prušák od špičky helmy až po cvaknutí podpatků a dokonale zapadal do kapsy Bismarckovy vojenské blůzy.

Mezi těmito červy v pecce Evropy se vynořil tvrdohlavý, sebevědomý, vlezlý Skot středního věku bez smyslu pro humor, který sledoval svět skrze zrcátko velikosti pětikoruny, jímž se díval lidem do hrdla.

Onoho roku v lednu pětapadesátiletý korunní princ Bedřich ochraptěl. Připisovalo se to ošklivému nachlazení, které chytil, když se jeho kočí ztratil potmě v horách a princ neměl svrchník. Aromatické inhalace i pálivé kloktadlo byly neúčinné. Jeho lékař doktor Wegner, zástupce zdravotního ředitele německé armády, povolal profesora Gerhardta, krčaře z Berlína.

Profesor vstříkl do krku kokain a zpozoroval svým zrcátkem růžovou uzlinu na levé hlasivce. Zkusil ji vytáhnout drátěnou smyčkou. Nešlo to. Strčil dovnitř nůž. To taky nepomohlo. Poslal pro elektrický kauterizátor a vypaloval. Bulka se zvětšila. Profesor na ni útočil kauterizátorem den co den po dva týdny. Bedřichovým heslem bylo *Leme zu leiden ohne zu kla-gen* – musíme se učit trpět a nestěžovat si.

Rána se odmítala hojit. Profesor mlhavě uvažoval o rakovině. Ale hlasivky se pohybovaly normálně, což, jak tehdy všichni doktoři věděli, vylučovalo maligní nádor. Všichni doktoři se tehdy ovšem katastrofálně mýlili. Předepsal pacientovi čtrnáct dní v lázních.

Chraptění se zhoršovalo. Gerhardt se rozhodl rozříznout ohryzek a podívat se dovnitř. Povolal profesora von Bergmanna, aby provedl operaci – lékaři tehdy využívali chirurgy jako domácí instalatéry. Operace byla domluvena na 7 hodin ráno v sobotu 21. května.

Stejně kradmo, jako by šlo o katy a popravčí lešení, byly z nemocnice Charitě v Berlíně dopraveny do Nového paláce v Postupimi operační stoly a ošetřovatelky. Mimochodem, v Novém paláci nebyly žádné koupelny.

Bismarcka rozzuřilo zjištění, že se chystají chloroformoval dědice trůnu, aniž by to sdělili jemu samému, starému císaři anebo i jen pacientovi. Okamžitě povolal posily, doktora Schradera, profesora Tobolda, doktora Hahna a doktora von Lauera, který byl podle hodnosti v armádě nadřízeným doktora Wegnera. Nejistě leží korunovaná hlava na podušce a kolem ní plná manéž doktorů.

Toho dne pozdě v noci se v konzultační místnosti doktora Morella Mackenzieho, přecpané titěrnými tretkami, v domě číslo 19 na londýnské Harley Street, objevil lékař královny Viktorie – doktor James Reid, Aberdeeňan podobný vejci natvrdo opatřenému licousy.

Královna měla za sebou rušný den. Dva zpanikařené telegramy, nesoustředěný dopis od Viki, odhalení alarmujícího úmyslu odstranit *unserem Fritz* venkem podezřelý, možná kancerózní výrůstek, který má uvnitř hrdla. Viki okamžitě obdržela depeši o slavném doktoru Mackenziem. „Nemůžeme snést pomyšlení na úzkost a smutek ubožáčka Viki," plakala královna. (Byla daleko víc emocionální a živější než její sošný pomník. Její nesmrtelné „nebavíme se", jímž setřela vypravěče pikantní historky u večeře ve Windsoru – ale ten se možná jen věrně držel zvyku Jejího Veličenstva vylepšovat si klaret skotskou.)

Němečtí lékaři už to odpoledne ohromili Mackenzieho telegramem, aby se připojil k jejich týmu. Možná chtěli rozdělit odpovědnost. Možná si uvědomovali, že toho ví o hrdle víc než oni. Možnost cestovat v purpuru královniny autority ho elektrizovala.

Mackenzie měl ostrý nos, tenké rty, propadlé tváře, úhledné licousy, tvrdý límec a frak. Páchl sušenými listy durmanu obecného, které kouřil v cigaretách proti astmatu. Jeho praxe byla tak rušná, že naléhaví pacienti museli dávat spropitné jeho komorníkovi, aby dostali přednost. Roku 1887 se mandle operovaly tak, že pacient seděl při plném vědomí v křesle s vysokým opěradlem, operatér přišel a foukl mu do hrdla prášek, přikázal jednou dvakrát zakloktat a pak se znovu objevil a setřel krev.

Na večeřích u Mackenzieho se vystřídali Henry Irving, Beerbohm Tree, Ellen Terryová, Pinero a James McNeill Whistler (druhý syn Whistlerovy matky byl v Londýně krčním lékařem). Kolegové z branže jím opovrhovali jakožto dobrodruhem. Královská chirurgická kolej pohlížela na jeho Krční nemocnici – stále vzkvétající na Golden Square v Soho – asi tak, jako se Anglická banka dívá na zastavárnu.

Doraziv do Postupimi, pohroužil Mackenzie pacientovi do hrdla své kleště. Vzorky dostal profesor Virchow, světoznámý patolog, který objevil leukemii, opovrhoval Bismarckem a dal předělat berlínské stoky. Virchow si je prohlédl pod mikroskopem a prohlásil, že se o rakovinu nejedná. Mackenzie operaci zrušil a jel domů.

Pacient ho následoval v červnu na tříměsíční jubilejní oslavy. Mackenzie se mu dál vrtal v hrtanu kleštěmi, jako když pták ozobává ořech. 7. září královna Viktorie povolala Mackenzieho do Balmoralu a po obědě ho v salonu pasovala na rytíře.

Korunní princ přezimoval mezi květy a palmami v San Remu na italské Riviéře. 5. listopadu byl Mackenzie telegraficky povolán do Villy Zirio. Boule v hrdle děsivě narostla, rozšířila se i na protější hlasivku. „Je to rakovina?“ zeptal se korunní princ šeptem. Mackenzie odpověděl: „Je mi líto, pane, ale velmi se jí to podobá.“ V květnu byl tak nešikovný, že poslal profesoru Virchowovi kousek normální tkáně. Bedřich se smutně usmál. „Za těch okolností se vlastně musím omluvit, že se cítím tak dobře.“

Vztahy doktorů a tisku byly v 80. letech minulého století jednoduché. Šmejdilům se neříkalo nic. Rozzuřené německé noviny dštily celé léto oheň a síru na korunní princeznu, že svěřila ošetřování chorého budoucího německého císaře anglickému doktorovi (což byla chyba, avšak Vikin názor na německou medicínu se utužoval s každým pohledem na synovu bezvládnou ruku). San Remo bylo plné reportérů, kteří se shlukovali kolem Mackenzieho a cvičili si na jeho vile práci s dalekohledem. Přes La Manche se převalilo hřmění *The Times.*

Doktoři se začali s Mackenziem hádat otevřeněji než mezi sebou navzájem. S příjezdem profesora von Schrottera z Vídně, doktora Krause z Berlína a doktora Marka Hovella z Golden Square už jich byl rovný tucet. Na nešťastnou třináctku se jejich počet zvýšil, když

dorazil doktor Moritz Schmidt, jehož nakvap povolal z Frankfurtu princ Vilém, jenž se rozhodl případu ujmout osobně.

Vilém si svolal doktory jako na přehlídce. Jak dlouho bude jeho otec žít? Osmnáct měsíců, řekl Mackenzie. Jak dlouho tam ta rakovina je?

Doktor Krause se přihlásil – šest měsíců.

„Myslel jsem, že Mackenzie umře studem!“ zvolal budoucí kaiser. „Ale na jeho tváři, kterou jsem zblízka pozoroval, nebylo znát ani stopu pohnutí.“

Jeho matka s tím nesouhlasila. „Nedovedu ani dost důrazně opakovat, jak moudrý a laskavý, jak jemný a starostlivý a uvážlivý je sir Morell Mackenzie,“ napsala královně Viktorii.

Její manžel měl před sebou alternativy, které mu předložili lékaři. Mohl by si nechat ihned vyříznout celý hrtan, což by byl s větší pravděpodobností pokus o atentát než operace. Anebo si mohl nechat udělat prostě jen tracheostomický otvor, kterým by mohl dýchat, kdykoli by to bylo v nejisté budoucnosti zapotřebí. Rozhodl se pro druhou možnost. Ze všech lidí v místnosti byl nejklidnější.

Tisk byl ponechán, aby tápal v mlze, z níž se postupně vynoří tvrdá fakta. Veřejnost trucovala jako děti, před nimiž mají dospělí své tajnosti. Vilém přiměl doktory podepsat důvěrný bulletin, v němž se přiznávala pravda a který se za pár dní prosákl do berlínských novin. V berlínských kavárnách se vzpomínalo na sálský zákon odpírající ženám nástupnictví trůnu – královna Viktorie by jinak byla též královnou

Hannoveru. Rodina Hohenzollernů měla, jak se šuškalo, podobný zákon, který vylučoval slabé a choré. Bismarck už přiměl vetchého císaře, aby oprávnil mladého Viléma podpisovat státní dokumenty namísto svého otce, a měl v plánu vyhlásit ho po dědečkově smrti regentem.

Vznešenému pacientovi bylo čím dál hůř. Ve tři hodiny odpoledne 9. ledna 1888 byla v saloně Villy Zirio provedena operace, domluvená předchozího roku v květnu. Provedl ji mladý doktor Bramann, který měl zkušenosti s tracheostomiemi u dětí dusících se při záškrtu. Mackenzie vydal do časopisu *Lancet* prohlášení, kde stálo, že nejde o rakovinu. No, aspoň pravděpodobně

ne. Z Londýna přijela jeho dcera Ethel a rozzuřila německé noviny tím, že hrála tenis s Vikinou dcerou, zvlášť když se ukázalo, že Mackenzie je ve skutečnosti polský žid jménem Moritz Marcovicz.

Pacienta opouštěly síly. Lékařům sil přibývalo. S profesory Kaussmaulem a Waldeyerem jich bylo šestnáct. 9. března zemřel starý císař Vilém I. Němý novopečený Bedřich II. se vydal vlakem v alpských sněhových bouřích do Berlína. Všichni tvrdili, že to tak zařídil Bismarck v naději, že ho ta cesta zabije.

Odpoledne 12. dubna bylo strašné. Otvor po tracheostomii, jímž Bedřich dýchal, musel mít uvnitř zahnutou kovovou trubičku. Mackenzie zaváděl jiný, lepší model, a považoval za taktní pozvat do Nového paláce z Berlína profesora von Bergmanna. Spěšný posel ho našel v hotelu. Byl opilý. (To aristokratické „von“ si ke jménu přidal sám. Nebyl Prus, byl Slovan z Rigy, kde žili notoričtí mučedníci láhve.) Trval na tom, že bude operovat sám. Strčil trubičku do krčních svalů. Pacient zmodral. Sledoval ji ukazováčkem. Císař málem zemřel. Doktoři se kvapně obviňovali navzájem, v soukromí i v tisku. Přijela královna Viktorie a vyplísnila prince Viléma, že se nechová jako řádný syn. Profesor Leyden, profesor Senátor, doktor Landgret a profesor Bardeleben z nemocnice Charitě doplnili lékařskou eskadru na dvacet mužů. Císař si div nevykašlal plíce. Po devadesáti třech dnech panování zemřel na bronchopneumonii.

Novopečený císař Vilém II. postavil ke všem vchodům ozbrojené stráže a husarské hlídky po okolí, zakázal komukoliv odejít nebo poslat telegram pod trestem uvěznění a začal přehrabávat otcovy soukromé dokumenty. Viki v slzách prosila, aby byl její manžel ušetřen ponížení pitvy. Vilém na ní trval. Zašili ho právě včas, aby ho mohli vystavit. Až do poslední chvíle byl obklopen přemírou personálu – pitvalo ho deset lékařů.

Mackenzie odjel z Německa s 12 000 librami honoráře, nenávistí lidu a popliván tiskem. Kaiser a Bismarck ho obvinili, že naschvál utajoval diagnózu, že Bedřich mohl přežít, kdyby byl prohlášen za neschopného panování. Možná měli pravdu. Bedřich zvolil v San Remu zbytečné riziko, jež slibovalo krátkou vládu a odměnu politickým přátelům (Mackenzie dostal Hohenzollernský kříž a hvězdu).

Bismarckův syn, ministr zahraničí, tvrdil, že císař mohl žít ještě léta, kdyby neměl tu smůlu a nepotkal Mackenzieho. Němečtí lékaři obviňovali Mackenzieho, že zarazil květnovou operaci, která – na tom toužebně trvali – by byla mohla chorobu vyléčit. Německý lid ho ještě zemitěji napadal, že zajistil tučnější penzi pro *die Engldnderin,* která, jen co bude mít své věno v ruce, se provdá za svého komořího hraběte Seckendorffa, to všichni věděli s naprostou jistotou.

Mackenzie odpověděl protiúderem. Zažaloval *The Times* a *St. James's Gazette* pro urážku. Ve *Smrtelném onemocnění Bedřicha Vzneseného* se ospravedlňoval jako Oliver Twist v kuchyni medicínského Fa-gina. Kniha se objevila na trhu během vášnivého podzimu Jacka Rozparovače.

Veřejnost jeho dávku vitriolu odmítla. Kritikům a vydavatelům byla odporná hádka nad mrtvolou. Královská chirurgická kolej ho vyloučila pro porušení lékařského tajemství – stejně jako lorda Morana o sedmdesát osm let později, po Churchillově smrti. Královská lékařská kolej, kterou Mackenzie nazval „Akademie okrasné mediokracie" mu oplatila staré urážky a přiměla ho vzdát se členství. Stál užasle mezi střepy rozbité skořápky své nadutosti. Věnoval svému asistentovi autorem podepsaný výtisk Whistlerova *Umění nadělat si nepřátele* – „já to zřejmě studovat nepoťřebuju". O dva roky později ve věku čtyřiapadesáti let zemřel.

Mackenzieho výprava byla katastrofální po stránce klinické, profesionální i politické. Lékaři aplikovali na nemoc, o níž věděli málo, léčbu, za kterou by se byli měli stydět. Byl to neobvyklý případ. Rakovina převládla nad jiným stavem.

Roku 1888 vydal Jean de Bonnefon knihu *Drame Imperiál.* Autor byl sanmarinským dopisovatelem pařížského listu *Gaulois.* Dospěl k závěru, že korunní princ měl syfilis. Dostal ji od rozkošné *seňority* Dolo-res Čada. Ta se zúčastnila oslav otevření Suezského průplavu roku 1869. Zběžně ho léčil lékař egyptského místokrále a Bedřich se stal znovu poslušným manželem. *Mais le germe n'était pas mort, il dormait.* Ne mrtev, avšak spící. Když Mackenzie sdělil Viki správnou diagnózu, vlepila mu políček.

Lékaři v San Remu prováděli protisyfilitickou léčbu jodidem draselným, jak francouzské listy zanedlouho blaženě odhalily. Mackenzie s vervou vysvětloval, že to bylo předepsáno jen *pro jistotu* – žádné léčení, žádná syfilis. Profesor von Schrotter láteřil na *altes Weibergeschwatz*, babské tlachy.

Bedřich rozhodně syfilis měl. Krční chirurg, kterého jsem znal jakožto domácího lékaře, se to tajemství dozvěděl od Mackenzieho nejdůvěrnějšího přítele. Na Mackenzieho pověst se útočilo za to, co neřekl –

že císař má rakovinu. Trpěl tím, co Mackenzie nesměl říci – že císař má syfilis.

Žádný viktoriánský lékař by nebyl mohl Bedřicha zachránit. Kdyby Bůh počkal s otiskem svého rakovinového palce ještě deset let, byla by se možná v Německu zakořenila demokracie, mocná německá armáda a skvělá britská flotila by v míru střežily svět, císař Vilém by se ubíral moudřejšími cestami. Místo toho královna Viktorie zemřela v císařově náručí a tři čtvrti milionu jejích krajanů ve válce, kterou rozpoutal.

15
Něžná past

Delikátní katastrofa

Řešení problému lékařů-mužů, kteří provádějí hrubé gynekologické prohlídky u žen, by mohlo začít už na lékařských fakultách, kde by byl každý student mužského pohlaví uložen na gynekologické křeslo, tam by k němu přistoupila cizí lékařka a „zmáčkla mu koule a beze slova odkráčela“.

To je doporučení doktorky Joan Mageeové, gynekoložky, publikované v *Análech interní medicíny*.

Chatelaine Magazíne

16
Scutari

Slečna Nightingaleová versus britská armáda

O Florence Nightingaleová se říká všelicos.

„Byla to otřesná ošetřovatelka," potvrdila její sestra Parthenope, která cítila její neúnavný dotek. Nebyla žádný milosrdný anděl, ale rezolutní správkyně a nelítostná politická. Neodplula na Krym s nadšenými urozenými dámami, ale se směsicí poplašených jeptišek a ženštin na způsob paní Gampsové z Dickensova *Martina Chuzzlewita,* nasáklých ginem.

Své jméno dostala proto, že její matka náhodou pobývala na své italské cestě ve Florencii. Stejně dobře se mohla jmenovat Leghorn. Lampička na její soše na Pall Mall, která osvětluje i desetilibrovou bankovku, je omyl. Nosila tureckou lampičku podobnou čínské lucerně. Vojáci údajně líbali její stín. Byl jsem osobně potmě s ošetřovatelkou a její lampičkou v nemocnici sv. Tomáše slečny Nightingaleové, a ta lampička nevrhala dost světla, aby se dalo líbat cokoliv.

Británie vyslala své admirály na riskantní mise od Cádizu až po Falklandy a pouze jeden z nich byl zastřelen na palubě vlastní lodi. Krym byl katastrofa, protože britská armáda stále ještě v duchu bojovala u Waterloo – což bylo o devětačtyřicet let dříve, kdy lékařské zásobování bylo přepych a blaho vojáků pouhá fantazie.

Čtyřvěžová kasárna Selinie Quicklaci vedle obrovského hřbitova ve Scutari – pořád ještě jsou vidět přes Bospor jako masivní biliárový stůl převrácený vzhůru nohama – byla obílením stěn změněna na nemocnici. Neexistovaly obvazy ani mísy, matrace ani hrnky na pití, jídlo ani palivo. Protože Konstantinopolis ležel daleko víc na jih než Bournemouth, předpokládalo se v Londýně, že je tam horko.

V kasárnách byla spousta krys a vší a ve sklepě se prostituovalo a opíjelo 250 vojenských manželek a vdov. Několik dřevěných operačních stolů se rozštípalo a spálilo. Ve zlém listopadu 1854

slečna Nightingaleová dorazila současně s 1050 oběťmi útoku lehké kavalerie.

Armádní lékař, který ve Scutari velel, doktor John Hall, byl na druhé straně Černého moře v Balaklavě. Zakázal chloroform, protože „ostrý nůž je silný stimulans a je lepší slyšet člověka řvát z plných plic, než ho vidět mlčky klesat do hrobu“. Jedinými ošetřovateli tu byli vojáci, kteří se nehodili pro nic jiného. Lékařské zásoby z domova byly označeny „nespěchá“ a loď *Prince*, která je přivážela, plula nejprve na Krym, kde se potopila v hurikánu.

Ranění, naložení na transportní lodě z Krymu do Turecka, opustili své tornistry při letním nuceném pochodu na Almu. Namísto přikrývek měli na palubě jen špinavé pláště, trpěli omrzlinami, dyzenterií, tyfem, kurdějemi a cholerou a odcházeli přes palubu den co den po tuctech. Ve Scutari umíralo z šesti kilometrů pacientů, rozložených po podlahách, kolem pětačtyřiceti za den. Smrad pronikal stěnami. Jak podotkl Bernard Shaw: „Britského vojáka nezdolá nic kromě britského ministerstva války.“

Slečna Nightingaleová se tísnila v „Sesterské věži“ (našel se tam jeden mrtvý ruský generál) spolu se čtyřiceti dalšími ošetřovatelkami za 12 šilinků týdně (což byl dvojnásobek mzdy v Londýně), v děsných uniformách (na odpuzování mužů) a s povolením pít gin (v rozumné míře). Nesměla vstoupit na oddělení bez rozkazu uniformovaného lékaře. Armáda ji raději ignorovala. Ošetřovatelky lenivě šily. Jenže slečna Nightingaleová si dokázala prosadit svou. „MUSÍM mít na paměti, že Bůh není můj osobní tajemník,“ napsala si jednou na papírek sama pro sebe.

Florence Nightingaleová měla bohatého, zahálčivého otce, módní a průbojnou matku a sestru, která se zabývala převážně aranžováním květin. Bylo jí čtyřiatřicet a upsala se ošetřovatelskému poslání deset let před americkou sufražetkou Julií Ward Howeovou. Její rodina tím byla ohromena a znechucena. Ošetřovatelky stály společensky níž než služka, která jim vylévala splašky. „Institut péče o nemocné dámy ve svízelné situaci“ v Harley Street ji ustrašeně jmenoval superintendentkou, což navodilo její matce záchvat zuřivosti, sestře týdenní upoutání na lůžko a otec se uchýlil do klubu Athenaeum.

Během několika měsíců zde instalovala výtahy na jídlo, zavedla potrubí s horkou vodou a pípací systém zvonků, zakázala krinolíny, povraždila hmyz, vyhodila domácího chirurga, zrušila používání opotřebovaných potahů na křesla namísto utěrek, ve velkém začala objednávat potraviny od Fortnuma a Masona, vyráběla vlastní marmeládu po dvou pencích za sklenici, subskribovala pacientkám knihovnu u Mudieho a zredukovala denní náklady na každou obyvatelku z 1 šilinku 10 pencí na 1 šilink. Byla ztělesněním střízlivého, přízemního, pracovitého přístupu k bolestem těla, mysli a srdce, který je chloubou všech Angličanek. Stejně úspěšná by byla i při řízení Dartmoorské věznice – a pravděpodobně i stejně šťastná.

Nemocné dámy byly cenným tréninkem na nemocné vojáky. Příštího roku ve Scutari vygruntovala oddělení, vyprázdnila přetékající latrínové nádrže, dala vyčistit stoky (kde se našli 2 pošlí koně, 24 rozličných zvířat a 556 koleček smetí), kázala nacpat pytle slámou a vyrobit tak improvizovaná lůžka, našla kotle k ohřívání vody, přiměla ženy vojáků k drhnutí a praní, vyplenila sklady, porušila všechna pravidla a postavila se kdekomu vědouc, že ji nikdy nedokážou pohnat před soud.

Slečna Nightingaleová měla dva spojence nevyčíslitelné ceny. Mrazivé depeše Williama Howarda Russclla daly vykrystalizovat zuřivosti celého národa. Jeho *Times* pro ni získaly 30 000 liber na bazarech v Konstantinopoli na nákup nožů a vidliček, mýdla a ručníků, jídla a pití, ložního prádla a oblečení – jinak vás léčili v tom, v čem jste byli zraněni. Britský velvyslanec byl dotčen, když odmítla jeho návrh použít tyto peníze na zvýšení britské prestiže stavbou protestantského kostela.

Monsieur Alexis Soyer, slavný šéfkuchař Reformního klubu, tak přehnaně francouzský, jak může být jen člověk, který prožil celý život v Londýně, odjel do Scutari na základě popudu, který ho přepadl nad vařenými ústřicemi a portským v Drury Lane. Přezařídil kuchyně a vytrénoval kuchaře. Přidal inteligenci a dochucovací ingredience k solenému masu, ovčím hlavám, kravským kopytům a drobům, dokázal z nepoživatelného udělat lahůdku. Muži ho na odděleních zdravili jásotem. „Ačkoliv prokazatelně nemá žádnou výživnou hodnotu, nebylo ještě objeveno nic, co by Angličanovi

zastoupilo…“ Ach! Slečno Nightingaleová! Váš geniální smysl pro podstatné! jeho šálek čaje.“

„Ptáček“ o sobě právem tvrdil, že zahájil ošetřovatelskou praxi v britské armádě, pak ji začal šatit, krmit, psát jí dopisy domů, formulovat závěti a její značnou část pohřbívat. „Ošetřování raněných je tou nejmenší ze všech funkcí, které mi byly vnuceny.“ Měla na špinavou práci spoustu špinavých ženských.

Slečna Nightingaleová postála oné zimy u 2000 smrtelných loží. Počet úmrtí klesl na jaře na 5 procent. Poslední pacient odjel v létě příštího roku. Byla ve válce 632 dní a vrátila se domů s reputací, která jí vydržela až do konce života. Na padesát let ulehla do postele. Ze svého gauče v Mayfairu reorganizovala Armádní zdravotní úřad, vnesla hygienu do Indie, založila školu pro své ošetřovatelky, napsala *Poznámky o ošetřovatelství* a *Náměty k úvahám pro hledače pravdy mezi řemeslníky Anglie*, k nimž byl pan John Stuart Mill nanejvýš laskavý. Kabinetní ministři, generálové i vicekrálové vstupovali do její ložnice žádajíce o radu, Jowett, pán z Balliolu, ji požádal o ruku. Byla to doba, kdy osvobození ženy vyžadovalo jít a nezastavovat se. Dali jí řád za zásluhy a pak zemřela ve věku devadesáti let.

Slečna Nightingaleová rozpoutala revoluci v ošetřovatelství tím, že změnila práci služky na zaměstnání pro vznešené dámy. Její systém byl tak zdravý, že její antiseptický duch dodnes straší u každého lůžka nemocného. Ať stůněte kdekoliv, pořád ještě vás ošetřuje Florence Nightingaleová.

Byla to žena, na niž je Anglie právem hrdá, protože odjinud prostě pocházet nemohla.

17
Nejnelaskavější ze všech řezů

Rozmary vasektomie

Už třicet let jsem neošetřil žádného pacienta, ale pravidelně jsem žádán o lékařskou radu na večírcích a piknicích, při slavnostních večeřích i u baru, a taky lidmi, kteří slyší, že mě někdo oslovil „pane doktore“ ve frontě v bance nebo u řezníka. Jednou jsem podepisoval své knihy v nóbl londýnském knihkupectví. Vyrušil mě duchovní, který si povytáhl nohavici svých střízlivých kalhot a žádal, abych se mu podíval na koleno. Vysvětloval, že na chirurgii se musí moc dlouho čekat. Možná se pacienti obrací radši na mě, protože jakákoli nepřijatelná rada ode mě s sebou nenese morální závazek přijmout ji, ba dokonce ani jí věřit.

Jeden případ dokážu diagnostikovat hned, jak jej uvidím s vodkou a tonikem v ruce. Muž pod třicet s těžce handicapovaným výrazem, který mi dobrovolně sdělí, že jeho dvě děcka jsou fajn, ale že mění datsun za volvo a letos v létě to nebude Ibiza, ale Florida, a noviny jsou plné těch článků o pilulkách, co takhle ukončit všechny ty starosti a okolky jednou ranou, no, spíš dvěma ranami, vážně uvažuju o vasektomii, doktore, co byste mi radil vy?

Vasektomie je nejjistější metoda antikoncepce hned po abstinenci. Sterilizace nemá sobě rovna – počet selhání je 0,02 % u mužů, 0,13 % u žen. Pilulka má počet selhání 0,16 %, nitroděložní tělíska

1,5 %, chemické pěny 11,9 %, kondom 3,6 %, koitus interruptus 6,7 % a metoda neplodných dní 15,5 %.

Vasektomie je rovněž prohlášením trvalosti manželství, vážnějším než cokoliv, co se řekne u oltáře.

Přeťatá čára života je vas deferens, svaly obklopená trubice, která přivádí sperma z varlat na svět jako takový. Probíhá oblastí hernie. Chirurg dokáže nahmatat tvrdé vlákno mezi drobnými arteriemi, žílami a nervy, tvořícími nadvarle. Všechny ty pramínky jsou obaleny tenoučkým svalem, který provádí reflexivní stažení varlat v

reakci na to, když vás někdo jemně hladí po vnitřní straně stehna. Pokud se tak děje za patřičných okolností, je to příjemnější než se nechat tlouct kladívkem do kolen.

Vasektomie je stejně módní ingrediencí aktivního, moderního mužského života jako potápěčství, windsurfing a rogalo. Prováděla se už v časech krytých kočárů a honzíků. „Tato léčba již zastarává," prohlásil o operaci roku 1903 časopis *Teorie a praxe v chirurgii.* Zkoušeli to na zmenšení zvětšené prostaty, ale pacienti „rychle zestárli anebo zblbli z této ztráty, jak se usuzuje, stimulujícího vlivu testikulární sekrece". Ve 30. letech se to dělalo kvůli omlazení, ve čtyřicátých k zabránění infekce po operaci prostaty.

Operace se provádí v lokálním umrtvení. Pacientovi stačí vyšetřit si pouhou hodinu času a holit se ráno déle než obvykle. Jako u všech operací je i tahle obtížnější, než to vypadá. Každé nadvarle se u kořene penisu obnaží, z vas deferens se kousek odřízne a konce se podvážou. Oba kousíčky jdou pod laboratorní mikroskop. Chirurg může omylem přeštípnout žílu nebo sval, což je katastrofa, když se pacient kochá svou nově nabytou svobodou (rekord je dvě hodiny po operaci včetně oběda v Soho). Trvá se na tom, aby si pacient nechal spočítat spermie, než se mu dá volnost – tím se chirurg vyhne žalobě, že způsobil jeho ženě těhotenství.

Vasektomizovaný pán nosí kravatu s lákavým nápi sem SJS – střílím jenom slepejma. Intaktní samci odpovídají jinou zkratkou, složitější a stejně vulgární.

Vasektomie jako gilotina ukončí mužův reprodukční věk o třicet let dříve, než by skonal přirozenou oslabeností. Mladý manžel zalehne na svůj svatební gauč, stejně neschopen otcovství jako eunuch-mizogyn, později však může zatoužit tento kus nábytku v ložnici vyměnit. Jeho radostná schopnost zasévat, aniž by sklízel, ho může jen povzbuzovat v rozšiřování okruhu známostí ženského pohlaví. Zbrusu nové manželství se dožaduje zkrášlení dětičkami. Vrací se tedy ke svému chirurgovi.

Odstranit vasektomii a obnovit původní stav je obtížnější než slepit dohromady plastikovou zahradní hadici rozžvýkanou od psa. Piplavá operace vaso-va-sotomie nemusí vyjít. Je smůla, že nemůžeme instalovat kohoutek. Možná by bylo řešením uložit trochu

spermatu do lahvičky před vasektomii a dát ho zmrazit, aby se z něj majitel mohl za několik let radovat jako z domácích zavařenin.

Můj dobrý přítel a soused, důstojný lékař-spisovatel David Delvin, popsal svou vlastní vasektomii na konci sedmdesátých let. Jakožto živý příklad vlastnoručně zaviněné tragédie se to vyrovná *Othellovi.*

Ráno po operaci se dostavila katastrofa. Ze spermatické arterie mu sklouzl podvazovací materiál. To, čemu Australané říkají rodinná šperkovnice, začalo otékat. Za pár minut se to podobalo kokosovému ořechu. Za pár hodin už melounu. Do soumraku byla „šperkovnice“ k nerozeznání od fotbalového míče. Ráno barva potemněla a leckdo by si mohl onu část těla snadno splést s buřinkou městského úředníka.

Zneschopněný lékař se dokázal dostat k telefonu na druhém konci pokoje jedině po čtyřech, přičemž si postižené partie podpíral squashovou raketou přitisknutou pod prsní kostí. Když se teď mladí muži na večírcích dožadují rady stran vasektomie, prostě jim poklepu na rameno a vyštěknu: „Kupte si raketu na squash!“

18
Trpké vítězství

Španělská chřipka

V jedenáctou hodinu jedenáctého dne jedenáctého měsíce zabíjení skončilo. Svět se zaradoval, bohové se smáli.

Velká válka zabila 8 538 313 vojenských osob, 12,5 % z 65 038 810 mobilizovaných. Pandemie chřipky roku 1918 pozabíjela 0,5 % veškerého obyvatelstva Spojených států a Anglie, 3 % ze Siena Leoně, 25 % na ostrově Samoa a 60 % Eskymáků v Nome na Aljašce. Za šest týdnů zavraždila v Camp Sherman 3,1 % amerických rekrutů. Pět milionů osob pomřelo v Indii, často neuspořádaně – mrtvoly se po příjezdu musely odstraňovat z

přeplněných vlaků. Parníky měly po přistání o 5 % pasažérů méně než při vyplutí.

Velké americké ofenzivě na frontě Meuse-Argonne se postavilo do cesty 70 000 obětí chřipky. Stejně tak Ludendorffovu poslednímu úderu na Sommě. Dostal ji Woodrow Wilson, také Lloyd George, Clemenceau, německý premiér princ Max a plukovník House.

Příroda je daleko efektivnější vrah než člověk. Válka na to potřebovala čtyři roky, chřipka stěží jeden. Zabila 25 000 000 lidí, 3 % ze všech případů, byla to naše nejhorší morová rána. Onemocněla jí pětina veškeré populace, zanechala sérologické otisky prstů na mnoha dalších, kteří překonali subklinické ataky.

Smrtelné případy chřipky obvykle spadají do období raného dětství a pozdního stáří. Tato epidemie se posmívala válce tím, že kosila skupinu osob ve věku dvaceti až čtyřiceti let. Chřipka byla tygr, pneumonie šakal, útočící na nezabitou kořist. K antibiotikům bylo stejně daleko jako k Adolfu Hitlerovi.

Odkud se vzala? Mírnější první vlna začala v amerických vojenských táborech na jaře 1918. Spolu s vojáky byla transportována do Francie, odtud do Španělska, kde zuřila tolik, že tam choroba dostala i své jméno. Toho jara řádila chřipka v Číně a čínští dělníci se mísili s muži odkudkoli nahromaděnými v Evropě, kašlali jeden přes druhého.

Smrtelnější vlna propukla na podzim. Začala snad v Ašchabadu v jižním Rusku, překročila íránskou hranici a rozšířila se v Mašhadu, v cípu nedaleko Afghánistánu. Toho roku v srpnu vyplula ze Sierry Leoně britská loď *Africa*, která ztratila 7 % posádky dřív, než dosáhla kanálu La Manche. Jako zlovolný Puk se infekce míhala po světě a propukala současně v přístavech Freetown, Brest a Boston. Ve Spojených státech zabila víc nových přistěhovalců ze zemědělské Itálie, Ruska, Rakouska a Polska, než z přelidněné Británie a Německa.

Jak napsal Boccaccio o dřívější metle lidstva: „Kolik skvělých mužů, kolik krásných dam snídalo mezi svými a téže noci už večeřelo s předky na onom světě.“ Lidé na sebe navzájem pohlíželi podezíravěji než v období strachu z válečných špionů. Kýchnout bylo jako tasit nůž. „Kašlání, kýchání ani plivání nebude v divadle

strpěno,“ pravily nápisy venku. „V případě, že musíte kašlat nebo kýchat, čiňte tak do kapesníku, a pokud kašlání či kýchání trvá, opusťte divadlo ihned. *Jděte domů a do postele, dokud je vám dobře.* Jste-li nachlazeni nebo kašlete a kýcháte, *nevstupujte do divadla.*“

V nemocnicích leželi pacienti i na chodbách. Tisíce jich byly naočkovány neúčinnou protichřipkovou vakcínou. Školy a knihovny se uzavřely. Mužům se doporučovalo, aby se přestali dávat holit v holírnách. Všem se radilo nosit čistá pyžama, vyhnout se podávání rukou a užívat ricinový olej. Celý svět nosil bílé bavlněné masky jako chirurgové. V San Francisku byly povinné pod trestem uvěznění (policie si stěžovala, že díky povinným maskám stoupá počet loupeží).

Vojáci prozíravě kopali hroby do zásoby. Obchod s rakvemi prosperoval. Washingtonský zdravotní komisař jich přikázal dopravit plné dva vagony, o nichž mu dal někdo od železnice tip, že stojí v železničním skladišti na Potomacu. Naložil je pod policejním dozorem; krádež rakví byla momentálně nejfrekventovanějším zločinem.

Epidemie trvala všude asi šest týdnů. Nejméně smrtonosná vlna se dostavila roku 1919. Do jara byla chřipka pryč. Kde? Snad přesídlila na prasata.

Mohla by se vrátit.

19
Oheň svatého Antonína

Katastrofa v pekárně

15. srpna 1951 propuklo v provensálské vesnici Pont Saint-Esprit šílenství.

Jeden každý z dvaceti obyvatel, jichž bylo celkem 4000, byl stižen deliriem a halucinacemi, běhal jak šílený po ulicích, svíjel se a

křičel v posteli, trpěl nauzeou, kolikou, zvracením, nespavostí a pocitem pálení, zvláště v konečníku. Čtyři zemřeli.

Byl to oheň svatého Antonína, *ignis sacer, mal des ardents*, morová rána středověkého rolnictva. Člověk měl pocit, že ho upalují na hranici. Prsty na rukou i na nohou, posléze celé končetiny ochabovaly. Při větší smůle jste měli křeče (to záleželo na vaší hladině vitaminu A).

Příčinou je chlebová mouka namletá ze „snětivé-ho“ žita, napadeného obilnou snětí čili paličkovicí nachovou neboli námelem *(Claviceps purpurea)*, jak by vám v sedmnáctém století kdekdo vysvětlil. Námel tvoří purpurové spory na klasech žita, obzvlášť když se seje zamokra a po mokrém létě.

Thukydidův „athénský mor“ byl tedy ve skutečnosti otravou námelem. Byl neinfekční – žádné jiné athénské město se nenakazilo. Symptomy byly oproti všem jiným nemocem příliš různorodé a námořní expedice do Lakonie trpěla chorobou rovněž, poté co tam naložila zásoby. Příčinou bylo napadené obilí ukořistěné v Athénách.

Angličané o žitný chléb moc nestáli, a tak se tu otrava námelem vyskytovala vzácně, kromě *Ojedinělé pohromy, jež náhle postihla chudou rodinu z této farnosti, v níž šest osob přišlo o nohy vlivem odumření záhadného původu*, jak ji popisuje církevní plátek vesnice Wattisham v hrabství Suffolk z roku 1762.

Námel obsahuje chemikálii podobnou LSD, nalézající se rovněž v semínkách povijnice nachové, což byl každodenní halucinogen Aztéků. Stejně jako drogy způsobují zvláštní chování dnes, způsoboval ho ve středověku chleba. Jedenáct dívek, které vznášely obvinění v salemských čarodějnických procesech roku 1692 – jež trpěly „záchvaty“ prapodivných řečí, postojů a gest, jakož i křečovitým zmítáním –, možná dosáhlo oběšení devatenácti osob a uspíšení smrti dalších pod vlivem nadměrného požití námelu.

Možná že orgie sedmnácti jeptišek posedlých ďáblem v Loudunu, o kterých píše Aldous Huxley – a jejichž *furor uterinus* kněz Grandier vyřešil upálením na hranici –, dokázaly udolat jejich energického exorcistu, protože pocházely pouze ze žita.

20
Beachy Head

Průlom v preventivní medicíně

South Downs spadá do Lamanšského průlivu v Beachy Head, což je tabulový útes z čisté křídy vysoký 160 metrů, zářící ve slunečním svitu jako úsměv herečky.

Na východě ohraničuje sussexskou část Eastboumu, jež převážně náleží vévodovi z Devonshire. Zdejší bílé hotýlky lemují Námořní promenádu, na níž sedí bledí a scvrklí lidé v lehátkách a čtou Agathu Christie v dojemné víře, že se to počasí třeba přece jen zlepší. Na vrcholku Headu byl roku 1831 vybudován maják Bell Tout. 30. června 1690 zde britská a holandská flotila utrpěla porážku od Francouzů a admirál hrabě z Torringtonu byl za svůj neúspěch postaven před soud.

Čím jsou švýcarské Alpy pro lyžaře, tím je Beachy Head pro odhodlané sebevrahy.

Lidé skákali z Beachy Head ještě předtím, než se roku 596 na pobřeží v Thanetu vynořil svatý Augustin, aby obracel Anglosasy na pravou víru. V našem století se z vrcholku vrhali dva až tři, až se roku 1965 ustálil průměr na čtyřech. Stejně jako u jiných aktivit na zdravém vzduchu, o nichž se hodně píše v novinách, v poslední době počet účastníků i zde pravidelně narůstá. Roku 1971 jich skočilo deset, roku 1976 šestnáct a roku 1979 dvanáct.

Sebevraždu můžete spáchat, vrhnete-li se po hlavě z okna své ložnice. Pokud si vyberete výšku 160 metrů, máte možnost si to cestou rozmyslet, ale už se s tím nedá nic dělat. Katastrofální uchvácenost Beachy Head jakožto skákacím prknem je složitá.

Britská železnice v rámci svých skvělých služeb sem hodinu co hodinu vypravuje jeden vlak z londýnského Viktoriina nádraží a za zpáteční lístek se dá ušetřit. (Tři ze čtyř sebevrahů cestují k útesům z britského vnitrozemí, pět jich za posledních dvacet let zvlášť přijelo ze zahraničí jen kvůli tomu.) Skákání z Beachy Head se v některých rodinách udržuje jako tradice. Jeden sebevrah obvykle přitáhne

nejdéle do čtrnácti dnů dalšího, což je opět ukázka nekonečné sugestibility a nedostatku originality lidstva.

Nejoblíbenější měsíce jsou červenec a srpen (za patnáct let devatenáct sebevrahů v každém z obou měsíců), potom březen a červen (po třinácti). Duben je celonárodně nejkrutější měsíc co do pokusů o sebezničení, ale z Beachy Head skočili jen tři lidi. Oblíbeným dnem je pátek, což naznačuje, že ne každý se těší na víkend. Nejrušněji je u nového majáku pod útesem (třiadvacet osob za patnáct let). Bílé útesy doverské zaznamenají jen jednu sebevraždu ročně, ale letní jízdní řád autobusů nahoru na Beachy Head je lepší.

Ne každý, koho vidíte letět z Beachy Head, páchá sebevraždu. Útesy jsou nebezpečným místem pro lezení, bivakování i hledání sexuálního soukromí. Existují uznávané náznaky, že byl pád úmyslný – žena odejde od své kabelky, muž si úhledně složí svrchník anebo vyloká láhev whisky anebo zařve, aby si dole dali pozor, anebo předvede elegantní vlaštovčí let. Jeden taxikář si příliš pozdě vzpomněl na zákazníka, který se tam nechal odvézt od brány psychiatrické léčebny.

Brilantně se vede chmurný záznam *ofelo de se.* Od roku 1975 se počet sebevražd na Beachy Head snížil na polovinu. Toho se nedosáhlo žádnou složitou stavební prací, žádným složitým pátráním a vůbec už ne dalším zatížením daňových poplatníků. Změnili místního koronera.

Jako všichni soudci a doktoři musí koroner poslušně, dokonce i beze strachu říkat, jak si vykládá fakta. Nový muž vyžadoval daleko silnější přesvědčování o tom, že objekty jeho bádání měly skutečně v úmyslu skočit přes travnatý okraj útesu. Pijáci whisky se těšili tomu dobrodiní, že nebyli v stavu rozhodnout se jasně, kudy se ubírat. Z dvaceti smrtí na Beachy Head v letech 1965-69 bylo 65 % sebevražd. Ze 65 úmrtí v letech 1975-79 už jich bylo jen 32 %, což znamenalo za deset let pokles o 33 %.

Toto je senzační pokrok v preventivní medicíně. Úmrtí na rakovinu mezitím *přibylo* o nějakých 10 %, na srdeční choroby o 5 %. Porovnatelným friumfem bylo odstranění dětské obrny očkováním Salkovou vakcínou.

Naštěstí pro lidstvo se princip Beachy Head přizpůsobuje širší medicíně. Každá příčina smrti je záležitostí poctivého názoru. Královská lékařská kolej v Londýně tvrdí, že asi jedna pětina britských úmrtních listů uvádí nesprávnou příčinu a jedna čtvrtina obsahuje jiné chyby. Birmingham a Edinburgh, kde jsou ve výzkumu pokročilejší, dosahují čtyřicetiprocentní nepřesnosti.

Tato metoda už u několika malých tropických národů odstranila choleru, která se tam teď nazývá „smrt v důsledku letního průjmu“. V dávné mrazivé zimě roku 1939 zdravotní důstojníci předešli ponižující epidemii spalniček v britské armádě tím, že je prohlásili za skvrnitost spojenou s těžkým nachlazením. Děsivé nové choroby, jež proudí z výzkumných ústavů – Marťanova nemoc, Marchiafava-Michaeliho syndrom, nefritida způsobená protilátkami v proti-glomerulární základní membráně a podobně –, budou díkybohu rychle odstraněny, protože ti z rodinných lékařů, kteří se o nich vůbec doslechnou, je stejně nebudou schopni rozpoznat.

V nemocnicích umírá většina lidí na syndrom Beachy Head. Postarší pacienti mají tolik chorob, že praktický lékař neví, kterou uvést na prvním místě. Pokud se zmíní o pádu z kola, kvůli němuž se pacient dostal před šesti měsíci do nemocnice, bude z toho nekonečné handrkování s koronerem. Pokud uvede „alkoholismus“, mohl by rozzuřit příbuzné. Pokud napíše „pooperační šok“, naštve chirurga. Hledá-li radu, jsou konzultanti svými mrtvými pacienty stejně nevzrušeni jako herci dramaty, která už se dohrála.

Když si vyloží před sebe diagnózy jako pasiáns, vybere ošetřující lékař obvykle bronchopneumonii – „starého kamaráda“ z dob předantibiotické medicíny –, podepíše úmrtní list a vybere si popelné (extra honorář za kremaci). Je to laskavá laxnost, diagnostikovat u umírajících pouze choroby, o nichž se tak všeobecně ví, že jsou smrtelné. Pacienti jim mohou podlehnout ve svaté rezignaci.

21
Král je mrtev

S mírnou dopomocí

V neděli večer 1. února 1685 protestantský anglický král Karel II., stár třiapadesát let, seděl a laskal vévodkyně z Portsmouthu, Clevelandu a Mazarinu – tři ze svých třinácti milenek –, zatímco četní jeho dvořané se skláněli nad hromadou dvou tisíc zlatých guinejí a hráli basset, jednoduchou hru spočívající v obracení karet, a francouzský chlapec zpíval milostné písně.

V osm hodin nazítří ráno, sotva vstal z postele, aby se dal oholit, vydal král výkřik a padl do mdlob. Doktor Edmund King, který byl v paláci Whitehall jako host, aplikoval první pomoc spočívající ve vypuštění šestnácti uncí krve ze žíly v levé ruce, zatímco byli vysláni spěšní poslové pro královské lékaře.

Módní doktor si potrpěl na módu – jelenicové kalhoty a střevíce se stříbrnými přezkami, sametový kabát a bohatou paruku, třírohý klobouk a v zimě bobří kožich. Jeho nutným vybavením byla hůl se zlatou rukojetí, jejíž perforovaná hlavice byla naplněna aromatickými bylinami na odhánění infekcí anebo aspoň zápachu. Král platil svým doktorům 100 liber ročně a oni si účtovali půl guineje za kavárenské konzultace. Puštění žilou u dámy na loži stálo 10 šilinků, u muže půlkorunu, a posmrtné ohledání jste mohli mít za 3 šilinky 4 pence.

Běžné choroby představoval mor, tyfus, neštovice.

Chirurgie spočívala v napravování a uřezávání údů. Evropští lékaři dostávali nové nápady. Harvey změnil srdce ze sídla citů na pumpu. Holanďané začali pitvat a zkoumat pod mikroskopem. V Oxfordu vyčenichali životadárnost kyslíku. Zdraví a nemoc ztrácely svou mystiku a stávaly se stejně pozemskými jako výnosnými záležitostmi.

Je snad tělo stroj, zuby nůžky, hruď kovářský měch a žaludek mlýnské kameny? Anebo nádržka fermentačních šťáv, které doktoři obrazně mísí jako sládek pivo? Tyhle nové filozofie narážely na neumlčitelné pověry. Moliére si s tím hezky poradil.

Léčba vhodná pro krále

PONDĚLÍ

Jak napsal jejich vůdce, sir Charles Scarburgh, šest lékařů „se rychle shluklo králi ku pomoci; a poté, co se společně poradili, jali se pohotově napomáhati Jeho Veličenstvu v jeho nebezpečném stavu“.

Okamžitě mu aplikovali na ramena tři baňky velikosti pohárů na víno, které se nahřály nad plamenem, aby se z nich odstranil vzduch a nasály do sebe pokožku. Tato léčba se prováděla už v době kamenné se zvířecími rohy. Po baňkách okamžitě následovalo pouštění žilou, osm uncí krve.

„Po několika okamžicích tohoto,“ shrnoval sir Charles, „aby došlo k uvolnění žaludku ode všech nečistot a tímtéž zbavení celého jeho nervového systému všeho, což by mu bylo mohlo škodit, podali jsme emetikum.“ To byla směs antimonu s curacao, ale král odmítl. Dali mu tedy vitriol v pivoňkové vodě, pár projímavých pilulek a klystýr.

Byl to zlatý věk klystýrů, aplikovaných ústím kovové stříkačky, jaké se používaly k postřikování růží. Aplikace a výsledek byly krásnou ukázkou Descartovy *l’homme-machine*.

„Větry mě tu a tam tuze sužují,“ stěžoval si Pepys, jemuž manželka aplikovala jeden klystýr ze silného piva, čtyř uncí cukru a dvou uncí másla. („Dvě stolice za noc – močil dobře.“)

Králův klystýr byl méně robustní chuti – slézové listí, fialky, řepa, květ heřmánku, fenyklové semínko, lněné semínko, skořice, kardamom, šafrán, košenila a aloe. Opakovali jej po dvou hodinách, což se orálně doprovodilo trnkovým sirupem, dalším antimonem a trochou kamenné soli.

Lékaři byli netrpěliví. Podali další dávku projímadel, oholili mu vlasy a nalepili po celé hlavě horké náplasti. Král měl další záchvat mdlob. Poslali pro rozpálený kauterizátor.

Než ho přinesli, králi se naštěstí vrátilo vědomí. Doktoři byli bez sebe radostí. Jak skvěle jejich léčba funguje! Pacientovi se jí musí dostat ještě víc.

Aby se ulevilo tlaku mozkových plen, podali samozřejmě projímadlo a vyvolali kýchání pomocí sušeného čemeřicového

kořene, zavedeného do nozder. Podávali rozdrcené sušené květy prvosenky jarní k posílení mozku, pak další projímadla, aby se vnitřnosti přes noc udržely v chodu. Horké náplasti z kantaridinu – „španělských mušek“, prastarého afrodiziaka – podráždily močové cesty, když byla látka absorbována skrze kůži, a vylučovaly se. Pálení při močení ošetřili doktoři tišícím lektvarem z ječmene, lékořice a sladkých mandlí. K večeři měl král řídký vývar a pivo bez chmele. Polepili mu chodidla dehtem a holubím trusem, dali mu další klystýr a popřáli mu dobrou noc.

ÚTERÝ

Pacientovi bylo *mnohem* lépe! „Požehnání božího bylo dosaženo podáním patřičných a příhodných medikamentů,“ poblahopřál sir Charles Všemohoucímu i sobě. Řekli králi, aby dál bral lektvary.

Doktorů už bylo dvanáct. Tato léčba panovníka výborem – jež přetrvala katastrofálním způsobem ještě o dvě stě let později u Bedřicha Pruského – je nemilosrdně bohatá na skvělé návrhy. V poledne otevřeli obě jugulárky a odčerpali deset uncí krve. Dali mu jilmové kloktadlo ve slézovém sirupu na bolení v krku. Aby se předešlo dalším mdlobám, předepsali osvěžující nápoj z černých třešní, pivoněk, levandule, rozdrcených perel a bílého kandovaného cukru, což zní mile.

STŘEDA

Slunná sebedůvěra lékařů přinesla mírnější výtažek z lusků seny rozpuštěných v pramenité vodě, podávaných s bílým vínem a muškátovým oříškem. V pět odpoledne vydali první bulletin z Poradní komory Whitehallu pro zítřejší *London Gazette*, který končil: „Tudíž usuzují, že stav Jeho Veličenstva jest již bezpečen a že jeho neduh bude do několika dní nadobro odstraněn.“

ČTVRTEK

Když bulletin vyšel, byl už král skoro mrtev. Náhle dostal další záchvat mdlob. V noci mu dávali čarodějný lektvar z lebky muže, který zemřel násilnou smrtí, což byl klinický ekvivalent posledního pomazání.

Královi ministři byli zachváceni úzkostí a hněvem. *Čím* Jeho Veličenstvo trpí?

Doktoři neměli zdání.

Naléhavě se radili. Opakovaná horečka! Té bylo v Londýně v tuhle roční dobu plno. A tu oni dovedou léčit! Pošlete pro peruánskou kůru, honem!

Byla to chinchonová kůra, plná chininu. Dostala jméno po hraběnce z Chinchonu, manželce španělského vicekrále v Peru, o níž se vědělo, že ji tato kůra zázračně vyléčila z malárie (po pravdě řečeno zemřela v Cartageně na něco jiného, aniž by do Peru vůbec dorazila). „Jezuitskou kůru“ distribuovalo Tovaryšstvo Ježíšovo v Limě ve 30. letech 17. století a Oliver Cromwell se s tím nemohl vyrovnat.

Podávali ji panovníkovi po třech hodinách rozpuštěnou v mléce spolu s dalším práškem z lidské lebky. Nic z toho nezabralo.

PÁTEK

Králi bylo hůř. Té noci museli použít Raleighův silnější protilék a Kámen Goa. Omlouval se, že umírá v tak nepříhodnou dobu, a žádal je, aby nenechali ubohou Nelly hladovět. K ránu mu podali orientální bezoárový kámen, vzácnou ztuhlinu z žaludku jedné východoindické kozy. Král přestával dýchat. Krvácel.

V 8.30 ráno přestal mluvit. V deset upadl do komatu.

V poledne zemřel (jako římský katolík).

SOBOTA

Říkalo se, že král byl otráven. To se tehdy stávalo většině králů. Konalo se posmrtné ohledání. Mozek byl zalit krví, na pravé plíci bylo staré pleurysma, srdce bylo zvětšené. Jinak bylo všechno v pořádku. Nemoc jako by ani nestála za tolik cavyků.

Karel II. patrně zemřel v důsledku vysokého krevního tlaku po selhání ledvin, způsobeném dnou. Léčba jeho smrt ani neoddálila, ani neuspíšila, jen způsobila, že byla bolestnější a trudnější. Jeho lékaři dělali, co mohli, aspoň v rámci tehdejších znalostí. Kdo sedneš opováží tvrdit, že světlo naší dnešní medicíny svítí vždycky jasněji než ten jejich kahánek?

22
Gynekologická posedlost

Mateřské znetvoření

Děťátko radostně vstoupí na svět hodně podobně jako cirkusový klaun, který prorazí hlavou papírovou obruč. Trhliny se okamžitě úhledně zastupují – gynekologové se drží biblické rady a zašívají trhliny v rouchu jiných.

Nastřihnout nůžkami napjaté perineum, do něhož děťátko bujaře tlačí, se po celá léta zdálo elegantním úderem preventivní medicíny. Nikdo si to v rozruchu a poplachu kolem porodu dvakrát nerozmýšlel, dokud roku 1981 nenazval Národní fond porodu (National Childbirth Trust – NCT) tuto operaci, zvanou episiotomie, „znetvořením genitálu, nejběžnější formou znetvoření genitálu, jakou na Západě známe“.

Šokující bylo přirovnání k ženské obřízce, obřadně prováděné ve střední a východní Africe desetiletým až čtrnáctiletým děvčatům – jedno máchnutí ostrým nožem a bílá pírka kuřat na ránu.

„Episiotomie se dělají až příliš snadno a ženy až příliš často slouží jako učební materiál pro studenty,“ namítá dáma z NCT. Při zkoumání 1800 matek zjistila, že dvě třetiny z těch, jež absolvovaly tento nedomyšlený gynekologický manévr, trpěly dvojnásob silnými bolestmi v prvním týdnu po porodu. A co bylo ještě větší katastrofa, mnohé si stěžovaly, že měly na celý rok poničený sexuální život, což vedlo k manželským neshodám.

Tato osudná diagnóza je v protikladu k nejstarší gynekologické historce.

PORODNÍ ASISTENTKA: *(Na návštěvě u pacientky doma, kontroluje po několika dnech rodidla)* A teď, paní Jonesová, vám odstraním stehy po episiotomii – paní Jonesová! Jsou pryč! PACIENTKA: Ach, manžel mi je vyndal.

PORODNÍ ASISTENTKA: *(Zděšena)* Váš manžel vám je vyndal?

PACIENTKA: Ano, sestřičko. Říkal, že to lechtá. *(Statná ošetřovatelka se zhroutí jak podťatá třtina.)*

Naneštěstí NCT zřejmě nemá smysl pro humor.

23
Sendvičová katastrofa

Botulismus u Loch Maree

Loch Maree tvoří řeka Garry ve skotském pohoří Wester Ross. To se tyčí na Ben Lair patnáct kilometrů k jihu a pokračuje severozápadně mezi plochými, vřesem porostlými břehy řeky Ewe, do níž se vlévají velké potoky stékající z horských jezer. Plyne dál do Atlantiku v podobě Loch Ewe, naproti severnímu výběžku Skye a Vnějších Hebrid. Má fantastickou cestu k moři.

Loch Maree měří asi dvaadvacet krát pět kilometrů, uprostřed je půl tuctu malých ostrůvků, je obklopeno horami dosahujícími výšky kolem devíti set metrů. Krajina je prostým darem přírody, jen nepatrně upravená obratnou rukou člověka, což právě Skoti tak oslavují na zdejší scenerii i kuchyni.

V pondělí 14. srpna 1922 už se začínalo ochlazovat, ale večery byly ještě dlouhé, jakkoliv studené – o půlnoci toho dne byl v Glasgowě zaznamenán mrazík. Den byl zatažený a s přeháňkami. Čtyřiačtyřicet hostů, kteří naplnili slavný hotel Loch Maree vychutnalo „dobrou, početnou, důkladnou snídani pro hladové“ doporučenou Izaakem Waltonem, a rozdělilo se do rybářských part, vždycky dva rybáři v jednom člunu se sluhou, který vesloval. Rybáři, kteří měli v úmyslu strávit tak celý den, byli vybaveni půltuctem sendvičů – studené maso, kuřecí pasta se šunkou a konzervované maso z divoké kachny, které onoho rána nakrájeli a připravili v kuchyni.

Příjemná polední chvilka obnášela odzátkování lahve s pivem, otevření kapesní ploché lahve a rozbalení pomačkaného nepromastitelného papíru. Major Anderson od Mořských horalů, který byl na dovolené z Indie, dal přednost studenému hovězímu. Konzervované maso přepustil svému sluhovi, ačkoliv jeho ženě Rosamund připadala divoká kachna docela prima.

Vzhledem k tomu, že od světové války uplynuly sotva čtyři roky, se dovolená hemžila vojenskými hodnostmi. Brigádnímu generálu Nicholovi připadalo maso z konzervy hnusné a poobědval sýr a piškoty. Plukovník Lane dojedl svou divokou kachnu s chutí. Pánové byli s těmi obloženými chlebíčky vůči sluhům tak velkorysí, že mladý lan Mackenzie mohl schovat vybrané kousky i manželce.

Denní úlovek byl zvážen a uložen vcelku na mramorovou desku v hotelové hale. Hosté se oblékli a povečeřeli, aby strávili večer bridžem a nad knihami. Před snídaní nazítří ráno si dvaadvacetiletý John Talbot, který právě vyšel z Oxfordu a byl na dovolené se svým otcem-advokátem a s matkou, stěžoval na dvojité vidění. Když se zpráva rozšířila po jídelně, John Stewart – vinař z Paisley – zvolal, že i jemu je divně. Mátla ho neschopnost sebrat jeden ze dvou bochánků, které měl na talíři. Všichni se rozchechtali. Dvojité vidění? Být takhle brzo ráno pod parou, starouši, inu, copak to je?

Oba postižení odešli od snídaně. Cítili závrať. Začala jim klesat víčka. To byl důvod k obavám. Stahovalo se jim hrdlo. Začali zvracet a potit se. Vrávorali, museli si lehnout. Začali mluvit chraplavě, neurčitě, do ztracena. Nedokázali polykat sliny. Sotva dokázali pohnout rukama a nohama. Stěží mohli dýchat. Ve svém domku u Lochu ohromil sluhu Kennetha Mac-Lennona pohled na souseda, který kouřil dvě dýmky najednou. Paní Rosamund Andersonová a paní Dixonová z Dublinu pocítily během dopoledne tytéž symptomy, večer už byly mrtvé. Pan Talbot a pan Stewart zemřeli o den později. Brigádnímu generálu Nicholovi a plukovníku Laneovi nebylo nic.

Mírumilovný, přívětivý hotel zažíval hrůzu venkovského domu, záhadu masové vraždy. Odlehlost, po níž rekreanti toužili, se děsivě obrátila proti nim. Nejbližším městem byl Gairloch, který měl sotva tisíc obyvatel, pětačtyřicet kilometrů od železnice, bez nemocnice a

bez telefonu. Strašlivé dvojité vidění postihlo další roztřesené hosty, tytéž symptomy nelítostně následovaly – odešli do svých pokojů a zemřeli.

Manžel paní Dixonové zemřel ve čtvrtek ráno, sluha MacLennon ve čtvrtek večer. V pondělí 21. srpna odešel pětašedesátiletý pan Willis, další londýnský advokát (doprovázen svým komorníkem). Sluha Mackenzie byl poslední, v pondělí pozdě v noci; zanechal po sobě mladou vdovu a dvě děti.

„Naštěstí bydlelo v hotelu několik lékařů," *The Times* to viděly z té lepší stránky, „a trpícím se dostalo té nejlepší péče a pozornosti."

Titulky na prvních stránkách hlásaly „Skotskou travičskou záhadu" a „Smrtící chlebíčky s paštikou". *The Times* přinesly sloupce v černých rámečcích, ale proto, že jejich majitel lord Northcliffe zemřel tentýž týden v pondělí (na syfilis, ale o tom se nikdo neopovažoval zmínit).

Piknik na Loch Maree zaujal veřejnost jako o deset let později stejně nevysvětlitelná a strašidelná lochneská příšera. Osm úmrtí se neurčitě přičítalo „ptomainové otravě". O botulismu se jako první zmínil v pátek místní zdravotní inspektor doktor Maclean, který přispěchal automobilem přes pole až z Ding-wallu.

Botulismus není otrava jídlem, která kazí dovolenou u Středozemního moře a v Mexiku. Je to náhlá, prudká, paralyzující nervová nemoc, způsobená toxi nem ze zárodku *Clostridium botulinum.* Bacily vypadají jako krátké tyčinky, které tvoří pružné spory. Ty jsou roztroušeny všude v hlíně a užitečné při rozkladu mrtvých zvířat a rostlin. Rostou pouze *bez* kyslíku – jako třeba v plechovce konzervovaného masa, kterou v továrně nezahráli dost na to, aby spory zahubili. Klobásy jsou latinsky *botuli.*

Toxin botulinus má při požití nebezpečné idiosynkratické účinky. Abyste dostali od jeho bratříčka *Clostridium tetani* tetanus, musíte se říznout. Antitoxinová léčba vám stěží dokáže zachránit život, jakmile se objeví symptomy. Trpíte-li dvojitým viděním po požití konzervovaného masa, neberte si taxík do nemocnice, volejte sanitku.

Loch Maree bylo prvním místem výskytu botulismu v Británii. Předchozí výskyt byl v Evropě o pětadvacet let dříve, tři Němci

tehdy zemřeli po požití šunky. V Americe naposled o dva měsíce dříve, kdy zemřelo šest lidí v Idahu po doma zavařené zelenině. Ve Spojených státech je domácí zavařování nebezpečnější než domácí pálení lihovin. (Jen ovoce je bezpečné, kyselé prostředí bacil zabíjí.)

O čtrnáct dní později bylo v Dingwallu zahájeno soudní vyšetřování, v porotě seděl šerif Mackintosh. Ukázalo se, že konzervovaná divoká kachna byla zakoupena u obchodníka s potravinami v červnu, šlo o dodávku dvou tuctů skleněných zavařovaček od Lazenbyho z Londýna (založeno 1795). Lazenbyovi konzervovali kachny ve své továrně v Bermondsey už pětatřicet let, 700 sklenic jedna várka. Divoké kachny nakupovali na drůbežím trhu v Leadenhallu, přesně jako hotel Savoy. Jen jedna plechovka paštiky byla nakažená.

Firma Lazenby poslala na sever Královskému výboru obezřelý dopis. Doktor Maclean prozradil, že právě zkonzumoval v zájmu pravdy a vědy plechovku Maconachieho stravy, určenou pro burskou válku. Výbor se otázal:

„Neprojevily se u vás žádné škodlivé účinky?“

„No, ještě jsem tady.“ *(Smích.)* Byla to tragédie příliš záhadná, než aby se dala brát vážně.

Stejně jako když magistrát posuzoval smrt mladého Alberta Ramsbottoma, sežraného lvem v Blackpoolu ve slavném monologu Stanleyho „Alfreda Doolittlea“ Hollowaye, i šerif Mackintosh s klidem „pronesl svůj názor, že vlastně není koho vinit“. Porota o generaci předběhla svou dobu, když se dožadovala uvádění „data spotřeby“ na potravinách. Čtyři ze sedmi členů byly ženy.

Smrtící sklenice musela jaksi uniknout v Bermond-sey sterilizaci. Byla to na celá léta katastrofa pro trh s konzervovanými potravinami. Londýnská pojišťovna Lloyd nabízela hotelům a penzionům pojistku proti otravě potravinami, 1000 liber pojistného plnění oproti půlkoruně pojistného za lůžko. Plechovka aljašského lososa jakožto pohoštění k čaji zabíjela ve střední Británii o padesát šest let později. Stála konzervárnu 2 miliony liber. Roku 1982 zemřel jeden Belgičan po požití lososa konzervovaného v Ketchycanu na Aljašce. Trhlinka v několika plechovkách, zakryta nálepkou, si vyžádala stažení pěti milionů dalších z trhu.

Téhož roku udeřil botulismus na Temži, kde hubil labutě. Naštěstí se ukázalo, že jde o špatnou diagnózu. Byla to otrava olovem z rybářských olůvek.

Loch Maree bylo jediným případem v dějinách, kdy se ruská ruleta hrála pomocí obložených chlebíčků.

24
Přerušte to

Katastrofa osvobozené ženy

Prodlužovaný pohlavní styk, zvláště je-li při něm žena nad mužem, a ohýbání ztopořeného penisu v protisměru jsou důkladně popsanými případy penilního traumatu, vedoucího běžně k ruptuře.

Urologický časopis

25
Mrtvý papež l00x jinak

Katastrofa v den posledního soudu

Po ohromujícím útoku před chrámem sv. Petra dne 13. května 1981 byl papež Jan Pavel II. spěšně převezen na kliniku Gemelli, kde mu při operaci trvající 4 hodiny a 10 minut odstranil doktor Giancarlo Castiglioni dvě kulky a poškozené části střeva.

Otázka naložení s těmito částmi byla mnohem delikátnější než části samy, anebo než části vnitřností prezidenta Reagana v Univerzitní nemocnici George Washingtona o šest týdnů dřív.

Tkáň odstraněná na operačním sále se obvykle odloží do misky z nerez oceli, kterou drží sálová sestra, pak se dá do plastikového sáčku a spálí spolu s běžným odpadem. Jeden krční chirurg z Harley

Street si bral krční i nosní mandle domů, neboť se zapřísahal, že dělají učiněné divy na jeho jahodových záhonech. Avšak zástupce Kristův na zemi se musí ctít i po kouscích.

Kousky střeva Jeho Svatosti byly odvezeny do barokního kostela Santi Vincenzo ed Anastasio naproti fontáně di Trevi. Ten byl přebudován roku 1630 jakožto farní kostel sousedního Palazzo del Quirinale. V kryptě jsou uložena svatá praecordia. Zde spočívají vnitřnosti odstraněné při balzamování všem papežům počínaje Sixtem V. (zemřel 27. srpna 1590). Jsou uchovány ve velkých terakotových nádobách. Veřejnosti není dovolen přístup.

Praecordium je běžný klinický termín pro oblast hrudi nad srdcem. Latina je anatomicky nepřesná, neboť zde máme na mysli střeva, žaludek, bránici. V církevní řeči to značí „svatou oblast před srdcem“ anebo „posvátné vnitřní orgány“. Tato slova v sobě nesou mystický význam, který je nad obyčejné dělnické chápání těch, kteří den co den neudělají „ani to sebemenší, čím by poškodili podobu Boží“ – jak skromně konstatoval chirurg královny Alžběty I., John Woodall. Z medicínského hlediska se mrtvý papež ničím neliší od mrtvého kapsáře.

Traumatizované orgány našeho současného čilého papeže musí čekat mnoho let, než se připojí ke svým zdravým druhům. Tři tucty papežů už byly nabalzamovány od časů Sixta V., a jejich vnitřnosti jsou uloženy na Piazze di Trevi, kdežto nabalzamované slupky byly převezeny do vatikánských Grotte pod chrámem sv. Petra. Když byl veselý papež Jan Pavel I., který zemřel po třiatřiceti dnech, ponechán v horkém římském září příliš dlouho nad zemí – neboť jeho pohřeb měl být poprvé vysílán televizí Spojených států v přímém přenosu –, začaly se hlučně projevovat nedostatky zpackané práce balzamovačů.

Až přijde den posledního soudu, spojí se trupy a orgány, aby zářící procesí papežů mohlo kráčet před trůnem Všemohoucího. To je obecně známý božský plán, který se týká nás všech. Bůh však stvořil člověka ke své podobě, což povede k všeobecnému binci, jen co zazní trumpeta k poslednímu soudu. Bude to děsný zmatek, tlačenice a trumpety a kvílení hříšníků, jak naznačil už Michelangelo na východní zdi Sixtinské kaple. Až budou andělé shromažďovat

všechny Svaté otce, dá jim to víc práce než na montážní lince v detroitské automobilce.

„Michaeli," ozve se z nebeského interkomu napříč Římem na vzdálenost dvou kilometrů z Piazzy di Trevi na Piazzu San Pietro. „Kamaráde, můžeš mi pomoct? Mně se zdá, že jsem tady našel pravou ledvinu Klementa IX."

„Jemine, to mě mrzí, Filipe. Ale podle mého mi tady žádná ledvina nechybí."

„Ale Míšo, jak *vypadá* Klement IX.? Chci říct, vypadá vůbec jako papež, když má jen jednu ledvinu?"

„Klement vypadá fajn, File, úplně bezva. Zrovna si pochutnává na snídani. Nic tak člověku nezlepší chuť k jídlu jako polehávat od roku 1669."

„Míšo, starouši, víš jistě, že to *je* Klement IX.?"

„Toho poznám mezi všemi, File."

„Chci říct, nedals mu špatnou hlavu?"

„Hele! Počkej moment. No jasně že dal! Zrovna ujídá vajíčka Benediktovi XIII. To je senza, viď? Jen je vyměním… promiňte, Vaše Svatosti. Mockrát díky. Poslyš, File?"

„Ano, Míšo?"

„Nenechal tam náhodou Inocenc XI. levou nohu? Mohl bys ji poslat letecky."

„Je mi líto, Míšo. Nanejvýš bych tu měl slinivku břišní Alexandra VII. Víš jistě, kámo, že Inocenc XI. měl levou nohu?"

„Možná *existoval* jednonohý papež, File, ale určitě jsem neslyšel o žádném s třema rukama, jako má momentálně Lev XI."

„Hele, buď hodnej anděl a pošli mi zpátky Urbana VIII. Uvnitř je Řehoř XIV."

Nejspíš to v den posledního soudu dobře dopadne.

26
Doktor Smrťák

Nemesis v rychlíku

George Orwell datuje devastaci anglické vraždy od roku 1925, kdy se dokonalého zločinu pro nedělní noviny dopouštěl „člověk z řad odborníků – zubař nebo právník, řekněme – žijící silně úctyhodným životem kdesi ve vilové čtvrti, nejlépe v napůl odlehlém domě, což umožní sousedům zaslechnout skrz stěny podezřelé zvuky… Měl by to mít všechno naplánováno s maximální mazaností a uklouznout jen po nějakém maličkém nepředvídatelném detailu“.

Vrazi, stejně jako automechanici, dnes ztratili lásku ke své práci. Střílejí, bodají, praští svou oběť do hlavy klackem a uprchnou, namísto aby spřádali pikle s dábelskou genialitou. Taková ledabylost neznamená, že by se nedopouštěli chyb, jež je pak stojí život. Dokonce i výjimečná chytrost, nekonečná péče dokáže beznadějně selhat, jde-li o to, jak přechytračit moderní policejní laboratoř.

Tato chvályhodně užitečná oblast forenzní medicíny byla vynalezena sirem Bernardem Spilsburym z Oxfordu a nemocnice sv. Marie v Londýně.

Roku 1910 Spilsbury vyšetřoval „ostatky“, vykopané z předměstského sklepa doktora Crippena, a identifikoval v nich paní Coru Crippenovou, přestože chyběly údy, kosti, genitální orgány a hlava (nic z toho se nikdy nenašlo), a také shledal, že jsou plné jedovatého skopolaminu. Literární svět se kochal mukami doktora z michiganského Coldwateru, který prchal domů přes Atlantik se svou sekretářkou Ethel Le Neveovou přestrojenou za chlapce, byl „polapen díky telegrafu,“ dostižen inspektorem Scotland Yardu, cestujícím na rychlém parníku, uvězněn na řece sv. Vavřince, přivezen domů v železech a se vší pompou souzen v Old Bailey. Třiatřicetiletý Spilsbury byl jako neznámý tenor, když si udělá jméno na galapředstavení v Covent Garden.

Objevil se spolu se všemi velkými postavami světa vraždy v její nejslavnější éře.

Roku 1912 stál proti Fredericku Seddonovi, londýnskému pojišťovacímu agentovi, který dával své bytné arzenik z mucholapek, aby se zmocnil její životní pojistky, jež činila 4000 liber. Roku 1915 pracoval se specialistou na „nevěsty v lázni“ Georgem Smithem, který utopil tři novomanželky ve vaně. Roku 1922 měl co do činění s Herbertem Armstrongem, církevním kurátorem, který otrávil svou manželku a byl obžalován u vzdáleného velšského soudu, kde seděl jako písař – neměli tam lampy a museli skončit, když se sešeřilo.

Během roku 1924 rozřezal Patrick Mahon na malé kousky Emily Kayovou, zčásti ji uvařil v rendlíku na ohništi v krbu obývacího pokoje, kosti rozemlel a roztrousil ji po svém přímořském bungalovu v Crumbles poblíž Beachy Head. Spilsbury skočil na Eastbournský rychlík vyjíždějící z Viktoriina nádraží, poskládal ji dohromady jako trojrozměrnou skládačku a dokonce i zjistil, že byla dva měsíce těhotná. Poprvé poskytl kompletní služby včetně posmrtného ohledání po popravě.

Spilsbury se slunil v záři reflektorů spolu s řezníkem Louisem Voisonem, který vložil torzo své milenky do pytle označeného nálepkou *Chladírna Argentina La Plata* v době náletů zepelínů. Pak narazil na slavné duo Edith Thompsonová a Frederick Bywaters, mořeplavce z elegantního parníku – oba byli oběšeni za to, že ubodali Edithina manžela v Ilfordu, vilové čtvrti východního Londýna (Spilsbury se domníval, že Edith je nevinná).

Mezi vrahy před druhou světovou válkou bylo v módě oběti rozčtvrtit, zabalit do kufrů a nechat někde na nádraží. Pan Crossman zabetonoval paní Crossmanovou do plechového kufru již roku 1902, pan Devereux odevzdal svou ženu a děti-dvojčata ve stejném zavazadle do úschovny na nádraží roku 1905. Sedmadvacátý rok přinesl kufrovou vraždu z nádraží Charing Cross (proutěný koš pokrytý černým nepromokavým plátnem), ve třiatřicátém byla první brightonská vražda (překližka zabalená v hnědém plátně, nohy v kufru na King’s Cross), o měsíc později následovala druhá brightonská (černé plátno). Rok 1935 uplynul bez kufrů, ale našly se nohy a chodidla s kuřími oky pod sedadlem na nádraží Waterloo.

Spilsbury měl prsty ve všech těch zavazadlech. Spojitost mezi kufry a trupy fascinuje veřejnost stejně jako postele a herečky.

Dosáhl popularity Sherlocka Holmese. (Vrazi od kufrů upustili. To způsobuje mezinárodní pokles popularity železnic a neochota dřít se s těžkými kufry.)

Spilsbury pracoval se skalpelem, mikroskopem a zkumavkami s pílí a důkladností. Aby zjistil, jak působí kulka po proniknutí pokožkou, vyžádal si od jednoho chirurga amputovanou nohu a provrtal ji střelou z revolveru. Když testoval svou teorii o nevěstách v lázni, využil dobrovolnici z řad ošetřovatelek od sv. Marie (vědecká přesnost po zralé úvaze předem vyloučila plavky) a potopil ji nečekaným škubnutím za nohy. „Řečená ošetřovatelka málem zemřela," prozradil později vrchní veřejný žalobce.

Žádný z případů nebyl pohřben spolu s obětí. Spilsbury skočil na první vlak a oběť vykopal.

Když na arzenik tělo tvoje zajde, pak v blahé naději i duše může spát: tvé tlusté střevo a vše, co v něm najde, že s chutí bude sir B. analyzovat,psali v *Punchi* pod jeho obrázkem v zástěře a gumových rukavicích, s tvrdým límcem a levandulovými kamašemi.

Byl vysoký a hezký, oblékal se v Savile Row, buřinku si kupoval u Locka v St. James, v knoflíkové dírce vždycky nosil červený karafiát. Rukávy u košile měl nad loktem odpínači, aby si je nepomačkal od stálého vyhrnování. Spilsbury měl chování přístavního dělníka. Na stanovišti svědků v sobě snoubil sebejistotu Boha se zlomyslností Ďábla. Mluvil stručně, jasně, s určitostí, netechnicky jako lékařská hlídka v obrázkovém časopise. Poroty ho milovaly, protože mu rozuměly. Soudci ještě víc, protože se nemuseli namáhat. Naštval se jen jednou, když vnucoval svou ohromnou lékařskou autoritu mladému právníkovi, který zareagoval: „Kdy jste naposled vyšetřoval *živého* pacienta, sire Bernarde?"

Proces s vrahem bez Spilsburyho byl stejně nemyslitelný jako *Popelka* bez zlé macechy. Jeho názory byly tak neprůstřelné, že dokázal levou rukou dosáhnout všech zákonných důsledků vraždy – uvěznění, obžaloby, odsouzení a konečného posmrtného ohledání po popravě – přičemž potřeboval jen zcela nepatrnou pomoc kata.

Tato pověst byla možná stejně děsivá jako sama vidina provazu. Vrah si asi leccos rozmyslel, když věděl, že Spilsbury bude nazítří ráno sedět ve vagonu první třídy z Londýna.

Anebo to byla pověst stejně smrtonosná jako vrah, který vyváří své mucholapky, brousí si sekáček na maso a ptá se v obchodním domě Harrods, kde je oddělení prodeje kufrů?

Tři měsíce poté, co byl Patrick Mahon oběšen za zločin v Crumbles, zavraždil Elsii Cameronovou mladý Norman Thorne. Stalo se to na drůbeží farmě o třicet kilometrů dál, na druhé straně Sussexu. Rozřezal ji na čtyři díly, její hlavu nacpal do plechovky od sušenek, zbytek zabalil do pytloviny a pohřbil ji pod svými leghornkami. Když byl souzen, vysvětloval, že přišla do jeho bungalovu a vyhrožovala, že tam zůstane, dokud se s ní neožení – odešel tedy do kina, a když se vrátil domů, našel ji oběšenou na trámu. V panice ji rozřezal. Totéž říkal Crippen o své Coře.

Policie vykopala Elsii pro Spilsburyho třiačtyřicet dní po smrti. Proces na jaře 1926 se konal stejně jako Mahonův v krásné okresní radnici v Lewes. Paruky, taláry, zlaté odznaky hodností, krásně naleštěné dubové dřevo, dekorativní sudí, důstojní radové a nazdobení sluhové dodávali venkovskému procesu s vrahem útulného kouzla anglického čajového dýchánku s náhodným vyrušením v podobě otráveného okurkového chlebíčku, který by mohl dostat na talířek čestný host.

Thorneův krk závisel na tom, co se najde na krku Elsie. Spilsbury nedokázal najít žádné známky oběšení, jen normální kožní záhyby. Usoudil, že byla udeřena do hlavy a uškrcena.

Obhajoba předvolala patologa Roberta Brontéa, mnohomluvného Ira. Nalezl stopu po tenkém provazu. Stejně tak dalších šest lékařů. Spilsbury namítal, že Bronté vyšetřoval tělo sedmačtyřicet dní po něm, z čehož osmadvacet dní bylo pohřbeno na londýnském předměstí Willesden, takže nebylo zrovna v prvotřídním stavu. „Mám víc než dvacetiletou soustavnou praxi v práci s mikroskopem a výrobě mikroskopických vzorků, obzvlášť s přihlédnutím k medicínsko-právním problémům," drtil soud.

Elsie Cameronová byla neurotická. I vyvážení mladí lidé se někdy impulzivně zabijí ze zklamané vášně. Ačkoliv bylo sedm ku jedné proti, porota rozhodla, že svědectví doktora Bronteho je stejně vymyšlené jako věhlasný román *Na větrné hůrce* jeho jmenovkyně.

Vězeň byl odsouzen; tisk se obul do Spilsburyho. „To, jak bez pochybností přijala porota svědectví sira Bernarda Spilsburyho… to, jak tohoto konkrétního lékařského znalce do nebes vychvaloval sám soudce, se zdá po právu důvodem k zamyšlení.“ *Právnický časopis* namítal, že soud „uposlechl muže s největším jménem“. Conan Doyle byl rozhořčen. Možná že stejně jako Whistler měl pocit, že se příroda nenápadně přibližuje k jeho uměleckému dílu.

Před půlnocí 23. října 1929 vypukl požár v hotelu Metropole na Margate – což je pustá a nehostinná oblast na pobřeží Kentu –, při němž se paní Rosaline Foxová udusila ve spodním prádle. Bydlela tam spolu se svým třicetiletým synem Sidneym, který obýval vedlejší pokoj. 9. listopadu už Spilsbury seděl v rychlíku z nádraží v Liverpool Street do Norwiche. Paní Foxová se narodila v norfolkské vesnici Great Frensham, kde byla už deset dní pohřbena.

Rakev byla zatmelena kytem, tělo krásně čerstvé. Spilsbury našel podlitinu za hrtanem. Doktor z Margate usoudil, že zemřela šokem a udušením, margateský koroner prohlásil její smrt za nešťastnou náhodu. Spilsbury řekl, že šlo o uškrcení. Sidney Fox byl obžalován z vraždy. Případ byl přeložen z Kentu do téže rozkošné soudní síně v Lewes, kde se znovu ocitli proti sobě Spilsbury a Bronte.

Bronte žádnou podlitinu neviděl. Spilsbury namítal, že se tělo dostalo Bronteovi do rukou, teprve když už rozklad způsobil, že podlitina nebyla rozeznatelná. Bronte odtušil, že Spilsbury nedokáže rozeznat podlitinu od rozkladu. Fox byl oběšen.

To, že Fox byl podvodník, neplatil hotelové účty, netaji] se svou homosexualitou, byl uvězněn za krádež a padělatelství a že inkasoval na matčinu životní pojistku 3000 liber, bylo vedlejší. Byl oběšen proto, že porota uvěřila, že tam ta podlitina byla – prostě proto, že to řekl Spilsbury.

Jako Noel Coward a vévoda z Windsoru ani Spilsbury jaksi nezapadl do světa, který zbyl po Hitlerově válce. Po vraždě v tottenhamské Court Road v dubnu 1947 už vedl vlastní válku. Jeho syn, lékař, byl zabit při náletu, druhý zemřel na tuberkulózu. Sám utrpěl tři záchvaty mrtvice a měl artritidu. 17. prosince provedl posmrtné ohledání v Hampsteadu, povečeřel ve svém klubu a pustil si plyn ve své laboratoři v University College v Bloomsbury.

Spilsbury provedl 25 000 posmrtných ohledání. Asi 250 z nich byly oběti vražd. Jestliže bylo jeho svědectví špatné u pouhých 3,3 % z nich, pak měl na svědomí stejný počet obětí jako Jack Rozparovač – osm.

27
Jakož i v loži

Ďábelská katastrofa

Onoho deštivého pondělního odpoledne 6. dubna 1668 šel Samuel Pepys na kohoutí zápasy, které nepovažoval za nijak skvělý sport.

A poté jel do parku nájemnou drožkou, tudíž nikoliv na Objížďku, ale kolem dokola parku a do Domu jíst a pít, kamžto přišla má paní Kerneagyová, o níž mi Creed vyprávěl dopodrobněji: kterak její Pán, naleznuv ji s vévodou z Yorku při Královu prvním příchodu u chování přespříliš důvěrném, vyšel z toho tak, že byl jím znectěn; a tak ji prosil, aby nadále mu dávala, a sám šel k té nejošklivější kurvě, již dokázal nalézt, aby tak mohl dostat příjici; a dostal ji, a naschvál s ní pak nakazil svou ženu, aby ona (a přesvědčoval ji a vyhrožoval jí, aby to udělala) mohla jí nakazit vévodu z Yorku; což ona učinila a on nakazil vévodkyni; a od té doby jsou tudíž všecky jejich děti choré a nepevného zdraví – což jest nanejvýš poťouchlý a ošklivý mstivý kousek, o horším jsem jaktěživ neslyšel. A on se dnešního dne těší veliké slávě a shlíží na vévodu z Yorku a na celý svět s velikým opovržením v nesmírnosti své odvety.

Tento příběh vyprávěl Pepysovi sluha hraběte ze Sandwiche John Creed a pravidelně ho pak od roku 1665 znovu objevoval hrabě de Gramont (podle něho to byl Anthony Hamilton), Gilbert Burnet (v jeho podání se tak podle mstil biskup ze Salisbury) a jeden londýnský doktor, kterého jsem potkal minulý týden v hospodě

(který se zapřísáhl, že se to stalo v 60. letech manželce jednoho kabinetního ministra).

28
Smůla v Lubecku

Vedlejší účinky vakcíny

„Můj bratr byl invalida," vyprávěl Anthony Trollope, „a padlo to hrozné slovo, které bylo ze všech slov ještě několik let poté pro nás ze všech nejstrašnější… Má mladší sestra Emily, o níž se s tou falešnou nadějí, která zná pravdu, ale bude lhát do posledního dechu, říkalo, že je ‚křehká, ale jenom křehká', nyní onemocněla. Samozřejmě byla odsouzena k smrti."

To nevyslovitelné slovo byla rakovina. Roku 1834 to znamenalo rozsudek smrti. Trollopeův bratr Henry zemřel o Vánocích, Emily o dva roky později ve věku osmnácti let, čtyři z jeho dětí na ni zemřely mezi dvanácti a třiatřiceti roky. Jeho současník Dickens nazval rakovinu chorobou, kterou „medicína nikdy nevyléčí, zdraví se jí nikdy nevyvarují".

„Kapitánem všech těchto mužů smrti, jež přicházeli naproti němu, aby ho odvedli," napsal John Bunyan o panu Badmanovi, „byly souchotě, neboť ty ho pak strhly do hrobu." (Tuberkulóza je ze všech nemocí nejliterárnější.)

Ten Kapitán vedl většinu Britů a Američanů do věčného zajetí počínaje koncem osmnáctého století a konče polovinou století následujícího. Napoleon zpustošil Evropu, ale čtvrtinu jejích hrobů zaplnila tuberkulóza. Ve východních státech pozabíjela 5 z 1000 Američanů, dokonce 130 z 1000, pokud se náhodou ocitli ve vězení (bílých, u černých to bylo horší). Kvakerský lékař Thomas Young přiznal, že souchotiny jsou „tak smrtonosné, až to praktiky odrazuje od pokusů o léčení".

Na Kapitánově pomníku jsou vyryta známá jména. Charlottě a Emily Bronteovy, kašlající jedna před druhou za zavřenými okny

mezi yorkshireskými močály, jejich dvě sestry už byly po smrti. Robert Louis Stevenson beznadějně hledal zdraví na ostrově Samoa, George Orwell se v zoufalství vydal do Skotska, D. H. Lawrence do Nice, Aubrey Beardsleyová ze *Žluté knihy* do Mentonu. Doktor Anton Pavlovic Čechov zemřel na tuberkulózu ve čtyřiačtyřiceti, Edgar Allan Poe a Franz Kafka ve čtyřiceti. Raffael, Watteau, Modigliani, Paganini, Purcell, Chopin a Mozart. Mimi a Louis Dubedat na jevišti.

„Znám barvu té krve," vykřikl doktor John Keats, když ji vyplivl poprvé. „Je to tepenná krev. V té barvě se nemohu mýlit. Ta kapka krve je můj rozsudek smrti – musím zemřít."

Když ležel v horečkách a zpustošen ve svém čtvercovém pokojíku poblíž Španělských schodů v Římě, naléhal Keats na svého oddaného přítele, malíře Josepha Severna: „Nesmíš se na mě dívat, jak lapám po vzduchu, ani vdechovat můj unikající dech." Jen málokdo si dělal takové starosti, že by souchotiny mohly být nakažlivé. Jejich rozšířenost maskovala infekčnost. Zdály se záležitostí stejně přirozenou jako sama smrt.

Veronský lékař Hieronymus Frascastorius pojal podezření, že je tuberkulóza nakažlivá, roku 1546. V Anglii o dvě stě let později zobrazil doktor Benjamin Martin ve své *Nové teorii souchotin* anamalculae, jak se hemží a hlodají v žaludku, játrech a plicích. Profesor Rudolf Virchow v Berlíně – jehož mikroskop zvětšil kiks sira Morella Mackenzieho v hrtanu korunního prince – se domníval, že tuberkulóza napadá tělo smrtonosnými shluky buněk stejně jako rakovina.

Robert Koch byl venkovský lékař z Porýní, který se spolu s Louisem Pasteurem stal pro bacily tím, čím byli Koperník a Galileo pro hvězdy. Roku 1882 nalezl příčinu tuberkulózy, štíhlý bacil, který přijímal karmínové barvivo příliš důkladně, než aby se dal odbarvit kyselinami – „kyselinovzdorný" bacil. Mnozí lékaři stejně pevně trvali na svých klinických představách. Bacily zůstaly fantazií Němců, zatímco smrt se šířila v důsledku běžného zvyku plivat na podlahu.

Příčina byla nalezena, po léčbě se pátralo. Roku 1890 byl Koch zahrnut poctami za to, že ji objevil – v podobě „tuberkulinu", což byl

glycerinový extrakt z bacilu. Bylo to falešné tvrzení, jediná skvrna v kariéře plné čirého dobrodiní. Bílý mor slábl postupem století, v důsledku lepší stravy a bydlení. Doktor S. Adolphus Knopf z Filadelfie konstatoval roku 1901: „K úspěšnému boji se souchotinami je zapotřebí spojit síly moudré vlády, dobře vyškolených lékařů a inteligentního lidu.“ Aplikujeme-li tuto myšlenku na choroby, které nyní nastoupily do Kapitánových zatuchlých bot, může nám dodnes v mnohém prospět.

Roku 1922 doktoři Calmette a Guérin naočkovali dítě zředěnou kravskou tuberkulózou, čímž vytvořili imunitu proti lidské chorobě. Nebyla na to ani zapotřebí bolestivá injekce, člověk to spolkl. Každý pacient toužil po tak jistém a tak bezpečném způsobu, jak si zachránit rodinu. A jestliže se dá tuberkulóze předejít u jednotlivců, určitě by se dala odstranit z celého světa?

Na jaře roku 1930 onemocnělo několik dětí, které dostaly vakcínu Bacille Calmette-Guérin v německém přístavu Lubeck. Jedno zemřelo. Nezpůsobilo to žádný rozruch. V téhle roční době byly děti vždycky nemocné. Pak zemřelo dalších čtrnáct. Očkování BCG ustalo. Z 249 dětí, očkovaných mezi 24. únorem a 25. dubnem, jich bylo 73 do podzimu po smrti. Z těch, které byly očkovány během deseti dnů uprostřed března a pak koncem dubna, jich pomřelo devět desetin.

Nemohlo jít o žádný záhadný virus, který by postihl neškodnou zárodečnou kulturu, dodanou Pasteurovým institutem z Paříže. Stovka dětí očkovaných z té samé dávky na druhé straně Baltu v Rize byla úplně v pořádku. Sám ministr vnitra se začal o věc zajímat, když počet mrtvých dětí dosáhl 52. Neboť politik řeší tragédii tak, že vznáší obvinění z trestných činů. Nemocnice, dětská klinika a čtyři ředitelé laboratoří byli obviněni z masakru.

Policie shledala, že sklad smrtonosných očkovacích dávek a původní kultury z Paříže byly záhadně zničeny. Mezi doktory kolovaly dohady o smrtící fiole zárodků lidské TBC z Kielu, které se v téže lubecké laboratoři ztratila nálepka. Doktor Ludwig Lange se dal do pátrání a nalezl zapomenutou ampuli ztracené vakcíny. Začal pěstovat bacily z ní v bakteriologickém výživném roztoku. Objevilo se zelenavé zabarvení, neobvyklé u zárodků BCG. Pokoušel se

vypěstovat kielské zárodky. I ty měly zelenavý nádech. Vypěstoval zárodky z tkání odebraných z mrtvol obětí. Znovu zelená.

Tato shoda naznačovala, že neznámý pacient v Kielu smrtelně nakazil 73 dětí v Lubecku. Vražedný úmysl se nedal dokázat. Nemocnice, klinika a ředitelé laboratoří byli po dlouhém procesu osvobozeni. Na katastrofu se zapomnělo. Lidi stejně toho roku rozptyloval Hitler, který prohlásil, že je připraven uchvátit duch Německa.

Roku 1930 zemřelo 12 dětí z 559 očkovaných vakcínou BCG v maďarském Ujpestu a jedno z deseti v Santiagu. Vakcína se dnes dává studentům medicíny a ošetřovatelkám a doporučuje se dětem se sníženou odolností. Člověku na pomoc přispěl nevtíravý, nenápadný hraboš polní. Tuberkulózní bacil, který hubí hraboše, posiluje lidskou imunitu. Člověku neškodí a není třeba pracně ho kultivovat v laboratoři.

Už žádné „mladí blednou, přízračně hubnou a umírají“. Skoro sto let bojovali mladí s padlým Kapitánem na bitevních polích Davosu, Montreux, Sv. Morice, poklidně žili nahoře v horách na zaručeně skvělém švýcarském vzduchu. Doktor Edward Livingstone Trudeau – který spatřoval povinnost lékaře v tom, že „někdy vyléčí, často pomůže, vždycky dodá útěchy“ – založil roku 1882 sanatorium u jezera Saranac v pohoří Adirondack. Sám dostal tuberkulózu poté, co přešel jednou večer celý New York od Central Parku až k Battery za sedmačtyřicet minut pěšky, protože se vsadil.

Sešlost postav a okolností v sanatoriích byla neodolatelná pro Thomase Manna i doktora Somerseta Maughama (oběť), zvlášť když byli postižení díky horečce sexy. V padesátých letech překonalo tuberkulózu antibiotikum streptomycin. Taky silně poškodilo trh švýcarských sanatorií. Staly se z nich hotely inzerující své hluboké, vzdušné, slunné balkony. Kolikpak lidí na nich asi umřelo?

29
Sestup a pád Edwarda Gibbona

Nevýslovný trapas

Edward Gibbon byl tlustý a fintivý. Jeho literární oponenti zesměšňovali jak jeho postavu, tak záliby. Také trpěl dnou.

Nápad na *Sestup a pád* dostal v troskách římského Kapitolu 15. října 1765 a dokončil ho před půlnocí v letním sídle v Lausanne 27. června 1787. 1 1. listopadu 1793 napsal ze St. James v Londýně svému příteli a vydavateli lordu Sheffieldovi v Sussexu:

Musím obšírně odtáhnout závoj ze svého zdravotního stavu, jakkoliv nahá pravda vás možná poleká více než záchvat dny. Nepozoroval jste někdy skrze mé *nevyslovitelno* velký výstupek, který, ježto vůbec nebyl bolestivý a působil jen velmi málo nesnází, jsem kupodivu po mnoho let zanedbával? Avšak od mého odjezdu ze Sheffield Place narostl (do ohromných rozměrů), roste dále a musí být zmenšen. Včera jsem poslal pro Farquhara, o němž se praví, že je velmi obratným chirurgem. Poté, co se podíval a vyšetřil hmatem, zatoužil povolat si pomocníka a znovu jej dnes vyšetřil spolu s panem Clinem, chirurgem, jak on říká, vpravdě eminentním. Oba to prohlašují za hydrokélu (nahromaděnou vodu), jež se musí vypustit operační cestou, avšak vzhledem k velikosti a dlouhému zanedbání považují to za nanejvýš mimořádný případ a přejí si přítomnost dalšího chirurga, doktora Baillea. Pokud vše půjde hladce, budu zbaven svého břemene (je to velké skoro jako malé dítě) a stát znovu na nohou za čtyři nebo pět dní s kýlním pásem. Avšak páni lékaři, kteří nikdy nehovoří zcela jasně, mi naznačují možnost zanícení, horečky atd.

Bylo to katastrofální rozhodnutí.

Hydrokéla je benigní a běžný stav skrota. Operací provedenou o několik dní později byly vypuštěny tři litránky čiré tekutiny, břímě se zmenšilo o polovinu. Krutá úleva. O čtrnáct dní později byla boule stejně velká jako dříve, drenáž se opakovala. Tekutina se znovu

objevila, spolu s ní očekávaný zánět, místo operace bylo pokryto vředy.

9. ledna 1794 dostal Gibbon vysokou horečku. O čtyři dny později provedli chirurgové třetí incizi a vypustili šest litrů. Nazítří ráno vypadal lépe, dalšího dne trpěl nevolností a abdominální bolestí, jež byla léčena nahřátými ubrousky a opiem. Vstal po bídné noci v 8.30, vrátil se do postele kvůli panu Farquharovi v jedenáct. Chirurg nalezl pacienta zhrouceného, potřásl hlavou a odešel. Edward Gibbon si vzal v poledne trochu brandy a o tři čtvrti hodiny později byl mrtev.

Bylo mu šestapadesát. Kdyby se na to byl vykašlal, mohl se dožít bitvy u Waterloo. Mohl to dělat jako ten pacient pana Roberta Listona, ten s tím trakařem. Trpěl zvolna narůstající hydrokélou dvaatřicet let, od té doby, co poprvé kvůli ní navštívil chirurga pana Hawkinse. Kdyby se byl tehdy podrobil operaci na úrovni osmnáctého století, většina světa by se nikdy nic nedozvěděla o velkoleposti Říma a na Gibbona by se vzpomínalo jen jako na kapitána milice z hampshirských pahorků.

30
Šup s ním do pytle

Katastrofa pro skotskou anatomii

„Uzdravujte nemocné, očišťujte malomocné, křiste mrtvé, odhánějte ďábly,“ kázal Ježíš svým žákům, znalý samozřejmě nadcházejícího dělení medicíny na terapii, epidemiologii, resuscitaci a psychiatrii.

Raní křesťané uposlechli s evangelickým nadšením. Dovolávali se výlučného práva po celém světě léčit, předpisovat modlitby a půsty. Lidské tělo bylo posvátné, nikdy nemělo být porušeno pitvou (s tím muslimové souhlasili). Náboženství tudíž imobilizo-valo medicínu na patnáct staletí.

Doktor, který nikdy nevloží prsty do lidského těla, je jako astronom bez dalekohledu. Galen počátkem 19. století dělal se svými barbarskými opicemi co mohl. Renesanční anatom Andreas Versalius založil svou kariéru na tom, že měl štěstí – objevil za hradbami Louvain kostru zločince oběšeného v řetězech, kompletně i s vazivovými tkáněmi. Když Jindřich VIII. roku 1540 vyhlásil, že chirurgové jsou o fous výš než holiči, odměnil je dvěma popravenými zločinci ročně k pitvání.

Největší dobroditelé medicíny přicházeli z šibenic a popravčích lešení. Školy anatomie vzkvétaly v osmnáctém století díky oběšencům. Windmill Street v Soho hostila slavné Divadlo anatomie Skota Williama Huntera, na kteroužto tradici navázalo o dvě století později první striptýzové představení v Londýně. Roku 1717 ustanovil Edinburgh svého prvního profesora anatomie – bylo mu dvaadvacet. Někdy docházelo k drobným potyčkám mezi studenty, kteří se tvářili jako truchlící pozůstalí a zatím se nemohli dočkat, až popadnou tělo. Jedna čerstvě popravená žena během rvačky o svou mrtvolu ožila a ještě léta pak zůstala naživu, říkali jí „Polooběšená Maggie“.

Oficiální anatomové Edinburghské univerzity snášeli konkurenci schopných externích učitelů s robustním, podnikatelským přístupem, konali přednášky, jak obstát v soupeření, které byly pro jejich oddané studenty velmi nakažlivé. Všichni potřebovali udržovat „stůl“ přiměřeně zásobený. Šest jich učilo na Sur-geons‘ Square poblíž špitálu v High School Yards, kde se mimo jiné pohřbívaly mrtvoly, o něž se nikdo nepřihlásil. To byla pro studenty akademická výhoda stejně cenná jako Bodleianova univerzitní knihovna v Oxfordu.

Ukrást mrtvolu je snazší než ukrást lososa. Provede se to takhle:

1. Počkej, až bude tma.
2. Pošli pár lidí hlídat, jestli nejde soupeř nebo nějací příbuzní, co by se mohli rozčilit.

3.Vykopej díru v sypké hlíně v *hlavách* hrobu. Použij plochou, dýkovitou lopatku ze *dřeva,* aby kameny nedělaly hluk. Rozprostři plátěnou plachtu a na tu házej hlínu, aby tráva zůstala nedotčená.

4. Upevni dva háky k víku rakve, zatáhni za provaz, odštípni víko (díru ucpi pytli, aby se ztlumil praskavý zvuk).

5. Vezmi tělo *za obě uši*, vytáhni.
6. Vrať rubáš. To by byla krádež. Tělo nepatří nikomu.
7. Strč tělo do pytle.
8. Udělej po sobě pořádek, odstraň nářadí, zmiz.

Mělo by to trvat asi hodinu.

Nejpopulárnějším edinburghským anatomem byl doktor Robert Knox, který měl své komnaty v dvoupatrovém domě s balkony a portály na Surgeons‘ Square č.10, mezi Chirurgickou síní a Královskou lékařskou společností. V zimě 1828 vyučoval 504 žáků, tři čtvrtiny celé lékařské školy. Bylo mu sedmatřicet, tvrdil o sobě, že je potomkem Johna „Příšerného regimentu ženských“ Knoxe, měl německou krev, kdysi ošetřoval raněné u Waterloo a byl součástí edinburghské scenerie stejně jako Artušův stolec.

Měl kopulovitou hlavu a licousy, ostrý nos a předsunutý dolní ret, bradu ztracenou ve vysokém límci, byl ověnčen zlatými řetězy od hodinek a pečetidly, diamantovým kroužkem v nákrčníku, kulatými brejličkami, byl jednooký jako pan Squeers. Byl nafoukaný, svéhlavý, cynický, marnivý, nepřístupný a protivný. Přednášel svým studentům s rozkoší o tom, jak si Robert Liston spletl krční aneurysma s abscesem a zabil tak pacienta v sousedním špitále – což bylo kupodivu, protože o šest let později se ten příběh vyprávěl, jak se odehrál v Londýně, kde měli na důkaz toho vzorek ve sklenici (viz kapitola 1). Možná to bylo u Listona běžné.

Knox byl vášnivý a vtipný vypravěč, uměl poutavě přednášet. Musel každou přednášku opakovat třikrát denně přednáškové síni nacpané aplaudujícími studenty. Miloval anatomii stejnou láskou jako Romeo miloval Julii.

Školné za jeden kurs činilo 3 libry 5 šilinků, za „objekty“ (zaručeně čerstvé) se platilo zvlášť. Se svými demonstracemi, pitvami svých žáků, měl Knox logistický problém. Platil 800 liber ročně rozpustilým studentům a vykopavačům mrtvých, jichž bylo v Edinburghu habaděj, za což by si dneska koupil rollsroyce svého konzultanta.

V noci 29. listopadu 1827 přinesli dva noví doda vatelé Knoxovi v pytli nějakého starého pána a dostali za něj 7 liber 10 šilinků. Měli v úmyslu vzít ho na univerzitu profesoru Monrovi, což by bylo

ušetřilo doktoru Knoxovi mnoho nesnází, neboť tím párkem byli Burke a Hare.

Mrtvolou byl armádní vysloužilec, který zemřel v Hareově penzionu v Tanner's Close v brlozích West Portu za Grassmarketem, vedle hradu. Dlužil domácímu 4 libry a ubytovatel Burke usoudil, že ztráta se dá právem nahradit tím, že z dlužníka udělá „trefu pro doktora". Vypáčili rakev, šoupli mrtvolu zpátky do postele a nahradili ji pytlem jirchářské kůry, nad nímž ze sebe těch pár truchlících pozůstalých mačkalo silou vůle slzy.

William Burke byl malý a sporý, zdatný v tanci, bystrý, pohotový a příjemný. William Hare měl křivou tvář, levé oko výš než pravé, velká ústa s tlustými rty, propadlé tváře a hodně se smál. Jeho stísněný jednopatrový domek byl přecpaný postelemi (tři pen-ce za noc, ale museli jste se tam vejít dva). Sám obýval malý zadní pokojík s vyhlídkou na prasečák. Oba muži přišli z Irska pracovat na kanálu, který se kopal mezi Edinburghem a Glasgowem.

Párek zarazila představa, že by se nechalo hnít pod zemí něco, co má cenu 7 liber 10 šilinků – zvlášť když je doktor tak srdečně ujišťoval, že je rád uvidí znovu. Odkud? Naneštěstí nevisí mrtvoly na každém stromě. Obchodníci Burke a Hare se stejně jako Marks a Spencer anebo i Saks z Páté Avenue rozhodli vyrábět si své produkty sami.

Jeden mlynář v Hareově domě ochořel horečkou, což odpuzovalo zákazníky – to bylo k zlosti. Podrželi mu na obličeji polštář. Stejně by nejspíš umřel. Vynesl jim 10 liber. 11. února 1828 pozvali do pokoje nad prasečákem starou žebračku jménem Abi-gail, nalili ji whisky, stačily jim na ni holé rUce, pak ji zatloukli do bedničky od čaje a donesli doktoru Knoxovi, který měl radost, jak je čerstvá. Zisk se dělil: 4 libry Burke, 5 liber Hare a 1 libru paní Hare-ová za pomocné služby. Byla to ona, kdo zakrátko nalil párek tulaček whisky. Hare udělal jednu, Burke druhou.

9. dubna pustili osmnáctiletou štětku Mary Patter-sonovou ze strážnice v Canongate, kde strávila noc. V hospodě potkala Burkea, ten ji nalil rumem a hořkou, vzal ji domů na snídani (čaj, chléb, vejce, uzená treska), vnutil do ní láhev whisky – načež omdlela. Do

oběda ji měl hotovou, odpoledne ji doručili, vydělali 8 liber (ceny byly sezónní, v létě se platilo míň).

Mary Pattersonová zemřela s dvouapůlpencovou mincí sevřenou neodstranitelně v ruce (mrtvolná křeč, k níž dochází před nástupem rigor mortis). Když párek přecházel s pytlem High School Yards, všichni kluci vříkali, že nesou mrtvolu. Tento objemný příspěvek jejich instruktorům způsobil nepěkné překvapení několika studentům a Knoxovu asistentovi panu Fergussonovi (později siru Williamu Fergussonovi, chirurgovi královny Viktorie), kteří ji znali v rámci její profese z Canongate. Jeden Veláz-quez skalpelu naskicoval Mary jako zvěčnělou Venuši z Rokeby. Burke jí ustřihl její pískové vlasy. Byly by ji rozpitvali na kousky za čtyři hodiny po smrti, ale doktor Knox si ji chtěl ušetřit na svou přednášku o ženské muskulatuře, a tak si ji na tři měsíce naložil do sudu whisky.

Burke byl jinak švec. Jedna stará sběračka uhlí jménem Effie mu přinesla několik odřezků kůže, omámil ji whisky – vynesla 10 liber. Jednou časně ráno ulevil Burke dvěma policistům od opilé ženské, kterou vlekli do West Portu na strážnici – řekl, že ví, kde bydlí, vzal ji k sobě domů a dostal za ni 10 liber.

Přišel červen, od Forthu vály svěží vánky, komíny na světle modré obloze čpěly jen zřídkavě, hrad se tyčil na svém pahorku hrozivě jako bouřkový mrak. Když jedna Irka se svým dvanáctiletým vnukem přijela z Glasgowa hledat své přátele, byla laskavě na směrována k Burkeovi, pozvána do domu, napojena whisky – a hotovo. S dítětem to bylo zatraceně těžké. Mohli ho vzít ven a někde nechat, ale mohl by se vrátit s policistou. Nazítří se uslzeně ptal po babičce. Burke mu zlomil vaz; museli na ty dva použít sud od slanečků. Na Mealmarketu však padl Hareovi kůň mezi postraňky káry. Shromáždil se dav, a tak naléhavě poslali k doktoru Knoxovi pro nosiče s ručním vozíkem. Dostali za ten párek 16 liber, kůň musel k řezníkovi.

V den výroční bitvy u Bannockburnu paní Hareová naléhala na Burkea, aby proměnil ve zboží svou družku Helen McDougallovou, on ji ale vzal místo toho na výlet do Falkirku. Hare si mezitím sám pro sebe vydělal 8 liber, což vedlo k hádce, v jejímž důsledku se Burke přestěhoval do sklepa na druhém konci ulice, kde spal na

slámě. Byli na tom jako Gilbert a Sullivan – jejich úspěch závisel na nevrlém partnerství. Udělali Heleninu vzdálenou sestřenici Ann (Burke, fajnovka, přiměl Harea, aby rdoušení odbyl sám.) Doktor Knox měl dojem, že by si párek na další dodávky zasluhoval cestovní truhlici (viz kapitola 26, Doktor Smrťák).

Následovala jejich posluhovačka paní Hostlerová (8 liber), devítipenci sevřenou v mrtvé ruce. Pak paní Haldaneová a její dcera Peggy (štětky). Pak osmnáctiletý Daft Jamie, imbecil, kterého znali v Edinburg-hu dobře všichni včetně těch, kdo ho pitvali (Knox nejprve odstranil hlavu). Jamie se bránil, kousl Burkea, Knox ho ošetřil. Na svátek Všech svatých následovala paní Madge Dochertyová. Dva z ubytovaných to práskli. Policie ji našla v bedně od čaje ve sklepě na Surgeons‘ Square č.10. Časně ráno v neděli 2. listopadu byli Burke a Hare zatčeni. Edinburgh vřel. *Evening Courantu* se prodalo 8000 výtisků.

Proces začal v deset ráno na Štědrý den. Byly tu špičky z řad obhájců i žalobců, potěšeni tou ožehavou, vzácnou právnickou událostí. Proces pokračoval bez přestávky do 9.30 na Boží hod, kdy porota shledala Burkea vinným. Soudce nařídil nechat okna otevřená, právníci si zabalili hlavy proti mrazivému průvanu do talárů a barevných kapesníků. Jediné pochyby projevil soud stran toho, má-li být Burkeovo tělo vystaveno v řetězech, anebo zda má být jeho kostra uchována jako memento pro výstrahu. Hare se zachránil tím, že svědčil proti spoluobžalovanému.

Burke byl oběšen na Lawnmarketu v 8.15 nepřívětivě vlhkého středečního rána dne 18. ledna 1829 před 25 000 lidmi, mezi nimiž byl i sir Walter Scott. Vyhlídka z okna stála 5 šilinků až 1 libru. Oběšencův doprovod se rval o kousky provazu. Burke byl odvezen k pitvě profesoru Monrovi, který příštího dne přednášel o jeho mozku (neobvykle měkkém). V pátek byla do pitevny vpuštěna veřejnost, 30 000 jich za den prošlo před černým mramorovým pitevním stolem. Kousky jeho ostatků byly naloženy do sudů pro příští použití. Na jeho šourek jsem narazil v rozkošné jídelně Královské chirurgické koleje v Edinburghu.

Když se otevřelo propadlo popraviště, ozval se pokřik: „Oběste Knoxe!“ Lůza spálila jeho figurínu, napadla dům, rozbila mu okna.

Propašovali ho odtud zahaleného v plášti, ozbrojeného mečem, pistolemi a dýkou, střeženého policií. Knox byl zmaten tím, že ho národ obviňuje ze šestnácti vražd. Pán zaujatý intelektuálními složitostmi lidského těla se nestará o původ anonymní ukázky, kterou má před sebou – o nic víc, než by si dělal starosti, jestli snad ten pěkný bažant, kterého si koupil od nějakého vesničana k večeři, nebyl náhodou upytlačený. Knoxe obhajoval výbor skotských šlechticů a venkovského panstva, všechny si je sám vybral. Studenti, kteří stanuli proti němu, se začali odtahovat, nepřátelské pocity narůstaly. Za deset let už byl pryč ze Surgeons‘ Square, za patnáct nechal i své práce.

Stejně jako Robert Liston se Knox obrátil zády ke svým nemilosrdným krajanům a odebral se do Londýna. Psal o velrybách a dělal gynekologa v Hackney, kde ve věku jedenasedmdesáti let zemřel na mozkovou mrtvici. Hare byl naposled viděn, jak pěšky přechází anglickou hranici tři kilometry jižně od Carlisle, to bylo v neděli 8. února 1829 ráno. Burke žije ve věčné slávě *Oxfordského slovníku angličtiny* – sloveso „burke“ znamená potajmu zabít zardoušením nebo uškrcením… ututlat, rychle potlačit.

Případ Burke a Hare se odrazil v Zákonu o anatomii (Anatomy Act) lorda Warburtona z roku 1832. Nyní už je všechno lépe regulováno. Chcete-li odkázat své tělo studentům medicíny, vyplňte formulář AA1 (je k dispozici u inspektora pro anatomii Jejího Veličenstva a dostanete ho s kompletními instrukcemi). Pošlou vlastní pohřební vůz a rakev a musí zaplatit za eventuální pohřeb vašich fragmentů.

31
Všivý trik

Palčivá pomsta

V Cambridgi se roku 1522 stalo něco strašného. Sudí Jeho Veličenstva, oděn v honosném rouše, zasedal spolu s právníky v parukách a talárech, skvěle uniformovanými šerify, univerzitním vicekancléřem v akademickém hávu, kaplanem v církevním, starostou v plné obecní parádě, trubači, vyvolávací a kopiníky. Vyšetřovali zubožené trosky, dopravené sem z okresních šatlav. Bičovali je, pálili žhavým železem a věšeli, aby je odvrátili z cesty nepravosti. Vezni se jim za to strašlivě pomstili. Všichni byli plní vší, které přenášejí tyfovou horečku (v šestnáctém století jí bylo všude plno). „Žalářní horečka“ byla samosebou součástí vašeho trestu, jako chleba a voda. Vši přelezly z mříže kolem stanoviště pro obžalované až na lavici soudců a nakazily soudní dvůr i naprosto ctihodné osoby po celém městě. „Černé zasedání“ se opakovalo v Oxfordu roku 1577, kde mělo za následek 510 mrtvých, a pak roku 1589 v Exeteru, odkud zdecimovalo celý Devon.

V přepychově zařízených věznicích na Západě tyfus nejspíš nedostanete, ale je to o důvod víc, proč se chovat slušně v Rusku.

32
Černá smrt

Klerikální katastrofa

Krátce před svátkem svatého Jana Křtitele roku 1348 zakotvily v dorsetském Melcombe dvě lodi z Bristolu. Jeden z námořníků přivezl z Gaskoňska „sémě strašlivé pohromy“. Melcombe se těší slávě prvního anglického města, které vyplenila černá smrt.

Pasteurella pestis je jemný kulatý choroboplodný zárodek s prázdným středem, něco jako bonbony besipky. Přenášejí ho krysí blechy a způsobuje dýmějový mor s „hlízami“ naběhlých lymfatických žláz v tříslech. Černá smrt byla jeho pneumonická forma, smrtonosná infekce způsobující gangrénu plic, která se přenášela stejně snadno jako chřipka a rýma.

Smrt byla černá v důsledku krvácení do pokožky. Mrtvoly tlely v domech a na ulicích, ze strachu se jich nikdo nedotýkal. Nakvap se kopaly jámy, které se stejně kvapem plnily – „zůstavitel, jeho dědici i vykonavatelé závěti se octli pospolu v jedné jámě, kam je dovezla ta samá kára“. Neexistovala ochrana o nic lepší než před bleskem. V rodinách se vykuřovalo zapáleným jalovcem, nemocní zkoušeli pouštění žilou nebo pití octa, jak se doporučovalo v „morových traktátech“. Lékaři se strojili jako moderní chirurgové – rukavice, pláště, masky s houbou namočenou ve výluhu hřebíčku a skořice. Obyvatelé z pobřeží se vydávali na moře a zjišťovali, že s sebou vezou mor. Jiní prchali ze svých vesnic, opouštěli přátele, rodiče, děti a horlivě šířili infekci.

Lidé neměli lékaře. Obraceli se k duchovenstvu, aby jim zachránilo život s pomocí boží, anebo kdyby se to nepovedlo, tak aspoň duši s pomocí zpovědi. Během zimy 1348 pomřela stovka dorsetských duchovních. Vikáři ve Shaftesbury a Warehamu byli od prosince do května vystřídáni čtyřikrát. V sousedním Somersetu se běžný počet 9 duchovních měsíčně zvýšil v prosinci na 32, v lednu na 47, v únoru na 43, v březnu na 36. V západní diecézi Bathu a

Wellsu po-mřelo čtyřicet osm procent duchovních. Farníci žasli, že muži boží mřou stejně jako bídní hříšníci.

V lednu 1349 tamní biskup napsal:

Nakažlivý mor dnešních časů, jenž se šíří široko daleko, ponechal mnoho farních kostelů a jiných osad v naší diecézi bez duchovního pastýře či kněze, kterýžto by se staral o farníky. Protože nelze nalézt knězi, aby byli ochotni, ať již z lásky a oddanosti anebo za odměnu, ujmout se pastýřské péče o tato svrchuřečená místa, ba ani navštěvovat choré a poskytovat jim svátost oltářní (snad z obavy před infekcí a nákazou), máme zato, že mnozí lidé umírají bez posledního pomazání.

Vyhlásil senzační nouzové uvolnění kanonických pravidel, když povolil umírajícím zpovídat se jinému laikovi, „dokonce i ženě“. Biskupova starost, aby se chorým dostalo poslední útěchy, byla poněkud oslabena tím, že se zavřel před morem ve svém domě v nepřístupné vesnici Wiveliscombe.

Ze čtyř milionů anglického obyvatelstva si černá smrt vybrala třiatřicetiprocentní daň. Z farních kněží 45 procent. Ze 17 500 zbožných věřících, zavřených v mužských i ženských klášteřích, 51 procent po-mřelo na infekci, jež pronikla k málo odolným řeholníkům.

Stejně jako britská armáda v první světové válce ztratila i církev své nejlepší a nejhorlivější mladé důstojníky. A jako Británie pak cítila jejich nedostatek. Utrpení černé smrti způsobilo v zemi nepokoje způsobené nespokojeností a pochybnostmi, které však světská ani církevní moc nedokázala účinně vyřešit a zodpovědět.

Zdá se to od Boha děsně nespravedlivé, anebo aspoň krátkozraké.

„Jak vysvětlujete ty rány, jež postihly lidstvo?“ zeptala se jedna stará dáma abbého ve *Vzpouře andělů.* „Proč existuje mor, hladovění, záplavy a zemětřesení?“

„Určitě je nezbytné, aby nám Bůh někdy připomněl svou existenci,“ odtušil abbé s nebeským úsměvem.

33
Katastrofa všedního dne

Připraven k riziku

Ujet 6000 km za volantem auta znamená stejné riziko jako vykouřit 100 cigaret = 2 hodiny horolezení = 1 rok práce v chemickém průmyslu. Riziko spojené s 350 hodinami za řídítky motocyklu = vypít 40 lahví vína = sníst 80 sklenic pomazánky z burských oříšků. Kdyby se zázrakem odstranily všechny ostatní příčiny smrti, dělník v železárnách, který odpracuje 2000 hodin ročně, by se dožil 6000 let, člověk, který 10 hodin týdně řídí auto, by zemřel ve věku 3500 let, zato motocyklista v pouhých 300 letech. Každý, kdo vykouří denně 40 cigaret, by se dožil pouhé stovky. Aspoň to tak tvrdí profesor Trevor Kletz z anglické univerzity Loughborough.

Naneštěstí všude dobře, doma nejlíp. Šestnáct hodin denně doma po dobu 2 let = 350 hodin na motorce. Nicméně nejvíc neštěstí se stává doma. Přes 500 britských dětí mladších pěti let tam rok co rok přijde o život – zadáví se hračkami, udusí se v plastikových taškách nebo pytlících, opaří se v kuchyni, spadnou ze schodů a do krbu, otráví se těmi hezkými prášky pro dospělé. Tragédie těchto tragédií je v tom, že většině z nich by se dalo zabránit, kdyby měli rodiče trochu prozíravosti a zdravého rozumu.

V nemocnicích je to ještě horší. Veřejnost už celá staletí dobře ví, jak nebezpečná jsou to místa. Nyní se to dokázalo na příkladu Univerzitní nemocnice v Bostonu. Z 815 pacientů, kteří tam byli během roku 1980, jich 290 utrpělo poškození zdraví v důsledku léčby (iatrogenesis = řecky „způsobeno lékaři“), z toho 76 bylo poškozeno vážně a 15 z nich v důsledku toho zakrátko zemřelo. Moderní lékaři marnotratně hýří léky a testy. To je zčásti z obdivuhodné svědomitosti, zčásti ze strachu, že budou zažalováni pro zanedbání povinné péče, a zčásti taky proto, že v mnoha zemích jsou léky a testy úplně zadarmo (pro každého kromě daňových poplatníků). Ale především proto, že riskantní medikamenty a

nebezpečná vyšetření umožňují pacientům úspěšně překonat choroby dříve smrtelné.

Tři další katastrofy moderního života:

Patnáctiletá londýnská dívka pomocí zubů otevírala šroubovací kovový uzávěr na plastikové láhvi pomerančové šťávy. Ta kvasila dva měsíce mimo ledničku a vybuchla. Dívku přivezli do nemocnice s krvácením z úst. Chirurgové jí skrz hrdlo viděli obnaženou, pulzující levou krční tepnu – kdyby byla narušena, byla by smrt v důsledku vykrvácení nebo zadušením vlastní krví akademickou otázkou. Zotavila se, ale přišla o mandle. Ubohé dívce jistě neposkytlo valné uspokojení to, že byla v dějinách chirurgie jediným případem tonzilektomie provedené výbušninou.

Sedmnáctiletá dcera autora videoher z anglického Bristolu hrála dvě hodiny denně hry v tatínkově dílně. Vesmírný vetřelec, Asteroidy, Vesmírná zuřivost, Obránce, Měsíční zachránce, nic se nedělo. U Temného válečníka se zhroutila. Zdrcený otec se domníval, že utrpěla úraz elektrickým proudem, honem ji vezl do nemocnice. Byla přecitlivělá na mnohobarevná blikající světla a dostala záchvat, první případ epilepsie z Temného válečníka. Jeden mladý Rumun už předtím trpěl epilepsií z Astrobojovníka. Taky si u toho můžete vyvrknout loket.

Šedesátá léta zažila svou minikatastrofu. Druhá ženská kletba (cystitida) se rozšířila spolu s krátkými sukněmi a nástupem punčocháčů namísto punčoch a podvazků. Těsně přiléhavý nylon napomáhal infekci tím, že zadržoval vlhkost a horko a současně bránil v přístupu vzduchu. Punčocháče se tak protivně stahovaly, že se riziko ještě zvyšovalo tím, jak dámy chodily méně často lulat.

A pozor v lese! Muchomůrka hlízovitá *(Amanita phalloides)* způsobuje 90 procent úmrtí na otravu houbami. Vídáte ji mezi stromy po celé léto, špinavě bílý saténový klobouček, bílé lupeny pod ním, bílý kroužek na třeni a roztřepená pochva vyrůstající z nohy. Dochází ke katastrofálním záměnám s jedlým žampionem. Protilék zná jen doktor Pierre Bastien v Remiremontu, městečku ve

Vogézách, který v televizi pojídal muchomůrky hlízovité na smetaně, aby to dokázal. Muchomůrka citrónová *(Amanita citrina)* je jí podobná, ale páchne po syrových bramborách. Dá se jíst bez nebezpečí. Ale radši to nezkoušejte.

Včely a vosy každoročně zabijí jednoho z každých deseti milionů obyvatel Británie, Západní Evropy a Spojených států. Je to víc lidí, než kolik zabije atomová energie, ale nenadělá se kolem toho tolik povyku.

34
Láska pod zámkem

Pochybná katastrofa

Ve filmu *Copak je, sestřičko?* byl zamilovaný pár na britské železnici, když se zasekl, na záchodě. Ta čárka je tam schválně.

V blikání modrých světel, zaječení sirén a pod šarlatovými přikrývkami byli urychleně odvezeni a operativně odděleni. (Byl to doktor na sestřičce, děsivé *infra dig* ve výběru obětí.) Tato operace je stejně fiktivní jako transplantace penisu v *Percym,* filmu, který vydělal v rodné Británii víc peněz než *Za zvuků hudby.*

Penis captivus byla věc ve středověku dobře známá. Byl to boží trest za kopulování mezi sovami a netopýry v nočních kostelích a na hřbitovech. Uvolnění se provádělo za kuropění, pomocí modliteb a věder studené vody.

K prvnímu případu zaznamenanému lékařem došlo roku 1729, další byl pak 1923 ve Varšavě v parku. Párek se tak styděl, když se to dostalo do novin, že se oba zastřelili.

Sexuální život naší doby (1908) popisuje jiný případ z brémských doků. „Shromáždil se velký dav, z jehož středu byla nešťastná dvojice odvezena v uzavřeném voze a dopravena do nemocnice a teprve pod chloroformem se podařilo uvolnit křeč dívky a osvobodit muže.“ Na další případ o dva roky později museli ještě taky drtit led.

Vina se přičítala kradmému smilstvu. Nervózní sta žení silných svalů kolem vaginy uvěznilo ztopořený penis jako plachetnici v láhvi. Takovou obávanou křeč ještě mocně posílil rychle se shromažďující dav, nikterak soucitně nakloněný dívčinu ruměnci.

Nebylo to ovšem vždycky u příležitosti cizoložství. Mohlo se to zaseknout i v manželském loži. Jedna novomanželka v 60. letech 19. století byla po celé jaro léčena „včetně aplikací sondy, spekula, stlačovací

houby, glycerinových tamponů atd… Tato mladá

a chronicky neurotická žena byla týden co týden rozrušenější a poplašenější, takže nakonec reagovala na sebemenší podnět křečovitými záchvaty pláče“.

Její manžel se statečně pokoušel vyléčit ji přiloženou cestou a unikl jen o vlásek s podlitinami.

Penis v zajetí se v tomhle století nevyskytuje. Případy předkožky zaháknuté za nitroděložní tělísko jako pstruh na udici se nepočítají. Penis captivus je nejspíš stejně mytická viktoriánská choroba jako ochraptělý duchovní anebo písařská křeč. Kdyby vás to potrefilo na zadním sedadle vaší fiesty, tak nejlíp je foukat si navzájem do nosu. U koní to zřejmě funguje.

35
Ať dětičky trpí

Pokud je to politicky výhodné

Roku 1971 ministryně školství z řad toryů zrušila mléko zdarma, jež dostávaly školní děti den co den v poledne od časů bitvy o Británii, anebo možná už od Agincourtu.

Každá země má své politické rozbušky. V Německu jsou to nacisti a minulost. Ve Francii ministr a milenka. V Itálii starosta a mafie. V Americe prezident a jeho rodina.

V Británii jsou to děti a mléko.

Labouristi byli rozzuřeni, celí bez sebe, nemohli tomu uvěřit. Obvinili torye, že chtějí udělat z nastupující generace chorobami prolezlou partu scvrklých trpaslíků. Toryové se domnívali, že by se ty peníze daly utratit za něco užitečnějšího, třeba za knihy.

Obec Merthyr Tydfil v zelených údolích jižního Walesu měla ty nejněžnější ohledy na dětičky, čili jednu z nejsilnějších labouristických parlamentních majorit v zemi. Tím, že postavili humanitu na místo předřazené občanské poslušnosti, odhlasovala si tamní městská rada vzepřít se královninu přípisu a nadále dodávat mléko z čiré lidské dobroty. Mučednictví trvalo měsíc, dokud městský pokladník neodmítl podepisovat šeky pro mlékárnu.

Městská rada Merthyr Tydfil s hrůzou sledovala svou jasnookou, švitořivou mládež, jež bude bez mléka chřadnout stejně jistě jako nedonošené děti v inkubátorech. Na účinky, jež to bude mít na waleské ragby, radši ani nemyslet. Jako Thomas Gray i oni rozechvěle ponechávali „nevědomé jejich osudu. Malé oběti si hrají“. Zkázu zdokumentoval o sedm let v Cardiffu Výbor pro lékařský výzkum.

Lékaři sledovali 581 waleských osmiletých, z nichž všechny měly 3 či více sourozenců, 571 z nich pocházelo z „dělnických“ rodin, 134 mělo nezaměstnané otce a 46 patřilo do neúplných rodin.

Polovina z nich dostávala v každý školní den mléko, polovina ne. Chlapci, kteří pili mléko, byli v průměru o 0,11 cm menší a o 0,21 kg tlustší, děvčata o 0,45 cm vyšší a o 0,05 kg tlustší – kterážto čísla nedosahují statistického významu… Znovuzavedení školního mléka zdarma pro sedmi až jedenáctileté děti s největší pravděpodobností nemá žádný znatelný efekt na fyzický rozvoj dětí.

Roku 1974 se do britské politiky vrátilo milosrdenství spolu s další labouristickou vládou. Její ministryně školství, paní Shirley Williamsová, obnovila školní mléko zdarma, přestože na ni ministr zdravotnictví naléhal, aby to nedělala. Mléko nabídlo se slevou Evropské hospodářské společenství, jež mělo s maličkými stejný soucit jako městská rada v Merthyr Tydfil a nesmírný nadbytek této tekutiny.

Čím tučnější mléko, tím tučnější peněžitá pomoc EHS, což přivádělo Skupinu prevence koronárních příhod k zuřivosti.

Nadvýživa, to je teď problém našich dětí, a ti chudáčci všichni pomřou ve třiceti na infarkt. Britský smysl pro kompromis směřuje k odstředěnému mléku.

Politicky vzato nepoznáte mléko od olova. Jenomže olovo nadělá z vašich dětí přiblblé trosky, závislé na vašem volebním hlase. Humanitářská labouristická strana se střemhlav žene do odstraňování olova z benzinu. Toryové jsou obezřelejší vůči protichůdným zprávám učenců. U 166 dětí žijících poblíž londýnských olověných hutí bylo shledáno, že ty s nízkou hladinou olova v těle jsou sice ve vzdělání dál, *jenže* jsou taky o šestnáct měsíců starší než ty s vysokou hladinou olova. Kromě toho mnozí voliči toryů mají ve svém portfoliu akcie naftařských společností. Pornografie má na mozek podobné účinky jako olovo, viděno z jiných politických úhlů. Tabák vylučuje rajskou vůni pro dělnické odbory v tabákovém průmyslu a nukleární vyhlazení se zdaleka nezdá tak špatné, stojíte-li na pravém křídle.

Obvyklá iracionální reakce politiků na dokázaná fakta je děsivá, ale noviny by bez nich byly katastrofálně nudné.

Zastavení podávání mléka nikterak neuškodilo kariéře oné toryovské ministryně, která se nazývala paní Thatcherová.

36
Zašmodrchané šmodrchele

Korzetová katastrofa

Váš zažívací trakt je plný rozkladu – nestrávené jídlo a balastní látky – samé jedy. Jen dejte na mou radu, Ridgeone. Nechte si to ode mě vyříznout. Budete potom jiný člověk.

Pan Cutler Walpole, 20. listopadu 1906, na jevišti Dvorního divadla v Londýně. Hru napsal G. B. Shaw a jmenovala se *Doktorovo dilema*.

Na druhé straně Temže vystupoval v operačním sále Guyovy nemocnice sir William Arbuthnot Lane, baronet.

Mnozí lidé jsou posedlí svými vnitřnostmi. Sir William byl posedlý vnitřnostmi světa. Tračník – poslední úsek střev – viděl svinutý v břiše jako hada v trávě. Statický, bytelný, prosakující pytel rozkládajících se potravin, jehož jedy se vstřebávají do krevního oběhu, aby ničily fyzické i psychické zdraví postiženého. Zácpa! Chronické městnání ve střevech! Autointoxikace! diagnostikoval jako šílený. Popisoval běžný případ.

Pocit, který v pozorovateli budí ruka toxického pacienta, je nezaměnitelný. Ruka je studená a lepkavá, povrch dlaně je vlhký. Uši jsou rovněž promodralé a na omak studené, stejně tak i nos… Úbytek tuku na tváři a na krku působí dojmem stáří, stísněnosti a zklamání, jež je nanejvýš dojemná, zvláště u mladých osob… Jedinec též nedokáže vést aktivní fyzický život vinou špatně vyvinutých svalů.

Vydává též ošklivý „hřbitovní pach."

Sir William Lane působí hodně podobně jako doktor William Acton (viz kapitola 12). Kdyby jeho pacienti ještě ke všemu masturbovali, Bůh ví, jak by vypadali.

Tračník byl neustále plný, jak by ho mohl zbavit faeces? Vyzkoušel půllitru smetany denně a tolik tekutého parafínu, že by zápalka přiložená ke konečníku mohla ozářit celý salon. Nutil muže nosit na těle pásy, dámy pak změnit korzet. „Anglický korzet je katastrofa… Francouzské korzety s rovnými kostice-mi jsou mnohem méně škodlivé."

Pak objevil Laneovu kličku a chirurgicky ji zkrátil. To bylo celkem v pořádku. Kdybyste zašli se svými symptomy vedle ke kolegovi na Cavendish Square, byl by vám stejně dychtivě ukotvil bludnou ledvinu, nadzvedl klesající žaludek anebo rozdělil neviditelné srůsty. Doktoři jsou otroci módy stejně jako návrháři oděvů.

V prvním desetiletí našeho století se Lane setkal s Iljou Iljičem Mečnikovem, ruským nositelem Nobelovy ceny. Ten napsal knihu, kde se dokazovalo, že celý půldruhá metru dlouhý tračník je zbytečná, zdegenerovaná struktura, stejně jako apendix. Bylo to setkání papeže s křižákem. Lane potom odstraňoval svým pacientům

tračníky se stejnou nonšalancí, s jakou jim potřásal studenýma a vlhkýma rukama. Chlapci, kterého k němu omylem poslali od krčního chirurga, odstranil tračník namísto mandlí. Muž, který se pokoušel podříznout si hrdlo, dal málem odstranit tračník své ženě, aby jí vylepšil povahu a zmírnil domácí tlaky, pudící ho k sebevraždě.

Sir William měl taky své kritiky. „Povzbuzováni k tomu námi lékaři," prohlásil jiný rytíř medicíny těsně před první světovou válkou, „se stovky a tisíce lidských bytostí kojí představou, že se narodili do tohoto světa hlavně za účelem každodenního vyprazdňování střev, neboť selžou-li v tomto bodě, budou otráveni absorpcí smrtonosných produktů, jež se jim, jak jsou přesvědčeni, v téhle zahrádce vytvářejí."

Na té zahrádce se siru Williamovi vytvořilo 10 000 liber ročně.

Lane zemřel za druhé světové války ve věku osmdesáti šesti let, přežil svou operaci o třicet let. Nebyl vzorem pro Cutlera Walpolea s jeho fiktivním potravinovým vakem. Shaw se přiznal, že originálem jeho postavy byl „krční specialista, který odstraňoval čípky". Což je stejně účinná léčba zácpy, výrazu, který nemá žádný určitý smysl, neboť plně závisí na měřítcích jednoho každého, stejně jako nespavost a pornografie.

37
Umění smrti

Nešikovní kati

Slábnoucí síla národů se obrňuje uzákoněným zabíjením, ale popravčí lešení pořád ještě není zakázaným kusem nábytku. Dolní sněmovna o něm diskutovala ještě v roce 1982. Nadšenci i zrazovatelé by měli mít jasno v tom, o čem vůbec debatují. Kde by to mohlo být řečeno jednoznačněji než ve *Forenzní medicíně* sira Sydneyho Smithe?

Poprava se provádí následovně:

Vězeň se postaví na plošinu nad padacími dveřmi, které se otevřou směrem dolů, jakmile se vytáhne západka. Kolem krku se ovine smyčka provazu s uzlem pod úhlem čelisti a s kusem provazu dostatečně dlouhým na to, aby se pod váhou osoby mohl natáhnout na jeden a půl až dva metry.

Při vytažení západky odsouzený jedinec spadne na vzdálenost odpovídající délce provazu; náhlé zaražení pohybujícího se těla spolu s postavením uzlu způsobí prudké škubnutí hlavou, čímž se dislokuje anebo zlomí krční obratel a praskne mícha. K dislokaci často dochází mezi druhým a třetím cervikálním obratlem. Smrt je okamžitá, ačkoliv srdce může bít ještě několik minut. Tato metoda popravy je velmi rychlá a čistá. Posmrtné jevy nemají žádné další důsledky.

Podle sira Sydneyho se věšení zdá stejně efektivní jako trhání zubu a zdaleka ne tak bolestivé.

I nelidskost se děsí lidských chyb. Pan Berry byl v 90. letech 19. století čilý yorkshiřan, jehož koníčkem byl lov na vydry – a také byl Escoffierem, Pavlovovou, lordem Listerem věšení. Vnesl na popravčí lešení styl a vědu. Vymyslel vzorec na výpočet pádu (cílem byla smrtící síla čtyřiadvacetkrát přesahující stonásobek). Ohledával tkáně na šíji každé oběti s péčí krčního chirurga.

Dokonce i Homér někdy zakolísal. Totéž se stalo i tomuto homérskému katovi. Selhal u pana Johna Lee, kterážto hudlařina se u popravovaného setkala s radostným přijetím – jenomže pan Berry se vzápětí pokusil svou chybu napravit tím, že ho pověsil podruhé. 30. listopadu 1895 se panu Robertu Goodale-ovi v Norwichském hradu vyškubla hlava, ale koroner omluvil pana Berryho pro pouhé přehlédnutí v aritmetice. Další se mu skoro vyvlékl v Liverpoolu 20. sípna 1891, byl to pan John Conway, jenže tam udělal tu chybu, že uposlechl vězeňského lékaře, který prosazoval svůj vlastní pamflet *Uzákoněné věšení.*

Méně akademičtí kati devatenáctého století museli čelit ošklivějším výsledkům. Zmizení pana Matthewa Atkinsona, místního horníka, v durhamském propadle následovalo duté žuchnutí zezdola a prasknutí provazu nahoře. Měl všeho všudy dislokovanou čelist a

trvalo čtyřiadvacet hodin, než stihli všechno opravit a pověsit ho znovu.

Pan John Coffey utrpěl stejnou nehodu, vytáhli ho z propadliště s krví prýštící z uší. Provaz se přetrhl znovu, což bylo k vzteku, ale někdo ho hezky chytil dřív, než dopadl na dno. Potřetí ho už oběsili a trvalo to dvanáct minut, o jednu hodinu a jednu minutu méně než potřebovali v Kanadě na pana Antonia Sprecage.

U pana Patricka Harneta „bylo slyšet těžký kloktavý zvuk a zanedlouho začala na kamennou podlahu dole proudem prýštit krev". Kat Marwood – vůči němuž se pan Berry těšil vztahu skvělého sekundáře vůči panu primáři – spustil pana Brownlesse moc dolů a zaryl mu provaz do krku skoro na čtyři centimetry, všude byla krev. (Totéž se stalo v Durhamu.) Pan Berry sám se otřásal odporem nad provazem zařízntutým hloub než dva centimetry, provaz spřádal z pěti pramenů hedvábného italského konopí – ze čtyř pramenů pro ženy.

Popravčí čtyř mužů v britské kolonii roku 1927 se nemohl dočkat, až už bude zase věšet někoho jiného, takže je dělal v párech. Chirurg nalezl po jeho kvapném odchodu jednoho popraveného sténat a lapat po vzduchu. Všechna čtyři těla nechali viset ještě patnáct minut, čistě pro jistotu.

Šeptalo se, že na poslední ženu, jež byla v Británii oběšena, potřebovali hodně statného vězeňského dozorce – měla sílu jako ragbyový útočník.

Zdatné ruce teď vyjdou ze cviku jako malíři vějířů. Přirozené vyhynutí profesionálních popravčích je určitě nejlepším argumentem pro jejich zrušení. Když už člověk něco dělá, má to dělat dobře.

Energičtí, imaginativní američtí vědečtí géniové, kteří dali světu anestézii, poskytli rovněž elektrokuci. Výhody byly jasné – žádné nebezpečí, že upadne hlava, odsouzenec bude rád, že si může sednout, pravděpodobnost prasknutí provazu byla větší než vyhození pojistek. Pan William Kemmler byl první popravený na elektrickém křesle dne 6. srpna 1890 v Auburnu ve státě New York. Jen věční rejpalové naznačují, že zákonem stanovených 2000 voltů jen omráčí a smrt přichází teprve bezprostředně poté při předepsaném posmrtném ohledání.

Moderní gilotina byla stejně příhodná. Stoupli jste si k prknu jako k zrcadlu, na čerstvém vzduchu (a až donedávna před obdivnými zraky publika), pevně vás připoutali, plynule spustili do vodorovné polohy, zajistili bytelným dřevěným límcem a *voilá!*

Tento ohromný přístroj na ušetření námahy vymyslel doktor Joseph-Ignace Guillotin dne 10. října 1789. Měl starost, aby se jeho logický závěr těšil *éga-lité.* Stejně jako jiné společenské události v Evropě byly i veřejné popravy postiženy snobstvím. Šlechtici bývali stati, lůza věšena. Aristokrati brali stínání vážně. Nikdy by také neztratili při této příležitosti důstojnost. Druhá královna, kterou Jindřich VIII. poslal k popravčímu špalku, si to zkoušela celou noc před popravou.

Prototyp gilotiny byl přepečlivě zkoušen na živých ovcích a mrtvých lidech a v 15.30 dne 25. dubna 1792 ho poprvé uvedl do praxe pan Nicolas-Jacques Pelletier na Pláce de Greve. V podobě stroje se rychle objevily hračky, suvenýry, náušnice. Uchvátil fantazii společnosti stejně jako jojo.

Na rozdíl od věšení a elektrokuce, kde srdce vesele bije ještě několik minut, jste byli nesporně mrtvi, když vás balili ve dvou kusech do dlouhé proutěné bedny, v jaké mívají kabaretní umělci své kostýmy.

Určitě?

„Jeden starý *surveillant* v St.-Jean," napsal Somerset Maugham, „vypráví příběh o tom, jak se jeden doktor domluvil s mužem, kterého měli gilotinovat, aby třikrát mrkl, jestli bude moct, až mu odpadne hlava, a on prý na něj mrkl dvakrát."

Doktor Frederick Gartner popsal jiné katastrofální odolávání. „Okamžitě poté, co byla hlava oddělena a spadla do koše, chopil jsem se jí. Ve tváři byl výraz velikého utrpení ještě několik minut po dekapitaci. Otevíral oči a také ústa, jako by lapal po vzduchu, jako by chtěl na mě promluvit, a jsem si jist, že mě viděl ještě několik vteřin poté, co byla hlava oddělena od těla. Není pochyb, že mozek ještě byl aktivní."

Doktor Velpeau roku 1864 vyzval svého profesionálního bratra doktora de la Pommeraise, jehož popravě měl být toho rána přítomen, aby poté třikrát mrkl pravým okem, až zavolá jeho jméno,

ten se však zmohl pouze na jedno mrknutí. Hlava čtyřiadvacetileté Charlottě Cordayové, která čtyři dny předtím zavraždila doktora Jean-Paula Marata v lázni, se dotčeně rděla, když ji ukazovali shromážděné lůze. Jeden student medicíny píchl skalpelem do čerstvě oddělené hlavy a přiměl ji tak ke grimase. Hlava hozená do pytle spolu s druhou se do ní zakousla. Některé mrtvoly běhaly ještě deset minut kolem jako bezhlavá kuřata.

13. listopadu 1879 tyto pověsti přiměly tři lékaře k experimentu na třiadvacetiletém panu Théotime Prunierovi, křičeli jeho uťaté hlavě do tváře, píchali ji špendlíky, strkali pod nos čpavek, do očí kapali dusičnan stříbrný a pálili je plamenem svíčky. Jediná reakce: „Na tváři byl výraz úžasu."

Při popravě plynem dochází k menšímu počtu nehod, ale je protivně nemalebná. Gilotina, dokud byla v provozu, byla pravděpodobně nejlepším způsobem předčasného konce. Pořád ještě tu byla jakás takás pravděpodobnost, že budete moci plivnout svému katovi do očí.

38
Doktor z klubu

Katastrofální zanedbání povinné péče (ze 60 %)

Sir Samuel Garth přišel jednou večer do klubu Kit Kat a prohlásil, že musí brzy odejít, neboť má navštívit ještě mnoho pacientů; trochu dobrého vína však způsobilo, že na ně zapomněl. Ve společnosti byl přítomen sir Richard Steele a ten mu připomněl návštěvy, jež musí vykonat, když Garth okamžitě vytáhl svůj seznam, čítající patnáct osob, a pravil: „Nesejde vcelku na tom, zda je dnes večer navštívím anebo ne, neboť devět z nich je v tak špatném stavu, že by je nedokázali zachránit ani všichni lékaři světa, a těch zbylých šest je ve stavu tak dobrém, že by je ani všichni lékaři světa nedokázali zabít."

JohnTimbs (1801-75)

39
Model živobytí

Cihly a úmrtnost

„Působí možná jako zvláštní princip stanovit pro nemocnici jako nejprvnější požadavek,“ – Florence Nightingaleová měla nos pro iluzorní samozřejmosti – „aby nepůsobila nemocným žádnou škodu.“

Mínila to architektonicky, nikoli klinicky.

Roku 1856 byla postavena úžasná stavba. Armáda budovala nemocnici v Hampshire s vyhlídkou na působivé southamptonské vody, tak jako ze Scutari Selinie Quicklaci bylo vidět na Bospor. Slečna Nightingaleová ji proklela od klozetů až po větrnou korouhvičku.

Královská komise se obezřele otázala, zda věnovala nějakou pozornost vzhledu nemocnice. „Ano,“ prohlásila slečna Nightingaleová stroze, „za třináct let jsem navštívila všechny nemocnice v Londýně, Dublinu a Edinburghu, mnoho okresních nemocnic, některé námořní a vojenské nemocnice v Anglii, všechny nemocnice v Paříži a Institut protestantských diákonek v Kaiserswerthu na Rýně, nemocnice v Berlíně a mnoho dalších v Německu, v Lyonu, Římě, Alexandrii, Konstantinopoli, Bruselu, jakož i válečné nemocnice Francouzů a Sardinů.“

Slečna Nightingaleová věděla, jaké jsou nejlepší kastroly do kuchyně, nejlepší knihy do knihovny, nejlepší barva stěn (světle růžová). A napsala *Péči o výlevky*.

Nová armádní nemocnice byl cihlový blok proťatý chodbami rovnými jako výstřel z pušky. Slečna Nightingaleová chtěla řadu pavilonů, aby se vzduch z oddělení nemohl mísit a kontaminovat. Jako Semmelweis i ona čelila činnosti choroboplodných zárodků dřív, než začaly klinicky existovat. Její pavilónová svatyně Svatotomášské nemocnice ještě pořád brání členům parlamentu brát si na druhém břehu Temže čaj na terasu.

Viktoriánský ministr války ji odbyl. Sotva mohl dát strhnout napůl dostavené zdi, ještě k tomu v ceně 70 000 liber. Slečna

Nightingaleová strávila víkend s premiérem lordem Palmerstonem. Rozhodl se, že radši zaplatí, aby stavbu cihlu za cihlou naházeli do southamptonských vod.

Nikdo v britském impériu se neopovažoval postavit nemocnici, aniž by se dřív poradil s Florence Nightingaleovou. Nikdy nebyla východně od Suezu, ale věděla, jak to tam vypadá. Jestliže neúčinně útočila na místokrále, aby v indické nemocnici otevřel okna ve slunečním žáru a zmírnil noční chlad, činila tak ležíc celý den v Mayfairu v posteli.

Moderní nemocní s větší pravděpodobností doznají úhony od toho, jak se jim nemocnice hemží kolem uší – čím novější nemocnice, tím riskantnější. Britské ministerstvo zdravotnictví platí ročně 30 milionů liber za škody způsobené v nemocnicích. Všeobecná nemocnice ve waleském Bangoru se musela naléhavě přestavět, když si někdo všiml, že odpady z oddělení patologie vedou přes kuchyň. Na nové Univerzitní nemocnici v Cardiffu opadávaly tašky ze střechy jako chmýří z pampelišek. Stavba ještě novější Geriatric-ké jednotky Monyhull v Birminghamu stála 360 000 liber a pak do ní museli vrazit dalších 88 tisíc, aby ji dali do pořádku. Další nemocnice potřebovaly intenzivní péči po náhlém zhroucení ve Walsallu, Basingstoke, Rhylu, severním Ayrshiru a Glasgowě. Celonárodní epidemie zasáhla světoznámou Dětskou nemocnici na londýnské Great Ormond Street. Její nová koronární jednotka (7,5 milionu liber) byla po roce evakuovaná, když se ukázalo, že má vestavěné zemětřesení typu udělej-si-sám.

Největší stavební katastrofou byla Nemocnice svatého Jiří na Hyde Park Corner, dokonalém to místě pro luxusní hotel, s vyhlídkou na Buckinghamský palác. Toryovská vládají roku 1982 prodala vévodovi z Westminsteru za 23 700 liber, které zaplatila roku 1906. Bylo to ve smlouvě. Labouristická tisková mluvčí popsala dohodu jako „mimořádnou“. To bylo nejmírnější vyjádření levice od dob, co Clement Attlee vždycky mlčel za situace, kdy by všichni jiní byli mluvili.

40
Teror v Tuckeru

Australská katastrofa

Američané mají svého krocana na Den díkůvzdání, stará dobrá Anglie má svůj rostbíf, jinde je to zas *sal-íimbocca alla Romana,* kachna po pekingsku, kaviár Beluga, *perdreau en crépine Brillat-Savarin* – a ekvivalentem toho všeho, anebo možná tím vším dohromady je pro Australany masová paštika.

Je to malá cisterna překypující omáčkou konzistence motorového oleje, barvy popele a chuti ovčího masa vařeného neúnavně a podezřele vcelku. Vzhledem lze tuto náplň porovnat s tím, co dělají miminka do plínek. Kousnete-li do obalu, jenž připomíná vlhký karton z krabice od bot, vyrazí šťáva zevnitř jako přehřátá pára. Aby se člověk nemusel převlékat, je třeba paštiku spíš vycucávat než žvýkat, a to v pozici, jako když se s nejvyšší úctou klaníte královně.

Tak nečekaná tekutost vůbec není na překážku žíznivým obyvatelům země, tvořené ze dvou třetin pouští. Ještě si svou nacucanou národní pochoutku namáčejí do rajské omáčky. Někteří Australané si polévají veškerou svoji stravu rajskou omáčkou – biftek, vejce, hranolky, ústřice, chřest, paštiku z husích jater. Jeden nevěřící gurmet po prozkoumání Austrálie mumlal: „Ty děcka si berou do školy sendviče s rajskou omáčkou a slyšel jsem, že si ji dávají dokonce i na zmrzlinu.“

Australané si svůj návyk na omáčku pěstují se stejnou rozpustilou lhostejností, s jakou si Skoti přelévají svůj haggis rozličnými druhy whisky. (Žádný Skot ještě nikdy haggis doopravdy neochutnal. Vypijí nejdřív tolik whisky, že by se stejným gustem snědli i vařené pletení.) Roku 1964 se otráveným kalichem stala worcesterská omáčka.

V brisbanské nemocnici se objevila osmadvacetiletá žena v domácnosti s kameny v obou ledvinách. Bylo provedeno důkladné vyšetření na lehátku, rentgeny, zkoumání v biochemické laboratoři, ale příčina nebyla objevena. Nebrala snad populární léky proti

bolestem? vyptávali se zmatení doktoři. Ty mohou způsobovat ledvinové kameny. Nepředávkovala se vitaminem D v té praštěné zdravotní stravě? Nepila nadbytek mléka? Ne? No, je na její stravě tedy *vůbec* něco neobvyklého? Vůbec ne, odvětila. Pokud nepočítáte worcesterskou omáčku. Pro tu měla slabost. Spořádala jí láhev denně, ale když byla těhotná, tak i víc.

Worcesterská omáčka! zvolali lékaři. Plná kyseliny octové, která poškozuje ledviny. A taky česneku, černého pepře, zázvoru, pimentu, muškátového květu, skořice – samých ingrediencí, které obsahují éterické oleje a jsou tudíž nefrotoxické.

Zbavila se svého zvyku a kameny už nerostly. Už před ní se vyskytl jeden takový případ, a to v roce 1956 – šlo o pána, který taky spotřeboval jednu láhev denně.

O dvanáct měsíců později se v téže nemocnici objevil osmadvacetiletý malíř. Byl to přistěhovalec ze Skotska, který si tak dobře zvykl v nové zemi, že pil šest piv značky Foster denně. Mléka se ani nedotkl.

Měl dva kameny v pravé ledvině, na pohled bez příčiny. Worcesterská omáčka? otázali se lékaři. Neobešel se bez ní. Poléval si s ní všechna jídla. Návyku se těžko zbavoval. Jako u alkoholiků i u něj bylo zkázonosným to první letmé šplouchnutí z láhve. Odvykli ho, omáčky nechal a kameny už se ani nehnuly.

Já sám jsem stoupencem worcesterské omáčky. Bloody Mary, smažené topinky obalované v těstíčku z vajec a sýra, irský guláš, to všechno je bez worcesterské omáčky jako polibek bez vášně. Když jsem se dočetl o těchto případech, zasmušile a pracně jsem se snažil si ji odříct, stejně jako cholesterol – doktor v duchu Anglie Williama Pitta musí chránit sebe svými znalostmi a své pacienty dobrým příkladem.

Tohle však byla *australská* worcesterská omáčka. Rozdíl vypíchl důstojně, leč účinně v londýnských *Times* pan Lea, který spolu s panem Perrinsem vyrábí Originální a pravou worcesterskou omáčku ve Worcesteru v Anglii. Na každé jejich karmínové nálepce je obrázek páru tetřevů, zajíce a natištěná signatura, která má odradit napodobovatele stejně jako u bankovek vydávaných Bank of England. Omáčka obsahuje šalotky, tamaryšky a ančovičky. Vyrábí

se podle původního receptu jednoho šlechtice, snad brilantního sira Francise Dashwooda z Klubu Pekelného ohně.

Žádný anglický šlechtic by nikdy nenamíchal nic, co by i jen náznakem poškozovalo ledviny, orgán tak drahý naší aristokracii. Kolik armád lahví šampaňského, portského, klaretu a burgundského již jimi proteklo od bitvy u Hastingsu! Urozenec ve svém londýnském klubu – pořád ještě tam mají pakostnicové stoličky, kterými vám prodlouží křeslo tak, aby se zvlášť bolavé prsty u nohou daly zvednout do horizontální polohy, jež jim přináší úlevu – otálí u baru tak dlouho, až mu stařičký číšník uctivě připomene dávno objednanou grilovanou pochoutku.

„Vaše Lordstvo, ty vaše ledvinky už nestojí za nic.“

„Bože můj!“ Jeho Lordstvo se popadne za třísla. „Copak už je to vidět?“

Dál si rozmařile polévám jídlo anglickou omáčkou, jež tak prospívá anglickému jídlu, které by se často bez ní nedalo pozřít.

41
Čistší bydlení

Příroda zbožňuje vakuum

Lásky postarších občanů a ctihodných monarchů obvykle provokují posměch a soucit, někdy obdiv a závist, pokaždé však zvědavost.

Každý školák se chichotá králi Davidovi zasaženému věkem, jemuž krásná mladá panna Abišag uléhala po boku, „on ji však nepoznal“ – což neznamenalo, že nebyli představeni.

Král Šalamoun po svém období královny ze Sáby „miloval mnoho divných žen“.

Bosonohá žebrácká zapůsobila na krále Kofetuu jako inzerát na vodku. V královském rouše a s korunou sestoupil král z trůnu a

pronesl královskou přísahu: „Tato žebravá děvečka budiž mou královnou!“ Tennyson to všechno slyšel.

Král Karel II. ve čtyřiceti letech zplodil vévodu ze St. Albans s pomocí hezké a chytré Nelly Gwynové, jíž bylo dvacet.

Dychtivost doktora Bartola oženit se se svou svěřenkou Rosinou byla brzděna jeho důvtipným holičem (baryton). Nadšení lorda kancléře pro sňatek se svou schovankou v Chancery Phyllis pokazila sedmnáctiletá matka čtyřiadvacetiletého muže, za kterého se *doopravdy* chtěla provdat, ovšem ukázalo se, že ve skutečnosti je to kancléřova manželka změněná ve vílu. V opeře je sex složitější než u Freuda.

Mnoho stárnoucích pánů se zoufale zamiluje do svého vysavače. Obzvlášť do Hooverova modelu „Dustette“. To jsou milenky nebezpečnější než Carmen v sevillském parnu.

Jeden Londýňan vyměňoval zástrčku své „Dustette“ nahý, zatímco byla jeho manželka venku nakupovat, když vtom se přístroj nevysvětlitelným způsobem sám zapnul. Jeden železničář se zas záhadně chytil do vysavače, který mu čirou náhodou ležel a vrčel v signální skříňce. Další muž zase luxoval u kamaráda schody v županu, když ho sání překonalo. A jiný zase v coloradském Denveru si luxoval auto na zadním dvorku, oděn pouze ve spodkách. Vysavač se ucpal, on si sedl na zadní schůdky, aby ho uvolnil, motor nečekaně spustil a vtáhl ho dovnitř, jako když vítr uchopí stéblo.

Všech deset zaznamenaných případů se stalo mužům mezi pětapadesáti a pětasedmdesáti lety. Všechny katastrofálně skončily v nemocnici na šití a transplantaci kůže. Vrčící ventilátor „Dustette“ se zdá být bezpečně uložen patnáct centimetrů uvnitř vysavače, nicméně chirurg poznamenal: „Novost prožitku je dohnala k novým délkám.“

Někteří pánové pocítí náklonnost k láhvi od mléka, která na rozdíl od toho opravdového trpí sklonem vytvářet penis captivus. Jako ošetřující lékař jsem narazil na muže, který vzplanul vášní ke kameninové láhvi na horkou vodu, jaké slouží k ohřívání postelí v britských dickensovských venkovských hotelích. Zatímco jsme obezřele rozbíjeli a odstraňovali tento kus hrnčířské zručnosti, pacient jen podotkl, že mu to původně připadalo jako dobrý nápad.

Dámy bývají vyzbrojeny dýmkami briarkami, kelímky od nočního krému, bustou Napoleona, banány, třemi pomeranči (nebylo prý inspirováno Prokofjevem). Muži se smyslem pro experiment si torpédovali do svých útrob dámské vibrátory („syndrom oscilujícího pupku“). Léčba – nechat doběhnout baterii.

Vynalézavá zručnost, veselá tolerance, s níž medicína přistupuje k neurčitým idiosynkraziím lidstva, je ilustrována knihou, ze které jsem se učil chirurgii.

Různorodost cizích těles, jež si nalezla cestu do rekta, není o nic méně pozoruhodná než genialita, jež se projevuje při jejich odstraňování. Turín byl vyňat per anum pomocí gynekologických kleští. Pevně zaklíněná hůlka byla vytažena pomocí nebozezu, zavrtaného do jejího dolního konce. Sklenka, obrácená otvorem dolů, byla několikrát extrahována tak, že byl vnitřek vyplněn mokrým sádrovým obvazem, konec obvazu se nechal vyčuhovat a sádra se nechala ztuhnout.

Nevysmívejte se pošetilostem starých. Jen při troše štěstí se dožijeme toho, abychom se jim sami oddávali.

42
Neochotný dobrodinec

Porod mrtvého dítěte u sv. Marie

Objev penicilinu že je *katastrofa“?* To je jako stěžovat si, že se mana nepodává z nebes už nakrájená na plátky.

Neviditelná vrstva penicilinu nesestoupila do zvídavé laboratoře profesora Alexandera Fleminga v nemocnici sv. Marie v Londýně takovým zázrakem. Vznášela se nahoře. Laboratoř dole byla plná plísní jako neapolská kuchyně much. Jeden člověk trávil celý svůj život tím, že je pozoroval.

Plíseň spadla na skleněnou mističku živného agaru pokrytého nebezpečnými stafylokoky. Ty by se normálně vyvíjely v laboratorním inkubátoru jako v malé kuchyňské troubě. Fleming zkoumal u stafylokoků změny barev, jež byly viditelnější, pokud docházelo k růstu volně na vzduchu.

Byl srpen 1928. Fleming odjel na měsíční dovolenou do rodného Skotska. Dokončil své experimenty a naskládal misky do vědra dezinfekce. Horní miska zůstala ležet navrchu. Plíseň dopadla na bakterie přesně tehdy a tam, aby na ně mohla zaútočit. Bylo to ošklivé léto, ale teplota, jež pokazila Flemingovi dovolenou, byla přesně ta pravá k výživě penicilinové plísně.

Fleming si po návratu do práce všiml zapomenuté vrchní misky, prozkoumal ji, mumlaje „to je divné“, a zjistil, že plíseň žere bakterie. (Jestli chcete tu misku vidět na vlastní oči, tak ji najdete v Britském muzeu.)

Flemingův objev tudíž závisel na šesti po sobě jdoucích náhodách – to jen tak podotýkám kvůli všem nadšeným sázkařům.

Puntičkářský, ostýchavý učenec Fleming viděl v penicilinové plísni laboratorní nástroj, kterým likvidoval nadbytečné stafylokoky na miskách se směsí bakterií – jako třeba ve stěrech z krku –, aby umožnil těm zajímavějším růst. Australan Howard Florey v Oxfordu vytvořil penicilin jako *lék*. Narazil na Flemingův výzkum, vypěstoval si vlastní plíseň, rafinoval ji a aplikoval v injekcích pacientovi ve špitále Radcliffe, to vše během osmnácti měsíců. Florey měl taky štěstí. Osvítil ho objev zabijáckých bakterií na Štědrý den 1932 ve Wuppertalu. Německo dalo světu první sulfonamid, měsíc předtím, než se země zmocnil Hitler.

Florey vyráběl penicilin v lahvích od mléka mezi kotci š morčaty. Američané ho vyráběli v pivovarských kotlích. Menší pohromou pro Floreyho bylo, že si to Američané dali patentovat a nadělali na tom spoustu peněz.

V den D už bylo penicilinu dost pro raněné Eisenhowerovy a Montgomeryho armády. Katastrofa byla, že Flemingovi unikla jeho léčivá moc o dvanáct let dřív. Ale ne zas tak docela – penicilin byl zbraní Spojenců, jež zůstala až do samého konce války nacistům a Japoncům odepřena.

43
Rien ne va plus

Katastrofální francouzské chování k pacientovi

Často se mi vynoří v paměti anekdota, již vyprávěl nebožtík doktor Sutherland z Bathu. Když byl v Paříži, pracoval v Hópital de la Charite. Jednoho dne doprovázel lékaře při vizitě na jednom z oddělení od pacienta k pacientovi, jež se odehrávala v běhu, a za ním klusal student s knihou, do které zapisoval, co se komu předepisuje. Lékař se zastaví u postele a vychrlí na člověka, který v ní leží: „Toussez-vous? Suez-vous? Allez-vous á la selle?“ Pak se okamžitě obrátí ke studentovi, ,,purgez-le“. „Monsieur, il est mort,“ odvětil student. „Diable! Allons!“ pravil lékař a hbitě odpelášil.

William Cuming (1714-88)

44
Radost ze sexu (trošku pokažená)

Boswellův tripl

Na podzim 1762 bylo Jamesu Boswellovi dvaadvacet let, a byl to snobský, puritánský, energický, společenský, marnivý, skeptický, vtipný a pověrčivý hypochondr, trpící úzkostnou neurózou, a taky děsný chlípník.

Byl černovlasý, hnědooký, snědý, měřil stopětašedesát centimetrů a byl tlustý. Byl nejstarším synem soudce lorda Auchinlecka, který bydlel v Parliament Close poblíž soudního paláce v Edinburghu, městě žulové morálky, klenutých myšlenek, mrazivých větrů a rozčvachtané stravy.

Lord Auchinleck rozhodl, že se James vydá po rodinné cestě a stane se právníkem. Vzdělával mladíka prostřednictvím domácích

učitelů, doporučených mu skotskou církví, mladých mužů neproniknutelné vážnosti a neposkvrněné bigotnosti. Poslal ho na univerzitu jak do Edinburghu, tak do Glasgowa.

Lord Auchinleck sledoval svého syna s přirozenou podezíravostí, typickou pro otce osmnáctého století. James Boswell chodil do divadla, točil se kolem hereček, publikoval chlapecké veršíky ve *Scots Magazíne*, kteréžto frivolnosti byly podle lorda Auchinlecka všecky stejně odporné. Vydědit kluka mu bránila – což bylo k vzteku – manželská smlouva (peníze přinesla do rodiny jeho žena Euphemia). Rozhodl se pro písemný právní akt, jímž se James dostal pod kontrolu svěřenských správců – jež vybral sám –, a uplatil ho stovkou liber ročně, aby to podepsal.

O pár let dřív utekl Boswell do Londýna, dva a půl dne v koňském sedle, jel čtyřiadvacet hodin denně. Dychtil vyměnit studené kamenné chodby kalvinismu za navoněné rozkošné salonky římskokatolické církve, která ho přijala v Soho, v Bavorské kapli na Golden Square. Rozhodl se vstoupit do jednoho francouzského kláštera. Poznal několik pozoruhodně veselých chlapíků a rozkošných povolných děvčat a rozmyslel si to. Po třech měsících otec vyžadoval, aby se vrátil domů.

Lord Auchinleck vymyslel jednu jistou, vyzkoušenou cestu jak podřídit zbloudilého Jamese disciplině a domácké nehybnosti na celý zbytek života. Ožení ho. Boswell popíjel v saloně čaj s vážnými mladými dámami, jež připadaly pro takový krok v úvahu, a na půdě se oddával radovánkám se služkami. (Stal se otcem dítěte Peggy Doigové, ale dal jí 10 liber na pokrytí nákladů.) Sdělil lordu Auchinleckovi, že zatoužil vstoupit do řad pěší gardy Jeho Veličenstva. To nebylo znamením obnovené synovské poslušností, nýbrž nenapadnutelnou záminkou, proč žít natrvalo v Londýně.

Opustil edinburghskou společnost – stejně úzkoprsou jako zdejší pobožnůstkářky, nudnou jako zdejší počasí, přísnou jako zdejší kázání a vlezlou jako lucerny berních úředníků – v deset hodin ráno v pondělí 15. listopadu 1762. Jeho vůz rachotil po High Street, vozkové nahrbení na kozlících jako by volali: „Bože, kéž dlouho žije a prospívá náš vznešený Boswell!“ Cesta trvala čtyři dny a stála 11 liber.

Boswell bydlel na Pall Mall u svého přítele Andre-wa Douglase, skotského námořního chirurga – vyučeného, nikoli zapsaného člena Královské koleje Jindřicha VIII. Boswell se radostně pohroužil do klepavé, rozverné, informované, předsudky prolezlé, opovržlivé, chvástavé, humorné mužské společnosti obklopující žhnoucí krby londýnských restaurací a kaváren. Co však byla podnětná večerní konverzace v porovnání s pěti rozkošnými minutami ve společnosti dívky?

Dívky byly k máni stejně jako kotlety a klaret, za stejnou cenu. Procházely se po přeplněném, neosvětleném, zahnojeném Strandu severně od Temže, hemžily se na Haymarketu kolem budovy Královské opery, plnily Svatojakubský park pod uspořádanými stromy seřazenými jak na přehlídce od Horse Guards až k Buckingham House. Boswell vzal jednu do uličky za Strandem „s úmyslem potěšit ji ve zbroji“. Byla na tu práci špatně vybavena.

„Žasla nad mou velikostí a říkala, že kdybych kdy připravoval dívku o věnec, přiměl bych ji k jekotu. Dal jsem jí šilink a měl tolik vlády nad sebou, že jsem ji pustil, aniž bych se jí dotkl. Poté jsem se chvěl při pomyšlení na nebezpečí, jemuž jsem unikl. Rozhodl jsem se vesele čekat, dokud neseženu nějaké bezpečné děvče, nebo si mě neoblíbí nějaká elegantní žena.“

„Zbroj“ byla buď z plátna nebo z ovčího caecum, slepého konce střeva, odkud vychází apendix. Ovčí střevo se namočilo do alkalického louhu, obrátilo naruby, oškrábalo, naložilo do rozpálené síry, omylo mýdlem, nafouklo, zastřihlo na dvacet centimetrů a na okraji protáhlo hezkou stužkou pro ozdobu (důstojníci si mohli objednat barvy svého pluku).

Nejlepší kvalita – „Baudruches fines“ – se vyráběla na naolejovaných formách, byla navoněná esencemi a naleštěná skleněnými tyčemi. „Superfine double“, to byla dvě caeca slepená k sobě. Kupovala se u paní Phillipsové v krámě Zlatého vějíře a Vycházejícího slunce v Orange Court na Leicester Fields, kousek od Piccadilly. Casanova jim říkal „anglické svrchníky“ a nafukoval je, z čehož jeho dámy omdlévaly.

Pro jedno pohlaví znamenaly možnost vyhnout se „velkému břichu a kvičícímu spratkovi“. Pro druhé

Šťasten je muž, kterýžto v kapse má, ať zelenou či rudou stužkou ovázán, výborný kondom. Nemusí se báti, že šankr, tripl aneb mor ho sklátí.

Paní Douglasová moc mluvila. Boswell se přestěhoval na Downing Street, kde platil čtyřicet guinejí ročně za pokoj v patře s použitím salonu na celé dopoledne. Orgán, jenž si získal takového znaleckého uznání, zůstal ocáskem, kterým vrtí pes. Dokonce i v kostele spřádal plány, jak získat ženské „od nádherné paní, jež účtuje za noc padesát dolarů, až po ty obyčejné nymfy v bílých přízových punčochách, které se potloukají po Strandu“, ačkoliv to nikterak nerušilo jeho zbožnost.

Ve Svatojakubském parku s hezkou sedmnáctiletou Elizabeth Parkerovou „poprvé jsem se spojil ve zbroji, v čemž jsem nalezl než nudné uspokojení“. (Jeden yorkshiřan to jednou srovnal s mytím nohou, aniž byste si zuli boty.) Jeho harém, s nímž se stýkal pod širým nebem, čítal rovněž ošklivou, kostnatou, nasupenou holku, která páchla ginem, a silnou, buclatou, veselou Nanny Bakerovou. V zahradě našeho současného ministerského předsedy si užíval se svěží, příjemnou Alicí Gibbsovou – bez zbroje, naléhala, že je to tak mnohem hezčí a že je čistá jako sama anglická královna. Hlupče, hlupče! říkal si nazítří ráno. Uvěřit jedné z těch opuštěných, opovrženíhodných trosek! Zasluhoval bys pokárání, jež brigadýr Mitchner z Lékařského sboru Královské armády řekl vojákům za druhé světové války: „Někteří z vás, hoši, strkají intimní části svého těla tam, kam já bych nestrčil ani špičku svého deštníku.“

Na Westminsterském mostě provozoval Boswell s jednou veselou mladou dámičkou to, čemu se odbor ně říká „na stojáka“. Na Strandu se seznámil s „obludnou velkou kurvou“, vzal ji do nedaleké hospody, kde „mi ukázala všechny části svého obrovitého trupu“, shledal však, že její požadavky jsou stejně velké jako její zadnice a „odkráčel s neposkvrněnou důstojností barcelonského biskupa“. O kus dál v uličce se pokusil skamarádit s jednou holčičkou, ale nešlo mu to.

Od slečny Wattsové, *grande horizontále* shakespearovské taverny, dostal málem zadarmo, ale platící zákazník měl přednost.

Místo toho sbalil párek hezkých holčiček v Covent Garden a užil si s nimi nad lahví sherry, po řadě podle věku. Na narozeniny krále George III. se oblékl do starých šatů, aby mohl špehovat noční oslavy, sbalil v parku nějaké nasupené děvče, tvrdil o sobě, že je holič a dohodl se s ní na šestipenci – pro pohodlí si vymáchal zbroj v parku ve strouze, dal si neslaného nemastného stojáka s nějakou ženskou na Strandu (šestipence), pokusil se dostat to zadarmo ve Whitehallu a domů se dostal ve dvě, značně znaven.

Ta holka ve Whitehallu mu vybrala kapsu. Jednu měl v Templu, přízrak právníků, odpoledne. Pěkná svěží lasička mu poklepala na rameno na Strandu, dcera důstojníka, narozená na Gibraltaru, neodolatelná. Pak zasmušile opustil dobře známé londýnské radovánky a vydal se na cestu po kontinentu. Možná se konejšil, že zítřek přinese čerstvé kurvy a nové pusinky.

Po každé bezstarostné melodii slavíků následovali supi zasmušilosti, hřadující po ránu na pelestech jeho postele. Nízké pouliční smilstvo ho odpuzovalo, šokovalo ho intimní spojení s courami, rozhodl se už to neudělat – nanejvýš pětadvacet dní, nejméně dva dny. Tak okouzlující je upřímnost Boswellovy křehkosti. Sami si něco takového nepřiznáme, ani když jde o daleko obyčejnější činnost, jako třeba nejíst brambory.

Toužil po zdravé dívce z dobré rodiny. Během svého bujarého dovádění s děvkami jednu našel. Jmenovala se paní Lewisová.

Louisa byla herečka. Hrála královnu v *Hamletovi.*

Bylo jí čtyřiadvacet a byla hezká, vysoká, prsatá, dobromyslná, živá, s „okouzlující lenivostí v očích“. Za manžela měla Charlese Standena, potulného herce, který se právě odtoulal. Boswell zašel na čaj. Mluvili o lásce, filozofovali. Zůstal do osmi. Vyslovila naději, že přijde zas.

Vrátil se nazítří ráno. Probudil se v šílení lásky. Květnatě se vyslovil a tvrdil, že touží jen po příjemné konverzaci a po čaji. Prohlásila, že je vždy vítán. On se vyjádřil, že by nikdy ani neuvažoval o kopulaci se ženou, kterou nemiluje. Souhlasila a dodala, že není žádná platonistka. Pro muže tak ohnivého jako Boswell to byl návrh. Políbil jí ruku a zeptal se, jak to tedy bude? Ona řekla – dejte mi čas. Podotkl, že je nucen žít velmi úsporně.

Po snídani se vrátil. Půjčila si od něj dvě guineje.

Boswell usoudil, že ta půjčka je obchod. Vyléčit se z něčeho, co by chytil od kurvy, by přišlo dráž. A co zítra? navrhl. Čekala ji návštěva u nemocných. Tak tedy pozítří? Snad. Zazpívala mu.

Přišel pozítří ráno, vykřikoval, jak hezké má bydlení a otevřel dokořán dveře ložnice, aby se podíval. Přiměla ho usednout a mluvit o náboženství. Vyskočil s výkřikem: „Finesy vašeho pohlaví jsou pod vaši úroveň!“ (Dát si pozor, aby vždycky vyvyšoval každou ženu nad její pohlaví, poznamenal si toho večera do deníku.) Požadovala další čas. *Kdy?* zvolal divoce. V pátek.

Vrátil se domů k chlebu a sýru. Nic víc si dovolit nemohl, když jí půjčil ty dvě guineje.

V pátek si to rozmýšlela. Nesoustředěné zkoumal její námitky, všechny byly stejně neuspokojivé jako bolení hlavy kdekteré hospodyňky v čas uléhání do postele. V zoufalství slíbil, že se postará o jakékoli spadané ovoce z jejich spojení. Nařídila mu, aby týden chladl.

Týden uplynul. Vyhrnul jí spodničky. „Dobré nebe, pane!“ – „Madam, nemohu si pomoct, zbožňuji vás!“ Přitiskla si ho k hrudi. „O, pane Boswelli!“ Domluvi li se napevno na nedělní odpoledne, až bude její domácí v kostele.

Ježto si moudře nechtěl nechat ujít nedělní oběd (rostbíf a horký jablkový koláč), pojedl Boswell o hodinu dřív a spěchal k Louise ve tři. Jenže to nešlo. Co když je impotentní? Jeho úzkostná neuróza tuhle pravděpodobnost ještě zhoršila. Taktně předstírala, že zapomněla na účel jejich setkání. Rezolutně uchopil její alabastrová ňadra a líbal ji na jemné rty a s velkými okolky ji vedl do ložnice. Pak přišla její zatracená domácí. A ještě její bratr. Boswell vypadl a šel do kostela.

V pondělí žádala Louisa ještě o další čas. V úterý se domluvili na sobotu večer. Za neděli se z toho nějak dostane. Boswell je oba zapsal v hostinci U černého lva na Water Lane za Old Bailey jako pana a paní Diggesovy. V pátek mu sdělila, že jí začaly měsíčky.

Deset dní koketování a fyziologické frustrace skončilo ve středu v osm večer, kdy se s ním Louisa sešla na piazzách v Covent Garden. Čekala tam drožka se staženými záclonkami. Dojeli k Černému lvu

vedle Lékárnické síně, předstírajíce, že jsou po dlouhé cestě, měli s sebou dokonce i makarón jako zákusek *en routě.*

Párek povečeřel. Vypili pár skleniček. Služka povlékla postel, dobře vyvětrala. Objednali si napotom svařené portské, ve kterém plavalo ovoce. Boswell lezl do postele jako vyzývatel do ringu k zápasu se šampiónem. Sevřela ho do své sněhobílé náruče a přitiskla k mléčně bílé hrudi. Byla skvělou směsí jemnosti a chlípnosti. Udělal jí to pětkrát. Prohlásila, že třikrát byla v nebi. Zdříml, zdálo se mu, že to dělá s jinými ženami z řad svých známých. Vstali v deset a důkladně se nasnídali. Odjeli v drožce a rozešli se na Soho Square.

Uplynulo pět dní. Cítil „trochu žáru v částech svého těla, zasvěcených Kupidovi“. Marné obavy! Navštívil Louisů a dělali to znovu. Příští večer si vyšel s chlapci na oběd, hráli karty, večeřeli, ohromně se bavili. Přijel domů. „Příliš, příliš zjevný byl Signor Gonorrhoea.“

Byl zaražen. Koupit to od štětky znamenalo prohrát sázku ve hře života. U dámy jako Louisa to však bylo jako loupežné přepadení ve zpovědnici. „To zatracené šimrání, ten sžíravý žár, a ta hluboko zažraná odporná věc…“ Jeho výtok mu byl tím, čím byla krev na Brutově dýce pro umírajícího Caesara. Šel na snídani s Andrewem Douglasem.

Boswellovi nebyly symptomy ničím neznámým. Poprvé to dostal už dříve v Londýně, příští rok „chytil tatarskou nemoc“ v Edinburghu. Douglas mu předepsal, aby zůstal ve svém pokoji, odpočíval, nařídil přísnou dietu, projímadla a pouštění žilou. Doufal v léčení zdarma, jenže Douglas mu naúčtoval pět guinejí. Boswell konstatoval užasle: „Tentýž člověk jako lékař jeví se povahou zcela opačnou než jakožto přítel.“ Bylo to protivné, nepohodlné, přivádělo ho to k zuřivosti. Zvlášť protože mu to pokazilo plán zakrátko si užít s lady Mirabel.

Boswell navštívil Louisů. Byl důstojný, rozhněvaný, jedovatý, smutný, vznešený. Stejně jako hlava Jana Křtitele promlouvající k Salome. Zbledla a roztřásla se. Vášnivě popírala, že by kdy měla tripla – no, už aspoň patnáct měsíců ne. Odešel s ledovou definitivností. ‚“Madam,’ řekl jsem velebně,.usuzuji, že budu po

několik týdnů k nepotřebě‘.“ Došel k závěru, že to byla ta nejobyčejnější kurva.

Jako syfilitické spirochety u císaře Bedřicha III. i Louisin gonokok jen spal, aby se probudil při milencově laskání.

Boswell rozhlásil, že odjíždí na venkov. Trpěl záchvaty horečky tak vysoké, až měl pocit, že před sebou vidí smrt. Děsil se, aby mu opět neotekla varlata. Zdálo se mu, že u jeho postele stojí Douglas a prohlašuje: „Tohle je zauaceně těžký případ.“ Po pěti týdnech byla choroba zredukována na mírný výtok a Douglas ho osvobodil. Byl to učebnicový příklad neléčené kapavky.

V uraženém dopise Louise požadoval nazpátek své dvě guineje. „Kdybyste nebyla tak drzá a nedokázala tak dlouho skrývat svou zlovolnost, považoval bych zkaženost Vaší mysli i těla za velmi přísný trest.“ Její služka mu přinesla balíček bez adresy, bez jediného psaného slova. Boswell zaváhal. Nebyl příliš drsný? Uvažoval, nemá-li jí poslat peníze zpátky. Rozhodl se, že to neudělá. „Koneckonců, utratil jsem ty dvě guineje líp, než jsem očekával.“

16. května 1763 se Boswell seznámil se Samuelem Johnsonem. Tento vztah by mnoho jiných mužů zbavil myšlenek na ženské nadosmrti. Ne tak Boswella. Měl dalších šestnáct záchvatů kapavky, pět nemanželských dětí a v Benátkách dostal filcky. „Jedna noc irské výstřednosti“ v Dublinu ho stála užívání Kenne-dyho Lisabonského dietního nápoje (sasparilla, sasafras, lékořice, guajakové dřevo, půl guineje za půl litru). Jeho močové cesty potřebovaly výplachy směsí vitriolu, kyseliny dusičné, rtuťových solí a olova. Auvajs. 31. ledna 1770 napsal: „U Orla; uzdravován: téměř omdlel.“ Vyvinula se nevyhnutelná neprůchodnost, pravidelně odstraňovaná pomocí kovových drátků zaváděných do penisu.

14. května 1795 se Boswell zhroutil u večeře Literárního kruhu a byl odnesen domů. Nemohl vylučovat moč. V prostatě se mu vyvinul absces. Zemřel na selhání ledvin ve 2 hodiny po půlnoci 19. května. V devětadvaceti letech se oženil se svou sestřenicí, která s ním měla sedm dětí a tři potraty.

Boswellův současník a protipól Nicolas Chamfort napsal: *L’amour, tel qu’il existe dans la société, n’est que l’échange de deux fantaisies et le con-tact de deux épidermes.* Láska, jak existuje ve

společnosti, je jen výměnou dvou fantazií a kontaktem dvou epidermů.

Byla to jediná slabost, k níž se Boswell nikdy nepřiznal. Byl příliš romantický, než aby si to uvědomoval.

45
Radost ze sexu (po námořnicku)

Katastrofální účinky dovolené na pobřeží

Běžná rutina námořnictva Spojených států, 1913.

U těch, kdo byli vystaveni nákaze, se celý penis po několik minut drhne mazlavým mýdlem a vodou a pak se opláchne roztokem perchloridu rtuťnatého v poměru 1: 2000. Odřeniny se postříkají peroxidem vodíku. Poté jsou do uretry vstříknuty dvě dávky argyrolu (10 %), jež se tam podrží po dobu pěti minut. Celý penis se posléze potře 33% kalomelovou mastí, jež se na něm nechá několik hodin.

46
Jedna pořádná do oka

Oslavná katastrofa

Šampaňské!

„Jediné víno, po jehož vypití zůstane žena krásná," řekla o něm madame de Pompadour.

Thackeray pravil: „Všechny radosti jsou smyslové radosti. Shakespeare a Raffael nikdy nevymysleli nic, co by se vyrovnalo v půl šesté za parného dne šampaňskému a ústřicím."

Robert (pan Jorrocks) Surtees je míchal s meruňkovým džemem a čistil si jím jezdecké holínky. André Simon se svého zvyku popíjet jednu láhev denně nezbavil až do dne, kdy ve věku třiadevadesáti let zesnul. „Bože můj, piju hvězdy!" zvolal Dom Pérignon, který je vytvořil v Hautvillerském opatství poblíž Epernay.

Dom Pérignon byl Faradayem, Wattem i Rutherfor-dem enalogie. Vymyslel korkovou zátku. Dostal ten nápad v létě 1694, kdy přišel párek španělských mnichů s čutorami na vodu ucpanými korkovou kůrou.

Bouchnutí zátky ze šampaňského, stejně rozjařená známka lidské radosti jako sám smích, má přízračnou ozvěnu v podobě nebezpečí.

Během rozverného roku 1965, kdy Britové vypili 5 181 185 lahví šampaňského, bylo na Moorfieldskou oční kliniku dopraveno celkem osm Londýňanů ve věku dvaceti čtyř až sedmdesáti dvou let se zraněními způsobenými zátkou. Sedm případů bylo natolik vážných, že musely být hospitalizovány, u tří se vyvinula katarakta. Každý, kdo chce bouchnout zátkou od láhve cliquotu, by měl mít základní fyzikální znalosti. Tedy:

Chlazené šampaňské (11°C) má nitrolahevní tlak zhruba 7 kg na cm^2, který v pokojové teplotě (23,5°C) stoupá a stoupá taky, jak všichni víme, při otřesech. Tento tlak dokáže vymrštit zátku do výše 12 m. (U láhve klaretu musíte vyvinout sílu 150 kp na vývrtku, chcete-li ji otevřít.) Podle vzorce $v^2 = u^2 + 2$ as (v = počáteční rychlost, u = konečná rychlost v m/s, s = vzdálenost v metrech, a =

zrychlení zátky v ms^2) si můžete, zatímco pižláte drátek, snadno vypočítat, že vás zátka praští do oka rychlostí 13,5 m/s. Dorazí tam za polovinu času, který potřebujete k mrknutí, silou 100 atmosfér. Je to porovnatelné se zraněními oka při odstřelech v dolech a kamenolomech.

Abychom si nepokazili večírek, mělo by se šampaňské otevírat s lněným ubrouskem přehozeným přes ústí láhve od chvíle, kdy roztrhnete zlatý staniol, a při uvolňování zátky míříme na někoho jiného. Comité Interprofessionel du Vin de Champagne předepisuje bílé rukavice, ale to by se mezi jednohubkami mohlo považovat za *outré*. „Bum“ je vulgární. Mělo by se dosáhnout jemného zašumění podobného nadšenému povzdechu krásné ženy. Čtyři z osmi pacientů byli číšníci, což svědčí o prudkém poklesu řemeslné zdatnosti od časů legendárního Wodehouseova komorníka Jeevese.

Samotnému Dom Pérignonovi by takové zranění vůbec nevadilo. Byl totiž slepý.

47
Katastrofální katastrofy

Trop de zéle

Ve tři hodiny ráno 4. února 1976 došlo v Guatemale k zemětřesení. Mělo na svědomí 23 000 mrtvých a 75 000 zraněných. Svět se zajíkl, zamnul si ruce a zahrnul postižené Středoameričany pomocí.

UNDRO, CARE, CRS a OFDA se do nich trefovaly jako mezikontinentální řízené střely (UNDRO – United Nations Disaster Reliéf Organizaton, Organizace Spojených národů pro pomoc postiženým přírodními pohromami, CARE – Cooperative for American Reliéf Everywhere, Kooperativa pro americkou pomoc kdekoliv, CRS – Catholic Reliéf Service, Katolická služba pomoci, OFDA – US Office of Foreign Disaster Assistance, Úřad Spojených

států pro pomoc při katastrofách v zahraničí). CARE a CRS urychleně expedovaly do Guatemaly 25 000 tun potravin. Guatemalci netrpěli nedostatkem potravin. Cena tamní kukuřice klesla na třetinu. Místní sedláci byli na mizině.

Okamžitě dorazilo sto patnáct tun léků. Mezi nimi byly antikoncepční prostředky, jakési záhadné tablety vyrobené v roce 1934, utišující prostředky, léky na snižování krevního tlaku a rozličné vzorkové balíčky inzerující léky pro americké lékaře. Tři guatemalští lékárníci se pokoušeli je roztřídit, po třech měsících dali vykopat buldozerem jámu a pohřbili je do země.

Přistávala letadla plná lékařů s mobilními nemocnicemi. Nikdo z nich neuměl španělsky. Místní lékaři a ošetřovatelky se zuřivě pustili do práce, za týden už jejich nemocnice fungovaly normálně. Nicméně byla zbudována americká nemocnice a ošetřovala pacienty, jeden přišel na 30 000 liber.

V tureckém Lice bylo zemětřesení roku 1975. Oxfam tam dal spěšně dopravit 419 polyuretanových provizorních domků, postavili je za šedesát dní. Dva dny předtím turecká vláda dokončila 1500 permanentních domů pro oběti zemětřesení. Všichni měli plné ruce práce se zabydlováním.

Roku 1974 Etiopská pomocná komise vyvolala poplach, že nepřijdou-li zase deště, nastane na jihu strašný hladomor. Na severu už zarážející hladomor panoval. Toho si nikdo ani nevšiml. Katastrofa, která by mohla nastat, je stejně zanedbatelná zpráva jako novinka o psu, který by možná mohl někoho kousnout. Ke katastrofě je zapotřebí fotografií hladovějících černých nemluvňat, skučících vdov a beznohých mužů, pak teprv je z ní kasovní trhák.

Etiopský hladomor se dostavil podle plánu. Spojené národy založily tábory k nasycení nomádských obětí a mnohé z nich pozabíjely chorobami, k nimž byli kočovníci náchylní v důsledku svého izolovaného života.

Lidé vůbec nepanikaří, nešílí, neběhají po katastrofách jako blázni. Ne všechny katastrofy mají za následek děsivé epidemie, navzdory fotografiím sněhobílých lékařů a sester, bolestivě bodajících jehlami každého, kdo jim přijde pod ruku. Všechny vlády postižené přírodními pohromami nejsou zkorumpované. Potraviny se

mohou rozdávat, ale ne ničit. Nikdo nepřijde o všechny svršky ani o všechny přátele. „Odborníci nedokázali vysledovat ani jediné zaznamenané úmrtí v důsledku ztráty přístřeší po katastrofě," hlásily *Sunday Times*, „dokonce ani ne v mimořádně chladných podmínkách."

Když stane tváří v tvář syrové Přírodě, člověk inteligentně improvizuje. Jinak by se nikdy nemohl těšit pohodlí, kterým tak nazdařbůh hýří navzájem soutěžící agentury.

48
Konečná diagnóza

Pořád ještě je to risk

Jeden praktický lékař z Walesu kdysi napsal:

Proč to neřeknete? Samozřejmě že je mrtvý. Ale musíte mít jistotu. Co se řekne, to se nedá vzít zpátky… Zůstane vám potom nejistý pocit, že po půl hodině v Kapli posledního odpočinku se pacient posadí a požádá o velkou skotskou bez ledu.

V poledne 21. listopadu 1741 se Jane Brownová v deliriu způsobeném neštovicemi vrhla na severu Londýna v Islingtonu do New River. Starý muž na protějším břehu si jí všiml, jak pluje tváří dolů, a rozběhl se do nedaleké pivnice U koruny, kde spustil poplach.

Občané, kteří ji vytáhli z vody, měli jediný problém – ve které farnosti se ji patří pohřbít: v Islingtonu anebo v sousedním Clerkenwellu? Po krátkém dohadování připadlo hrobaři Billu Stevensovi a farnímu nosiči Tomu Bullovi odnést její mrtvolu do chudobince u clerkenwellského Svatého Jakuba. Bylo mrazivo. Bill uklouzl na trávě. Tělo spadlo. Když ho znovu brali na ramena, uslyšeli zasténání.

Na ředitele chudobince to nijak nezapůsobilo. Položil Jane na víko farní rakve v chladném zádveří sakristie, což bylo obvyklé místo pro mrtvé čekající na pohřeb. Jeden kolemjdoucí si všiml, že se jí chvěje horní ret. Uložili ji do postele a poslali pro pana Osborna, chirurga a lékárníka.

To bylo ve tři hodiny odpoledne. Nalezl ji studenou, bez pulzu, v bezvědomí. Zahájil energickou resuscitaci pomocí čpavku a teplé vody. Třeli ji drsnými utěráky. Zasípěla. Říhla si. Vyšla z ní říční voda. Když ji obrátili hlavou dolů, vyteklo toho z ní plno.

Pan Osborne jí poté podal nakrájený zázvor ve sladkém víně malaga, zdálo se však, že opět zemřela. Poslal rychle pro nahřátou flanelovou spodničku. Jane se zatřásla brada, zakručelo v ní, mocně říhla, pohnula paží. Další zázvor a další víno. Objevil se nitkovitý tep. Celou ji zabalili do teplého flanelu, dorazily nouzové léky, dali jí Raleighovy pilulky a kardamomovou tinkturu. V osm už večeřela polévku s chlebem.

Nazítří ráno se Jane cítila skvěle, i když byla celá rozbolavělá. Za týden už chodila po nemocničním oddělení a stěžovala si jen na přetrvávající hlad. Neštovice se jí taky zlepšily.

Roku 1773 byl Patrick Redmond, odsouzený pro loupež, věšen na irské šibenici devětadvacet minut – měřeno stopkami. Odřízli ho, sotva se šerif vzdálil, přátelé ho kvapně odtáhli na nedalekou pastvinu, tam mu dali tabákový klystýr a stimulovali ho zapálenými dýmkami. Lůza mu třela údy střídavě od dvou odpoledne až do šesti, kdy mu povzbudivě začal krvácet krk. Šerif se doslechl o nežádoucím procitnutí, lůza mu vyfoukla pacienta před nosem, dva dny ho nechali ležet ve stáji na seně a udržovali ho při životě teplou pálenkou a vodou, a pak ho rychle propašovali pryč, aby nebyl znovu uvězněn. Později se říkalo, že Patrick žije v County Claře a daří se mu dobře.

Jeden švédský zahradník roku 1676 strávil šestnáct hodin v osmnácti metrech ledové vody v Tronningholmu a byl vrácen do života žárem z kamen. Rusové se každou chvíli kouřem z kamen udusili, ale pokaždé ožili, když je vyváleli ve sněhu. Když roku 1650

v Oxfordu oběsili Ann Greenovou, zacházelo se s její mrtvolou tak hrubě, až ji to probudilo. Doktoři si myslí, že měla osifikovaný hrtan.

Hrana chmurně zvoní všemu lidstvu, musíme tam všichni.

Ale i Lazar musel někdy umřít.

49
Největší ze všech katastrof

Milujte se a množte se

Počet lidí na světě se týden co týden od pondělka do pátku zvýší o jeden milion.

Od doby jeskynních lidí do roku 1830 jsme to dotáhli na 1000 milionů, od krinolín k charlestonu na 2000 milionů, od Hitlera po Chruščeva na 3000 milionů, od Beatles po paní Thatcherovou na 4000 milionů lidí.

Do roku 2112 nás bude 10 500 milionů, dva a půl krát víc než teď. Anebo možná nás bude roku 2132 14 200 milionů, tím si Organizace spojených národů není jistá. Ačkoliv při troše štěstí by nás roku 2040 mohlo být jen 8000 milionů. Na silnicích bude stejně děsně přeplněno.

Zvyšování počtu obyvatelstva bude nerovnoměrné. Roku 2110 budou bohaté země tvořit jen 13 % celkové populace, oproti dnešním 24 %. Evropanů přestane přibývat už roku 2030 a Američanů roku 2060. Třetí svět se do té doby co do počtu obyvatel ztrojnásobí na 9100 milionů.

„Zatímco nerovnováha vytvořená chudobou, pod-výživou nebo špatnými zdravotními podmínkami přetrvá,“ tvrdí Organizace spojených národů, „společenské důvody vycházející z populačních tlaků proniknou do všech aspektů života na Zemi.“

Naštěstí se vytrvale zabíjíme a ani si toho nejsme vědomi.

„Až 50 % úmrtí na deset nejčetnějších příčin smrti ve Spojených státech má svůj původ v životním stylu,“ říká Národní institut medicíny Spojených států. Tři čtvrtiny Američanů umírají na srdeční a oběhové choroby, rakovinu, v důsledku nešťastné náhody anebo násilnou smrtí, což vše si způsobují cigaretami (jedna třetina Američanů starších devatenácti let kouří), alkoholem (134 milionů jich pije, často přesmíru), drogami, řízením, podvodnickými léky a „nepřiměřenými reakcemi na společenské tlaky“.

Bohaté národy *musí* reagovat na idealistické naléhání a pomáhat těm chudým. Jakmile se dobrodiní civilizace dostane do Afriky a jižní Asie, budou se zabíjet se stejnou horlivostí jako my.

50
Katastrofální závěr

Lidská činnost byla beznadějně vstřícná vůči katastrofám už od oné pohromy, již způsobil had v Rajské zahradě. Nejlepší, co se dá dělat, je připustit si, analyzovat, vyhnout se. Medicína ochotně přiznává svůj podíl. Ale co by to bylo za katastrofu, kdyby v nekonečném katalogu světových katastrof nefigurovali doktoři.

Lékařská a chirurgická profese musí vždy náležet mezi ty nejvznešenější, jimiž se člověk může zabývat. Představa lékaře mezi vojáky (nebo námořníky), jsoucího ve stejném nebezpečí a prokazujícího stejnou odvahu, zachraňujícího životy tam, kde je všichni ostatní berou, tišícího bolest tam, kde ji všichni ostatní způsobují, je z těch, jež musí vždy budit obdiv – ať už boží nebo lidský.

Muž, který napsal tato slova, nás přenesl přes největší katastrofu našeho století. Děkuju vám, sire Winstone.

Setkáte-li se s Triumfem a Pohromou, Zacházejte s oběma úplně stejně…

Rudyard Kipling

Poděkování

Wellcomovu institutu pro dějiny medicíny, knihovně Královské koleje anglických chirurgů a Londýnské knihovně;

Vydavateli ***Punche*** za laskavé svolení reprodukovat verše v kapitole 26;

A. D. Petersovi & Co. Ltd za laskavé svolení reprodukovat Pepysův deník v kapitole 27.

OBSAH

Katastrofální praxe 13
1 Trojitý úder
Katastrofální chirurgické nadšení 15
2 Ostrov bez pokladů
Jak porazit Hitlera pomocí ovce 18
3 Transatlantická katastrofa
Pomsta rudochů 25
4 Odhmyzení v Panamě
Plukovník Gorgas versus Armáda Spojených států 27
5 Chirurgické suvenýry
Sudiči a zapomnětlivci 39
6 Zelené opice
Pomsta v Porýní 41
7 Dotek krále
Katastrofa z čekárny 44
8 Daň z blbosti
Jak jde o krásu, mnou si právníci ruce 45
9 Nepříjemné procitnutí
Zmrazené příslušenství 48
10 Tyfová Mary
Smrt na talíři . 50
11 Katastrofální mateřství

Povídky z vídeňských nemocnic 55
12 Katastrofální zvyklosti
Školní léta Torna Browna 59
13 Léčení kurdějí
Katastrofální dieta galantních pánů 61
14 Císařovo bolení v krku
Sir Morell Mackenzie a Kaiser 65
15 Něžná past
Delikátní katastrofa 74
16 Scutari
Slečna Nightingaleová versus britská armáda… 75
17 Nejnelaskavější ze všech řezů
Rozmary vasektomie 80
18 Trpké vítězství
Španělská chřipka 83
19 Oheň svatého Antonína
Katastrofa v pekárně. 86
20 Beachy Head
Průlom v preventivní medicíně 88
21 Král je mrtev
S mírnou dopomocí 92
22 Gynekologická posedlost
Mateřské znetvoření 97
23 Sendvičová katastrofa
Botulismus u Loch Maree 99
24 Přerušte to
Katastrofa osvobozené ženy 104
25 Mrtvý papež l00x jinak
Katastrofa v den posledního soudu 105
26 Doktor Smrťák
Nemesis v rychlíku 108
27 Jakož i v loži
Ďábelská katastrofa 115
28 Smůla v Lubecku
Vedlejší účinky vakcíny 117
29 Sestup a pád Edwarda Gibbona

Nevýslovný trapas 122
30 Šup s ním do pytle
Katastrofa pro skotskou anatomii 124
31 Všivý trik
Palčivá pomsta 132
32 Černá smrt
Klerikální katastrofa 133
33 Katastrofa všedního dne
Připraven k riziku 136
34 Láska pod zámkem
Pochybná katastrofa 139
35 Ať dětičky trpí
Pokud je to politicky výhodné 141
36 Zašmodrchané šmodrchele
Korzetová katastrofa 144
37 Umění smrti
Nešikovní kati 147
38 Doktor z klubu
Katastrofální zanedbání povinné péče (ze 60 %) 152
39 Model živobytí
Cihly a úmrtnost 153
40 Teror v Tuckeru
Australská katastrofa 156
41 Čistší bydlení
Příroda zbožňuje vakuum 159
42 Neochotný dobrodinec
Porod mrtvého dítěte u sv. Marie 162
43 Rien ne va plus ***Katastrofální francouzské chování k pacientovi*** 164
44 Radost ze sexu (trošku pokažená)
Boswellův tripl 165
45 Radost ze sexu (po námořnicku) ***Katastrofální účinky dovolené na pobřeží*** 174
46 Jedna pořádná do oka
Oslavná katastrofa 175

47 Katastrofální katastrofy
Trop de zéle 177
48 Konečná diagnóza
Pořád ještě je to risk 180
49 Největší ze všech katastrof
Milujte se a množte se 183
50 Katastrofální závěr 185

Poděkování 187
Použitá literatura 189

Použitá literatura

1. Trojitý úder

Flemming, R: Robert Liston, první profesor klinické chirurgie na UCH. ***University College Hospital Magazíne,*** 1926. 1:176-85 Cock, W. F: První operace v éterové narkóze v Evropě. ***University College Hospital Magazíne,*** 1911. 1:127-44

2. Ostrov bez pokladů

Sunday Times, 19. duben 1981 ***The Times,*** 25. května 1981

3. Transatlantická katastrofa

Garrison, E. H.: ***History of medicíně*** (4. vyd.). Filadelfie, Saunders, 1929: 189-92 Guthrie, D.: ***A History of medicíně*** (2. vyd.). Londýn, Nelson, 1958: 164-5

4. Odhmyzení v Panamě

Scott, H. H. ***A History of tropičal medicíně*** Londýn, Arnold, 1939

5. Chirurgické suvenýry

The Medical Defence Union annual report, 1980:20

6. Zelené opice

Vella, E. E. Marburské virové onemocnění. ***Aktualizováno,*** leden 1977. ***Trials of war criminals before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10,*** Washington, 1952. Proces s profesorem Hórleinem: 245

7. Dotek krále

Garrison, F. H. ***History of medicíně*** (4. vyd.) – Filadelfie, Saunders, 1929:288

8. Daň z blbosti

Daily Telegraph, 6. června 1979

9. Nepříjemné procitnutí

The Medical Defence Union annual report, 1980:55

10. Tyfová Mary

Kellock, I. A.: Podivná kariéra „Tyfové Mary". ***Manchester University Medical School Gazette,*** 1955.34:133-6

Podivná horečka. ***MD,*** 1969. 13: 220-6

11. Katastrofální mateřství

Holmes, O. W. O nakažlivosti horečky omladnic. ***New England Quarterly Journal of Medicíně, Boston*** Cl842-3). i:503-30

13. Léčení kurdějí

Orwell, G.: ***The road to Wigan Pier.*** Londýn: Gollancz, 1937

Cyriax, R. J. ***Sir John Franjklin#s kast Arctic ex-pedition.*** Londýn, Methuen, 1939 Drummond, J.C. Wilbraham, A.: ***The English-man#s food*** (2. vyd.). Londýn, Cape,1957

14. Císařovo bolení v krku

Stevenson, R. S. ***Morell Mackenzie.*** Londýn: He-inemann, 1946

Holland, C: ***The notebooks of a spinster lady 1878-1903.*** Londýn, Cassell, 1919:268 ***Financial Times,*** 23. ledna 1982

15. Něžná past

Chatelaine, duben 1976

17. Nejnelaskavější ze všech řezů

Walsham, W. J. Spencer, W.G.: ***Surgery, its theo-ry and practice*** (8. vyd.) – Londýn, Churchill, 1903:1005

Delvin,D. Blackballed. ***World Medicíně,*** 28. června 1978: 134-6

Vessey, M., Lawless, M., a Yeates, D. Účinnost různých metod antikoncepce. ***Lancet,*** 1982. i:841-2

18. Trpké vítězství

Beveridge, W. I. B. ***Influenza, the last great pla-gue.*** Londýn, Heinemann, 1977:30-33, 40-44 Osborn, J. E. ***History, science and politics. Influenza in America 1918-1976.*** New York: Prodist, 1977:4-13

Hoehling, A. A. ***The great epidemie.*** Boston, Little Brown, 1961:77

Katz, R. S. Chřipka 1918-19: další studie úmrtnosti. ***Bulletin of the History of Medicíně,*** 1977, 51:617-19

19. Oheň svatého Antonína

Gabbai, Lisbonne, Pourquier. Otrava námelem v Pont Saint-Esprit. ***British Medical Journal*** 1951.ii:650-51

British Medical Journal 1951.'ú:596

Brown, P. W. F. Otrava chlebem. ***Notes and Queries,*** 1957.4:6-7

Van Zwanenberg, D. „Ojedinělá pohroma." ***Medical History,*** 1973.17:204-7 Caporael, L. R. Ergotismus: Satan puštěný ze řetězu v Salemu? ***Science,*** 1976. 192:21-6 Spanos, N. P. a Gottlieb, J. Ergotismus a procesy s čarodějnicemi ve vsi Salemu. ***Science,*** 1976. 194:1390-94

20. Beachy Head

Surtees, S. J. Sebevražda a náhodná smrt v Beachy Head. ***British Medicial Journal,*** 1982: i.321-4

The Times, 29. května 1982

Irvine, M. Co způsobuje smít? ***World Medicíně,*** 9.1edna 1982

21. Král je mrtev

British Medicial Journal, 1910.i: 1557-60 Guthrie, D. ***A history od medicíně*** (2. vyd.). Londýn: Nelson, 1958

Miller, ***J. The body in question.*** Londýn: Cápe, 1978.

Latham, R. a Matthews, W. (vyd.). ***The diary of Samuel Pepys*** (iv). Londýn: Bell, 1971.

22. Gynekologická posedlost

The Times, 25. září 1981

23. Sendvičová katastrofa

British Medical Journal, 1922. ii:394, 481, 527-8 ***The Times*** 18., 19., 21., 23., 25., 26. srpna, 5., 6., 7., 8. září 1922

24. Přerušte to

Johnson, G. a Corriere, J.N. Částečný priapis-mus, ***Journal of Urology,*** 1980. 124: 147

25. Mrtvý papež lOOx jinak

Daily Telegraph, 14. května 1981

26. Doktor Smrťák

Dictionary of National Biography 1941-1950 Browne, D. G. a Tullett, E. V. ***Bernard Spilsbury.*** Londýn: Harrap, 1951

Orwell, G. ***Decline of the English murder.*** Har-mondsworth: Penguin, 1965 ***Punch,*** 1928. 174:305

27. Jakož i v loži

Latham, R. a Matthews, W. (vyd.). ***Thediary of Samuel Pepys*** (ix). Londýn: Bell, 1976

28. Smůla v Lůbecku

Trollope, A. ***An Autobiography.*** Edinburgh & Londýn, Blackwood, 1883

Dubois, R. a J. ***The weite plague.*** Londýn: Gol-lancz, 1953

Irvine, K. N. ***BCG vaccination in theory and practice.*** Oxford: Blackwell, 1949

29. Sestup a pád Edwarda Gibbona

Gibbon, E. ***Autobiography.*** Oxford: University Press, 1907

Dale, P. M. ***Medical Biographies.*** Norman: University of Oklahoma Press, 1952:112-17

30. Šup s ním do pytle

Guthrie, D. ***A history of medicíně*** (2. vyd.). Londýn: Nelson, 1958

Roughhead, W. ***Burke and Hare*** (proces). Edinburgh: Hodge, 1921.

Walbrook, H. M. ***Murders and murder trials 1812-1912.*** Londýn: Constable, 1932

31. Všivý trik

Garrison, F. H. ***History of medicíně*** (4. vydání), Filadelfie: Saunders, 1929:242-3

32. Černá smrt

Ziegler, P. ***The Black Death.*** Londýn: Collins, 1969

33. Katastrofa všedního dne

Financial Times, 5. září 1981

Bowsher, W. G. a Kenyon, G. S. Náhodná orofaryngeální poranění. ***British Medical Journal,***

1982.i:1751-2

Daneshmend, T. K. a Campbell, M. J. Epilepsie Temného válečníka. ***British Medical Journal,*** 1982, i:1751-2

The Times, 16. dubna; 16., 17. září 1981

34. Láska pod zámkem

Taylor, E. K. Penis captivus – došlo k tomu? ***British Medical Journal,*** 1979.ii:977-8

35. Ať dětičky trpí

Baker, I. A. ***et al.*** Školní mléko a růst u dětí z národní školy. ***Lancet,*** 1978.ii:575 ***Sunday Times,*** 10. září 1978 ***The Times,*** 2. září; 1. října 1981

36. Zašmodrchané šmodrchele

Shaw, G. B. ***The doctor's dilemma,*** 1906 Layton, T. B. ***Sir William Arbuthnot Lane, Bart,*** Edinburgh: Livingstone, 1956

37. Umění smrti

Smith, S. ***Forensic medicíně*** (8.vyd.). Londýn: Churchill, 1945:258

Duff, C. ***A handbook on hanging.*** Londýn: Cay-me Press, 1928

Maugham, W. S. ***A writer's notebook.*** Londýn: Heinemann, 1949:254

Healey, T. Dobrý doktor Guillotin a jeho humánní stroj. ***World Medicíně,*** 5. dubna 1978:61-71 Weiner, D. B. Skutečný doktor Guillotin. ***Journal of the American Medical Association, lékařské asociace,*** 1972.220:85-9

Soubiran, A. ***The Good Doctor Guillotin.*** Londýn: Souvenir Press, 1964:167

38. Doktor z klubu

Griffíth, E.F. ***Doktors by themselves.*** Londýn: Cassell, 1951:63

39. Model živobytí

Woodham-Smith, C. ***Florence Nightingale.*** Har-mondsworth: Penguin, 1955 ***The Times,*** 23. ledna, 18. března 1982 ***Sunday Times,*** 31. ledna 1982

40. Teror v Tuckeru

Murphy, K. J. Bilaterální renální calculi a amino-aciduria po nadměrném požívání worcesterská omáčky. ***Lancet,*** 1967.ii:401-2 Hornadge, B. (ed.) ***The ugly Australian.*** Sydney: Bacchus Books, 1976:118, 124

41. Čistší bydlení

Fox, M. a Barrett E.L. „Zranění“ penisu vysavačem. ***British Medical Journal,*** 1960.ii:1942 Citron, N.D. a Wade, P. J. Penilní zranění vysavačem. ***British Medical Journal,*** 1980: ii.26 Zufall, R. Lacerace penisu ručními vysavači. ***Journal of the American Medical Association*** 1973.224:630

Bailey, H. a Love, R. J. M. ***A short practice of surgery*** (6.vyd.). Londýn: Lewis, 1943:399

43. Rien ne va plus

Griffith, E. F. ***Doctors by themselves.*** Londýn: Cassell, 1951: 68

44. Radost ze sexu (trošku pokažená)

Pottle, A.F. (ed.) ***Boswell ,s clap and other essays 1762-1763.*** Londýn: Heinemann, 1950 Ober, W. B. ***Boswell's clap and other essays. Carbondale & Edwardsville: South Illinois University Press, 1979***

Freyer, P: 7Vie ***birth controllers.*** Londýn: Secker & Warburg, 1965

45. Radost ze sexu (po námořnicku)

World Medicíně 30. května 1981, 58

46. Jedna pořádná do oka

Archer, D. a Galloway, N. Zranění oka zátkou ze šampaňského. ***Lancet.*** 1967,ii:487-9

47. Katastrofální katastrofy

Sloan, S. Už zas další katastrofa. ***World Medicíně,*** 11. ledna 1978 ***Sunday Times,*** 25. června 1978

48. Konečná diagnóza

Humphreys, R. Diagnóza smrti. ***World Medicíně,*** 14. června 1980:55.

Wood, S. Resuscitace roku 1741. ***British Medical Journal, 1951.ii:671***

Schuster, N. H. Ruský císař a královská humánní společnost. ***Journa of the Royal College ofGebe-ral Practitioners,*** 1971. 21:674

Payne, J. P. O resuscitaci zdánlivě mrtvých. ***An-nals of the Royal College of Surgeons of Eng-land,*** 1964. 45:98

49. Největší ze všech katastrof
The Times, 17. června 1981; 10. července 1982

50. Katastrofální závěr
Roddis, L. H. ***James Lind.*** New York: Schuman, 1950:3